

«ҰЛТТЫҢ ҰЙЫСУЫ – ОДАН ӘРІ ДАМУДЫҢ БАСТЫ ФАКТОРЫ»

**ҚОҒАМДЫҚ КЕЛІСІМ МЕН ЖАЛПЫҰЛТТЫҚ
БІРЛІКТІҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ МОДЕЛІН
НАСИХАТТАУ ЖӨНІНДЕГІ
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ЛЕКТОРИЙДІҢ
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ**

**Сборник материалов
республиканского лектория
по пропаганде казахстанской модели
общественного согласия
и общенационального единства**

**«КОНСОЛИДАЦИЯ
КАК ГЛАВНЫЙ ФАКТОР
ДАЛЬНЕЙШЕГО ПРОГРЕССА»**

УДК 323/324 (574)

ББК 66.3 (5Каз)

Ұ43

Рецензенты

Садвокасова А.К., заместитель директора ИПЭИ, доктор социологических наук, председатель НЭС АНК

Баймухаметова Р.С., директор ТОО «Центр психологии и развития личности «РУХ»», клинический психолог.

Саттарова Ж. С., составитель сборника

ҰЛТТЫҢ ҰЙЫСУЫ – ОДАН ӘРІ ДАМУДЫҢ БАСТЫ ФАКТОРЫ» қоғамдық келісім мен жалпыұлттық бірліктің қазақстандық моделін насихаттау жөніндегі республикалық лекторий материалдар жинағы, Петропавл қ., 2021 – 240 с.

Сборник материалов республиканского лектория по пропаганде казахстанской модели общественного согласия и общенационального единства «КОНСОЛИДАЦИЯ КАК ГЛАВНЫЙ ФАКТОР ДАЛЬНЕЙШЕГО ПРОГРЕССА», г. Петропавловск, 2021 – 240 с.

ISBN 978-601-322-554-8

ЧНУ «Координационный центр по проблемам детства «Демеу» и РГУ «Қоғамдық келісім» Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан провели республиканский лекторий по пропаганде казахстанской модели общественного согласия и общенационального единства «КОНСОЛИДАЦИЯ КАК ГЛАВНЫЙ ФАКТОР ДАЛЬНЕЙШЕГО ПРОГРЕССА». Лекторий прошли в Мангыстауской, Жамбылской, Костанайской и Восточно-Казахстанской областях, получил широкий позитивный общественный резонанс и поддержку среди научной и творческой интеллигенции, молодежи, представителей этнических групп.

Качественный состав лекторов на всех лекториях придали высокий статус проводимых мероприятий и привлекли заинтересованность среди населения к данному проекту, независимо от этнической принадлежности, а именно к таким темам о традициях, культуре, воспитании молодого поколения, образе мысли казахов, быте, народных героях, а также об актуальных направлениях и тенденциях, о проблемах развития традиций и культуры, а также рассказали об основных направлениях деятельности Ассамблеи народа Казахстана. Очень интересные встречи во всех регионах прошли в вузах, библиотеках, домах дружбы. Работа лекториев прошла содержательно и продуктивно. В этом сборнике собраны материалы лекторов республиканского лектория по пропаганде казахстанской модели общественного согласия и общенационального единства «КОНСОЛИДАЦИЯ КАК ГЛАВНЫЙ ФАКТОР ДАЛЬНЕЙШЕГО ПРОГРЕССА».

УДК 323/324 (574)

ББК 66.3 (5Каз)

Ұ43

© ЧНУ «Координационный центр по проблемам детства «Демеу»

«Демеу» балалық шақтағы проблемаларды үйлестіру орталығы» жеке коммерциялық емес мекемесі және Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министірлігінің «Қоғамдық келісім» РММ қоғамдық келісім мен жалпыұлттық бірліктің қазақстандық моделін насихаттау бойынша «ҰЛТТЫҢ ҰЙЫСУЫ – ОДАН ӘРІ ДАМУДЫҢ БАСТЫ ФАКТОРЫ» атты республикалық лекторий өткізді. Лекторийлер Маңғыстау, Жамбыл, Қостанай және Шығыс Қазақстан облыстарында өтіп, кең қоғамдық резонанс тудырды, ғылыми және шығармашылық зиялы қауым, жастар, этностық топтар өкілдері арасында қолдау тапты.

Барлық лекторийлерге қатысқан ғалымдар, ақын-жазушылар, қоғам қайраткерлері, жастар көшбасшыларынан құралған дәріскерлердің сапалық құрамы, терең білімі мен таным деңгейлері өткізілетін іс-шараларға жоғары мәртебе берді және ел ішінде, этностық қатыстылығына қарамастан, осы жобаға, атап айтқанда, қазақ халқының салт-дәстүрлері, мәдениеті, жас ұрпақты тәрбиелеу, қазақтардың ой-өрісі, тұрмысы, халық батырлары, сондай-ақ халықтық дәстүрлер мен мәдениеттің даму проблемалары, өзекті бағыттары мен үрдістері туралы тақырыптар көпшіліктің қызығушылығын оятты.

Дәріс оқушылар барлық жерлерде Қазақстан халқы Ассамблеясының құрылу тарихы мен мақсаттары, қызметінің негізгі бағыттары туралы айтып отырды. Аталған өңірлерде жоғары оқу орындарында, еңбек ұжымдарында, кітапханаларда, Достық үйлерінде өткен қызықты және танымдық мәні зор кездесулер

катысушылардың, жалпы аудиторияның білім көкжиегін кеңейтуге зор үлес болып қосылды деп атап өтуге болады. Дәріскерлердің мемлекетіміздегі этносарлық бірлік пен татулықты нығайтып, сақтаудағы Қазақстан халқы Ассамблеясының рөлін, оның қызметінің мәнін ашуы елдегі ынтымақ пен келісімді одан әрі нығайтуға ықпал етері сөзсіз.

Бұл жинақта қоғамдық келісім мен жалпыұлттық бірліктің қазақстандық моделін насихаттау жөніндегі «Ұлттың ұйысуы – одан әрі дамудың басты факторы» республикалық лекторийінің материалдары жинақталған.

ЧНУ «Координационный центр по проблемам детства «Демеу» и РГУ «Қоғамдық келісім» Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан провели республиканский лекторий по пропаганде казахстанской модели общественного согласия и общенационального единства «КОНСОЛИДАЦИЯ КАК ГЛАВНЫЙ ФАКТОР ДАЛЬНЕЙШЕГО ПРОГРЕССА». Лекторий прошли в Мангыстауской, Жамбылской, Костанайской и Восточно-Казахстанской областях, получил широкий позитивный общественный резонанс и поддержку среди научной и творческой интеллигенции, молодежи, представителей этнических групп.

Качественный состав лекторов на всех лекториях придали высокий статус проводимым мероприятиям. Привлекли заинтересованность среди населения к данному проекту, независимо от этнической принадлежности, а именно к таким темам о традициях, культуре, воспитании молодого поколения, образе мысли казахов, быте, народных героях, а также об актуальных направлениях и тенденциях, о проблемах развития традиций и культуры, а также рассказывали об основных направлениях деятельности Ассамблеи народа Казахстана. Очень интересные встречи во всех регионах прошли в вузах, библиотеках, домах дружбы. Работа лекториев прошли содержательно и продуктивно. В данном сборнике собраны материалы лекторов республиканского лекторий по пропаганде казахстанской модели общественного согласия и общенационального единства «КОНСОЛИДАЦИЯ КАК ГЛАВНЫЙ ФАКТОР ДАЛЬНЕЙШЕГО ПРОГРЕССА».

Қазақстан халқы Ассамблеясының «Қазақтану» ғылыми-ағартушылық жобасының тұжырымдамасы

Қазақстан халқы Ассамблеясының «Қазақтану» жобасы «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру аясында Қазақстан халқын шоғырландыратын ортақ құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған.

Ол Қазақстан жұртшылығының бойында біртұтас ортақ құндылықтарды қалыптастырудың негізі ретінде қазақ халқының тарихын, мәдениетін, философиясын, этикасындәріптеуге, сондай-ақ Қазақстан этностарының арасында «Рухани жаңғыру» бағдарламасының жобаларын ілгерілетуге бағдарланған.

Жобаның негіздемесі:

Қазіргі заманда әлемдегі жалпы жаһандану және коммерцияландыру үрдісі, рухани және мәдени саланы қоса алғанда, адам өмірі мен қоғамның барлық саласын бір ізге салуға пәрменді ықпал етуде.

Мұндай жағдайда бірегейлікті сақтау үшін:

қазақстандық ұлттың негіз қалаушы, бірегей мәдени кодтарын сақтаудың, нығайтудың және дамытудың жаңа жанды нысандарын табу;

солардың негізінде қоғамдық сананы одан әрі рухани жаңғыртуға арналған тиімді драйверлерді қалыптастыру қажет.

Бұл ретте қазақтың ұлттық құндылықтары, тарихы мен дәстүрлері шоғырландырушы құндылық болып табылатын өзекті рөлін атқара отырып, осы үрдістің алғышартына және негізіне айналуы тиіс.

Қазақстан халқы Ассамблеясының «Қазақтану» жобасы, қазақ халқының жалпықазақстандық ұлттық бірегейлікті нығайтудың біріктіруші рухани бастауы болып табылатын мәдени феномендерін және басты ізгілікті қағидалары мен императивтерін ашуға, таратуға және оны Қазақстанның барлық этностарының қабылдауына бағытталған.

Жобаның мақсаты:

ҚР халқының қоғамдық санасына қазақ халқының рухани және мәдени құндылықтарының біріктіруші әлеуетін сіңіруге арналған жүйе жасау.

Бабалардан келе жатқан байырғы аумақта, қазақ халқының біріктіруші мәдени-тарихи рөлі мен ортақ тарих, азаматтық бастаулар негізінде қоғамдық келісім мен жалпыұлттық бірліктің қазақстандық үлгісін одан әрі жетілдіру.

Жобаның міндеттері:

- Қазақстан этностарының қазақ халқымен өзара іс-қимыл жасау саласын кеңейту және коммуникацияның жаңа арналарын жандандыру;
- әртүрлі этностық топтар өкілдерінің қазақ халқының тарихы, дәстүрлері, мәдениеті, діні, рухани орталықтары, философиясы, әдебиеті, өнері, тұрмысы мен ойлау қалпы туралы неғұрлым толық білім алу жүйесін қалыптастыру;
- қазақ халқының тарихы, өнері, дәстүрлері, философиясы туралы ақпаратты басқа этностардың өкілдерінің қабылдауы және таратуы үдерісінде ҚХА құрылымдарының (қоғамдық келісім кеңестерінің, аналар кеңестерінің, Достық үйлерінің, медиация кеңестерінің,

ҚХА кафедраларының, ҚХА ғылыми-сараптамалық топтарының, ҚХА журналистер клубтарының, этномәдени бірлестіктердің) рөлін арттыру;

- қазақ халқының құндылықтарын түсіну, қабылдау және тарату үрдісіне жастарды белсенді түрде тарту, оның ішінде ҚХА-ның «Жаңғыру жолы» республикалық жастар қозғалысының құрылымдары арқылы, сондай-ақ солар бастамашылық жасаған және іске асыратын іс-шаралар, жобалар мен бағдарламалар арқылы;

- қазақ халқының құндылықтарын барша қазақстандық этностардың құндылықтар жүйесіне үйлесімді түрде қосу;

- қазақ халқының құндылықтарын қабылдау және рухани игеру арқылы Қазақстан этностарын шоғырландыру;

- қазақ халқының тұтас тарихындағы және қазіргі заман жағдайындағы оның мәдениетінің, құбылыстары мен өмір салты нысандарының бірегей сан алуандығына жаңа синтетикалық көзқарасты тұжырымдау.

Жобаның ерекшелігі:

Жоба қоғамды шоғырландыру үрдістеріне қазақ халқының мәдени кодының базалық парадигмаларын кіріктірудің, қай этносқа жататынына қарамастан, барша қазақстандықтарды біріктірудің негізі, сондай-ақ үйлесімді этносаралық іс-қимылды құрудың бастауы ретінде қызмет етеді.

Жоба аясында ҚХА алаңшаларында қазақ мәдениетінің, қоғамы мен мемлекетінің қалыптасу және даму үрдісін түсіну тұрғысынан алғанда бірегей қағидаттар мен аспектілер болып табылатын:

- толеранттылық;
- өз ошағыңды құрметтеу;
- туған жерге деген сүйіспеншілік;
- ана тілге деген құрмет және сөз құдіретін кең мағынада түсіну;
- қонақжайлылық және адамдар арасындағы қарым-қатынастың маңыздылығын ұғыну;
- адамның ар-ожданына негізделген абыройы мен қадір-қасиетін сақтау;
- «Үшкір бұрыштары жоқ шеңбер» өмірлік философиясы және оның нышандарының (киіз үй, ошақ, табақ, шаңырақ) терең мағынасына басты назар аударылады деп күтілуде.

Жобаның негізгі тақырыптық бағыттары:

- Мықты елдің мықты адамдары;
- Сөздің ұлы құдіреті;
- «Үшкір бұрыштары жоқ шеңбер» өмірлік философиясы;
- Туған жерім, отбасым-ошақ-қасым, ана тілім;
- Қазақ тәрбиесі жүйесіндегі ар-намыс пен абырой;
- Жолаушылар – «жол балалары»: Ұлы даланың қонақты қадірлеу қасиеті;
- Ұлы даланың ұлы ойшылдары;
- Образ, ой, сөз (қазақ әдебиеті);
- Мәңгілік Тәңірден Исламға дейін;
- Рухани киелі жерлер – ұлы бабалар мұрасы;
- «Бабадан-балаға/Ел аузынан» – қазақтың ауызекі дәстүрі;
- Ғасырлар дәстүрлерін сақтау: қазақтардың мәдени коды және толеранттылық;

- Атымтай жомарттар елі: қазақ қоғамы және қайырымдылық.

Жоба іс-шараларының нысандары:

- ҚХА ұйымдастыратын лекторийлер, семинарлар, форумдар және басқа іс-шаралар аясында жоба тақырыптары бойынша дәріс-әңгімелер циклы (бұл дәрістер циклдары пәнаралық сипатқа ие болуы керек және материалды баяндау тарихи және проблемалық-жүйелілік ұстанымның ұштастырылуына негізделуі тиіс).

- Мемлекеттік тілді жеделдете оқытуға арналған заманауи технологияларды әзірлеу және енгізу бойынша семинар-тренингтердің шеңберінде қазақ тілінің қалыптасу тарихы мен ерекшеліктері бойынша дәрістер курсы ұйымдастыру.

- Дәстүрлі қазақ тәрбиесі мәселелерін талқылау, оның ішінде мәселені аналар кеңестері отырыстары мен іс-шаралары шеңберінде талқылау.

- Кітапханалар мен Достық үйлерінде қазақ халқының тарихындағы жарқын, неғұрлым маңызды күндерге арналған «Күнтізбені парақтағанда» республикалық акциясын ұйымдастыру.

- Жастар мен этномәдени бірлестіктер өкілдеріне арнап, қазақ халқы тарихының елеулі даталары мен қазіргі заманғы өмірін зерделеуге арналған тақырыптық акциялар (экскурсиялар, ойындар, желілік викториналар) өткізу.

- ҚХА-ның «Жаңғыру жолы» республикалық жастар қозғалысының аясында мектептерде және жоғары оқу орындарында қазақ мәдениетінің, ғылымы мен

өнерінің жарқын өкілдері туралы сабақтар, тақырыптық сынып сағаттарын, әңгімелер өткізу. Оқушылар мен жастарға арнап ойын түрінде іс-шаралар (көңілді және тапқырлар клубы, брейн-ринг, зияткерлік турнир, ойын-саяхат, викторина, мереке) ұйымдастыру.

- Достық үйлері жанынан, Қазақстан этностарының өкілдеріне арналған, қазақ қолөнері мен кәсіптерінің пайда болу тарихын және олардың мәнін зерделей отырып, соларды үйрететін курстар мен шеберлік сабақтарын ұйымдастыру көзделетін «Мұрагерлер-сақтаушылар-жасампаздар» бағдарламасын әзірлеу және іске асыру.

- Жастар мен этномәдени бірлестіктер өкілдеріне арнап, қазақ халқының тарихы туралы ғылыми-танымдық, деректі және көркем фильмдерді көрсетіп, талқылауды ұйымдастыру.

- Өңірлік этномәдени бірлестіктердің өкілдері үшін, олардың қазақ халқының дәстүрлерін, мәдениетін, өнері мен ғылымын білуіне бағытталған конкурс ұйымдастыру.

- ҚХА-ның «Жаңғыру жолы» республикалық жастар қозғалысының «Ұлы Дала Елінің киелі мұралары» тарихи – экологиялық акциясын іске асыруға ҚХА ғылыми-сарапшылық кеңесінің сарапшыларын тарту.

- Этностық БАҚ-та жоба тақырыптары бойынша ғылыми-көпшілік мақалалар сериясын жариялауды ұйымдастыру.

- Жастар мен этномәдени бірлестіктердің өкілдеріне арнап, этностық театрлар сахналарында қазақ драматургтерінің туындыларынан жоба тақырыптары бойынша спектакльдер қойылуын ұйымдастыру.

- Түрлі этностық топтар өкілдерінің қазақ зиялыларының арасынан шыққан қоғамдық пікір көшбасшыларымен тікелей өзара іс-қимыл жасау; ұлттық музейлерге, театрларға баруды ұйымдастыру; қазақ ұлттық мәдени кодын бойына сіңірген тұлғалармен тікелей бірлесе жұмыс істеу мүмкіндігін жасай отырып, интерактивті практикалық сабақтар ұйымдастыру.

Жобаны іске асырудан күтілетін нәтижелер:

- еліміздегі этносаралық қарым-қатынастың бірегей үлгісінің жүзеге асырылуы мен дамуын қамтамасыз етіп отырған мемлекет құраушы ұлт ретінде қазақтардың тарихы, мәдениеті, философиясы туралы Қазақстан этностарының жалпы білім деңгейінің артуы;

- қазақ халқының құндылықтарын қабылдау және рухани игеру арқылы Қазақстан этностарының шоғырлануы;

- Қазақстан халқы Ассамблеясын құрудың негізі болған идеяның қазақ халқының мәдени кодының базалық парадигмасымен бірлігі мәнінің ашылуы;

- бірлесу мен этносаралық қатынастар үйлесімінің негізі ретінде қазақтың ұлттық мәдениеті мен менталитеті туралы білімдерді тарату және басқа этностардың оны қабылдау үрдісіне ҚХА-ның барлық құрылымдарының тартылуы;

- этностардың өзара іс-қимыл жасауының коммуникациялық арналарының кеңеюі;

- басқа этностардың қазақ халқының құндылықтарын тарату, түсіну және қабылдау үрдісіне жастардың тартылуы;

- этносаралық өзара іс-қимыл, қазақ халқының құндылықтарын тарату, түсіну және қабылдау үрдісіне қазақстандық қоғамның кең ауқымда тартылуы.

Концепция научно-просветительского проекта Ассамблеи народа Казахстана «Қазақтану»

Проект Ассамблеи народа Казахстана «Қазақтану» направлен на формирование и консолидирующих общих ценностей народа Казахстана в русле программы «Рухани жаңғыру».

Он ориентирован на популяризацию истории, культуры, философии, этики казахского народа у населения Казахстана, как основы формирования единых общих ценностей, а также на продвижение в среде этносов Казахстана проектов программы «Рухани жаңғыру».

Обоснование проекта:

В современном мире процесс общей глобализации и коммерциализации оказывает мощное унифицирующее влияние на все сферы жизни человека и общества, включая духовную и культурную.

В этих условиях для сохранения идентичности необходимо:

найти новые живые формы сохранения, укрепления и развития основополагающих, уникальных культурных кодов казахстанской нации;

сформировать на их основе эффективные драйверы для дальнейшего духовного обновления общественного сознания.

При этом казахские национальные ценности, история и традиции должны стать предпосылкой и основой этого процесса, выступив в роли консолидирующего ценностного ядра.

Проект Ассамблеи народа Казахстана «Қазақтану»

направлен на раскрытие, распространение и восприятие всеми этносами Казахстана культурных феноменов и главных нравственных принципов и императивов казахского народа, являющихся духовным объединяющим началом для укрепления общеказахстанской национальной идентичности.

Цель проекта:

Создание системы для внедрения в общественное сознание населения РК объединяющего потенциала духовных и культурных ценностей казахского народа.

Дальнейшее совершенствование казахстанской модели общественного согласия и общенационального единства на основе гражданских начал, общей истории и стержневой культурно-исторической роли казахского народа на его исконной территории.

Задачи проекта:

- расширение сферы взаимодействия и активизация новых каналов коммуникации этносов Казахстана с казахским этносом;
- формирование системы получения представителями различных этнических групп более полных знаний об истории, традициях, культуре, религии, духовных центрах, философии, литературе, искусстве, быте и образе мысли казахов;
- повышение роли структур АНК (советов общественного согласия, советов матерей, Домов дружбы, советов медиации, кафедр АНК, научно-экспертных групп АНК, клубов журналистов АНК, этнокультурных объединений) в процессе распространения и восприятия представителями других этносов знаний об

истории, искусстве, традициях, философии казахского народа;

- активное вовлечение молодежи в процесс распространения, проникновения и восприятия ценностей казахского народа, в том числе посредством структур Республиканского молодежного движения АНК «Жанғыружолы», а также инициированных и реализуемых им мероприятий, проектов и программ;

- органичное включение ценностей казахского народа в систему ценностей всех казахстанских этносов;

- консолидация этносов Казахстана через восприятие и духовное освоение ими ценностей казахского народа;

- выработка нового синтетического взгляда на уникальное многообразие культуры, явлений и форм жизни казахского народа на протяжении всей его истории и в условиях современности.

Специфика проекта:

Проект призван продемонстрировать, что имплементация базовых парадигм культурного кода казахского народа в процессы консолидации общества является основой объединения всех казахстанцев, независимо от их этнической принадлежности, а также служит отправной точкой выстраивания гармоничного межэтнического взаимодействия.

В рамках проекта предполагается на площадках АНК основное внимание уделить уникальным с точки зрения понимания процесса становления и развития казахской культуры, общества и государства принципам и аспектам:

- толерантность;

- уважение к родному очагу;
- любовь к родной земле;
- уважение к родному языку и широкое понимание ценности самого слова;
- гостеприимство и осознание важности человеческого общения;
- сохранение чести и достоинства человека, опирающееся на совесть;
- жизненная философия «круга без острых углов» и глубинный смысл ее символов (юрта, очаг, табак, шанырак).

Основные тематические направления проекта:

- Сильные люди сильной страны
  - Великая ценность слова
  - Жизненная философия – «круг без острых углов»
  - Родная земля, родной очаг, родное слово
  - Честь и достоинство в системе казахского воспитания
  - Путники – «дети дорог»: культ гостя в Великой степи
  - Великие мыслители Великой степи
  - Образ, мысль, слово (казахская литература)
  - От вечного Тенгри до ислама
  - Наследие великих предков – духовные святыни
  - «Из уст в уста» – казахская устная традиция
  - Храня традиции веков: культурный код казахов и толерантность
  - Не оскудеет рука дающего: казахское общество и благотворительность
- Формы мероприятий проекта:

- Цикл лекций-бесед по тематикам проекта в рамках лекториев, семинаров, форумов и других мероприятий, организуемых АНК (данные циклы лекций должны носить междисциплинарный характер и основываться на сочетании исторического и проблемно-систематического подхода к изложению материала).

- В рамках семинаров-тренингов по разработке и внедрению современных технологий для ускоренного обучения государственному языку организация курса лекций по истории становления и особенностям казахского языка.

- Обсуждение вопросов традиционного казахского воспитания, в том числе в рамках заседаний и мероприятий советов матерей.

- Организация республиканской акции «Листая календарь» в библиотеках и Домах дружбы, посвященной наиболее ярким и памятным датам истории казахского народа.

- Проведение тематических акций (экскурсии, игры, сетевые викторины) по изучению памятных страниц истории и современной жизни казахского народа для молодежи и представителей ЭКО.

- Под эгидой РМДАНК «Жанғыру жолы» проведение уроков, тематических классных часов в школах и вузах, бесед о наиболее ярких представителях казахской культуры, науки и искусства. Организация игровых мероприятий для школьников и молодежи (КВН, брейн-ринг, интеллектуальный турнир, игра-путешествие, викторина, праздник)

- Разработка и реализация программы «Наследники-хранители-творцы», предусматривающей организацию

при Домах дружбы курсов и мастер классов по обучению представителей этносов Казахстана казахским ремеслам и промыслам с изучением истоков их возникновения и значения.

- Организация демонстрации и обсуждения научно-популярных, документальных и художественных фильмов об истории казахского народа для молодежи и представителей ЭКО.

- Организация конкурса для представителей региональных этнокультурных объединений на знание ими традиций, культуры, искусства и науки казахского народа.

- Привлечение экспертов научно-экспертного совета АНК к реализации республиканской историко-экологической акции РМДАНК «Жанғыру жолы», «Сакральное наследие Ұлы Дала Елі».

- Организация публикации серии научно-популярных статей по тематикам проекта в этнических СМИ.

- Организация серии постановок спектаклей казахских драматургов по тематике проекта на сценах этнических театров для молодежи и представителей ЭКО.

- Организация практических занятий, в основу которых положен интерактивный подход, включающий возможности прямого взаимодействия представителей различных этнических групп с лидерами общественного мнения из числа казахской интеллигенции, посещение музеев, театров, работа в непосредственном контакте с носителями казахского национального культурного кода.

Ожидаемые результаты проекта:

- повышение общего уровня знаний этносов Казахстана об истории, культуре, философии казахов, как ти-

тульной нации и народа, обеспечивающего формирование, функционирование и развитие уникальной модели межэтнического взаимодействия в нашей стране;

- консолидация этносов Казахстана через восприятие и духовное освоение ими ценностей казахского народа;
- раскрытие единства идеи, заложенной в основу создания Ассамблеи народа Казахстана, с базовыми парадигмами культурного кода казахского народа;
- вовлечение всех структур АНК в процесс распространения и восприятия представителями других этносов знаний о казахской национальной культуре и менталитете, как основах для объединения и гармонизации межэтнических отношений;
- расширение коммуникационных каналов взаимодействия этносов;
- вовлечение молодежи в процесс распространения, проникновения и восприятия ценностей казахского народа другими этносами;
- вовлечение в процесс межэтнического взаимодействия, распространения, проникновения и восприятия ценностей казахского народа широких слоев казахстанского общества.

Проект «Қазақтану» был инициирован с целью создания системы внедрения в общественное сознание населения Республики Казахстан объединяющего потенциала духовных и культурных ценностей казахского народа.

I БӨЛІМ
Маңғыстау облысы
2021 жылғы 16-17 қыркүйек

I ЧАСТЬ
Мангистауская область
16-17 сентября 2021 года

Ноғаев Нұрлан Асқарұлы,
Маңғыстау облысының әкімі.

**Құрметті жиынға қатысушылар,
кадірлі Марат Алмасұлы!**

Қоғамдық келісім мен жалпыұлттық бірліктің қазақстандық моделін насихаттау жөніндегі республикалық дәрісханаға қатысуға мүмкіндік бергені үшін барлықтарыңыздан алғыс білдіргім келеді!

Хотелось бы выразить от всех благодарность за предоставленную возможность поучаствовать в республиканском лекториуме по пропаганде казахстанской модели общественного согласия и общенационального единства.

Биыл еліміз үшін маңызды жыл – ел Тәуелсіздігінің 30 жылдығы. Бұл ата-бабамыз аңсаған азаттықтың тұғыры нығая түскенін айқындайтын маңызды белес. Халқымыз қаншама қиын кезеңдерді басынан өткерсе де, ынтымағы мен бірлігін ең басты құндылығымыз деп есептеді.

Тәуелсіздіктің бастау алған ең қиын жылдарында Тұңғыш Президент-Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың қарымды қайраткерлігі нәтижесінде республикамызда этносаралық сыйластық пен қоғамдық келісім тұрақты түрде сақталды. Ұлттың дархандық мінезі, салиқалы саясаты бар Қазақстан қазіргі таңда қабырғасы қатайған, пікіріне халықаралық қоғамдастық өкілдері құлақ асатын беделді елге айналды.

Біздің көпұлтты еліміз бен көпэтносты қоғамымызды «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясы аясында жұмылдыруда, туған жерге деген патриотизм, сенім, достық құндылықтарының орнығуында Қазақстан

халқы Ассамблеясы институтының маңызы зор.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев өзінің Жолдауында: «Ұлтымыз жаңа сапаға көшуі үшін біздің күнделікті өмірлік ұстанымдарымыз да өзгеруі керек. Қазақ қоғамында жаңа қағидаттар және жаңа бағдарлар салтанат құруға тиіс» – деп атап өткен болатын.

Как отметил Первый Президент Республики Казахстан – Елбасы Нурсултан Абишевич Назарбаев «Мы – страна, живущая под эгидой единой цели, единых интересов и единого будущего!».

Глава государства Касым-Жомарт Кемелович Токаев в своем Послании отметил: «Для качественного нового развития нации должны меняться наши повседневные жизненные установки. А в обществе необходимо утверждать новые принципы и современные ориентиры».

Межэтническое единство и воспитание заложено в основу казахстанской культуры. В этом и заключается вся суть философии казахского народа. Межэтническое согласие и единство – наш ответ мировым вызовам.

Я желаю отечественным ученым, гостям и участникам мероприятия эффективной и плодотворной работы в таком важном для страны направлении.

Құрметті жиынға қатысушылар!

Бүгінде еліміз күрделі кезеңді бастан өткеруде. Әлемді жайлаған індетті жеңу, иық тірестіре бірге еңсеру, тасбекем тәртіп пен ұйымшылдық биігінен бой көрсету баршамызға жүктелген азаматтық парыз деп білемін.

Ел басына күн туған қилы замандарда да халқымызды ұлт ретінде сақтап қалған тонның ішкі бауындай ынтымағы мен тектілігі. Сондықтан туған жердің төсінде, құшағын кеңге жайған бақуатты елдің баянды болашағы үшін жұдырықтай жұмыла еңбек етіп, іргелі істерге атсалысайық.

Бүгінгі қасиетті Маңғыстау жеріндегі кездесуіміз Мемлекет басшысы көздеген орасан зор жоспарларды іске асыруға елеулі үлес қосатынына сенімдімін.

Бірлігіміз бекем, Тәуелсіздігіміз мәңгі болсын!

Президенттің «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» Қазақстан халқына

Жолдауы аясында

Қазақстан халқы Ассамблеясының
«ҰЛТТЫҢ ҰЙЫСУЫ – ОДАН ӘРІ ДАМУДЫҢ
БАСТЫ ФАКТОРЫ» атты республикалық
лекторийінде ҚХА Төрағасының орынбасары –
ҚР Президенті Әкімшілігі ҚХА Хатшылығының
менгерушісі

М.А. Әзілхановтың кіріспе сөзі

Құрметті Нұрлан Асқарұлы!
Құрметті Қазақстан халқы Ассамблеясының
мүшелері, лекторий қонақтары мен
қатысушылары!

Сіздерді Маңғыстау жерінде өтіп жатқан Қазақстан халқы Ассамблеясының республикалық лекторийінде көргеніме қуаныштымын.

Осы мүмкіндікті пайдалана отырып, Нұрлан Асқарұлы, сіздің Маңғыстау облысының әкімі болып тағайындалуыңызбен құттықтаймын және жұмыста табыс тілеймін.

Облыстық Қазақстан халқы Ассамблеясының Төрағасы ретінде біздің лекторий сіздің алғашқы іс-шараңыз екенін атап өтуге қуаныштымын.

Сіздің өңірлік басқару тәжірибеңізге сүйене отырып, Маңғыстау облысы мен облыстық Ассамблея өзінің экономикалық және әлеуметтік дамуында жоғары нәтижелерге қол жеткізетініне сенеміз.

Бүгінгі іс-шараға қатысуға Нұр-Сұлтан қаласынан

Ассамблеяның өкілетті делегациясы келді:

ҚР Парламенті Сенатының депутаты Жүсіп Нұртөре Байтілесұлы, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаттары, саяси және қоғам қайраткерлері, белгілі ғалымдар: Әбдіғалиұлы Берік, Жаңбыршин Еділ Терекбайұлы.

ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің Этносаралық қатынастарды дамыту комитеті төрағасының орынбасары Үйсімбаев Еркін Құлымбайұлы;

«Қолданбалы этносаяси зерттеулер институты» ЖШС директорының орынбасары, ҚХА Ғылыми-сарапшылық кеңесінің төрайымы Сәдуақасова Айгүл Кәкімбекқызы.

Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі, филология ғылымдарының кандидаты, жазушы, аудармашы Әлпейісова Камал Әбілқасымқызы.

Біздің жұмысымыз қасиетті Маңғыстау жерінде татулық пен келісімді нығайтуға өз үлесін қосады деп сенеміз.

Құрметті лекторий қатысушылары мен қонақтары!

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауы – татулық пен достықтың бірегей жолдауы.

Былғы Жолдау – қоғамның бірлігін сақтау және Тәуелсіздікті нығайту қажеттілігін ұғынуға шақыратын айрықша құжат. Баршамызды біріктіретін құндылықтардың арқасында біз 30 жыл татулық пен келісімде өмір сүріп келеміз, тәуелсіз Қазақстанды құрдық, Тәуелсіздіктің ұрпағын өсірдік.

«Халықтың бірлігі» Жолдаудың атауында бірінші орынға қойылған.

Мұның терең символикалық маңызы бар және бізге – Ассамблея мүшелеріне, Ассамблеяның әр өкіліне, әр құрылымына үлкен жауапкершілік жүктейді.

Биылғы Жолдау әлеуметтік-экономикалық және саяси күн тәртібіндегі өзекті мәселелерге нақты жауап ретінде бүгінгі таңда ел азаматтарын толғандыратын мәселелерді қамтығаны баршаңызға аян.

Сонымен қатар, Жолдау Қазақстанның Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың саясатымен ұштастырылғанын, атап айтқанда, мемлекеттік саясаттың бүгінгі таңдағы негізгі бағыттарымен стратегиялық сабақтастықтың жарқын мысалы екенін атап өту қажет.

Бүгін біздің талқылайтын тақырыбымыз – Жолдаудың «Ұлттың ұйысуы – одан әрі дамудың басты факторы» деп аталатын жетінші бөлімі – татулық пен келісім саясаты мәселелеріне арналған арнайы бөлімі.

Жолдаудың негізгі тезистерін зерделей отырып, біз, Қазақстан халқы Ассамблеясы қазіргі жағдайда бірлік, татулық және келісім идеологиясы мен құндылықтарын қорғайтын бірегей қоғамдық институт екенін терең түсінеміз.

Қазіргі жағдайда бұл процесс автоматты түрде жүзеге аспайды – бұл әрқайсымыздан ауқымды ішкі рухани жұмысты, сөзіміз бен ісіміздегі даналықты, пайымдаулардағы тепе-теңдікті, ұлттық мүдделерді қорғауға бел байлауды талап етеді.

Мемлекет басшысы тіл саясатының басымдықтарын айқындауға баса назар аударды, атап айтқанда, біздің

Ата заңымызға сәйкес мемлекеттік тіл қазақ тілі екенін және оны дамыту мемлекеттік саясаттың негізгі басымдықтарының бірі екенін атап өтті.

Тәуелсіздік жылдарында мемлекеттік тіл біздің мемлекеттігіміздің арқауына, қазақстандық бірегейліктің іргетасына, жалпыға бірдей танылған азаматтық маркерге айналды.

Мемлекет басшысы қазақ тілін дамыту мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі болып қала беретінін атап өтті. Бұл пікірді, әрине, Қазақстанның барлық азаматтары, оның ішінде түрлі этностар өкілдері де қолдайды.

Мемлекет басшысы біздің «Әралуандықтағы бірлік» деген басты қағидатымыз бұлжымайтынын атап өтті.

Этносаралық қатынастарды үйлесімді дамыту әрқашанда Қазақстанның мемлекеттік саясатының басты бағыттарының бірі болды және алдағы уақытта да солай болады.

Елдегі татулық пен келісімді сақтау үшін барлық азаматтар үйлесімді этносаралық және конфессияаралық қатынастардың маңыздылығын ұғынуы тиіс.

Біздің республикалық лекторий осы мәселелерді талқылауға арналған.

**Құрметті Нұрлан Асқарұлы,
Құрметті әріптестер!**

Этносаралық қатынастар және интеграция саласындағы мемлекеттік саясаттың қағидаттарын, идеологиялық тәсілдерін, ұлттың жаңа бірегейлігін

нығайту міндеттерін Ассамблеяның 29-шы сессиясында Қазақстанның Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев айқындап берді. Бұл – қазақстандық патриотизм қағидаты; азаматтық тең құқықтық қағидаты; мемлекеттік қазақ тілінің біріктіруші рөлі; «Әралуандықтағы бірлік» қағидаты» интеркультурализм қағидатымен толықтырылады; ұлтты ұдайы жаңғырту қағидаты.

Жолдаудың осы қағидаттары мен міндеттерін іске асыру тек Ассамблея мен этномәдени бірлестіктердің ғана міндеті емес.

Бұл – барлық деңгейдегі мемлекеттік органдар мен азаматтық қоғамның барлық институттарының инклюзивті міндеті.

Тәуелсіздіктің 30 жылдығы Ассамблея жұмысында үлкен өзгерістер болған жылмен тұспа-тұс келді.

Қазақстанның Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Ассамблеяның Құрметті Төрағасы болып, оны басқару құқығын Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевқа берді.

Бүгінгі таңда қазақ халқы интегратор халықтың рөлін толыққанды атқаруы үшін объективті және субъективті тарихи алғышарттар пісіп-жетілді деп нық сеніммен айтуға болады.

Қазақ халқы – егемен мемлекет құрушы субъект, этноәлеуметтік, мәдени-тарихи, әлеуметтік-саяси және рухани арқау. Барлық қазақстандық этностарды азаматтық негізде біртұтас халыққа ұйыстырушы ел иесі.

Қазақ халқының осы стратегиялық маңызды жаңа рөлі күн тәртібіне этносаралық қатынастар саласындағы басты міндет – Қазақстанның көпэтносты халқын болашағы біртұтас ұлтқа біріктіру міндетін жаңаша қояды.

Болашағы біртұтас ұлт деген кім?

Бұл – мемлекеттік қазақ тілі ұлтаралық қатынас тілі рөлін атқаратын азаматтық қоғамдастық.

Ал қазақстандық патриотизм мен азаматтық этностық және діни наным-сеніміне қарамастан елдің барша этностары мен азаматтары үшін біртұтас біріктіруші принципке айналады.

Бұл туралы Тұңғыш Президент – Елбасы Н.Ә. Назарбаев Ассамблеяның XXIX сессиясында: «Қазақ халқы көпэтносты қоғамның интеграциялық процестерінің өзегін құрайды. Бұл бүкіл әлемде осылай жасалады, тіл барлығын біріктіреді».

Мен бұған бірінші кезекте және бөлек тоқталамын.

Бүгінгі таңда Қазақстанның барлық этностары мемлекеттік тілдің жаңа әлеуметтік рөлін қолдайды және оны жүзеге асыруға ұмтылады.

Мемлекет басшысы атап өткендей, өз болашағын біздің елмен байланыстыратын әрбір азамат мемлекеттік тілді үйренуге бар күшін салуы керек.

Сондықтан Ассамблея мемлекеттік тілді дамытуға бағытталған жобаларды жүзеге асырады. Достық үйлерінде, этномәдени бірлестіктерде 174 жексенбілік мектеп бар, оларда мемлекеттік тілді үйренуге арналған 124 топ бар.

«Мың бала» жобасы, этномәдени бірлестіктер жа-

старына арналған тіл мектебі, «Ұлы даланың ұлтаралық тілі» форумы, өңірлердегі Достық үйлерінде жексенбілік мектептер мен «Мәміле» курстарын ұйымдастыру ҚХА жұмысының тұрақты бағытына айналды.

Ассамблеяның бастамасымен этнос өкілдерінің балаларына мемлекеттік тілді үйретуге бағытталған «Мың бала» республикалық мәдени-ағарту жобасы 2015 жылдан бастап жүзеге асырылуда.

«Мың бала» жобасына 1,5 млн. бала қатысып, оның ішінде 286 215 адам қазақ тілін меңгерді.

Қазақ тілінде ғана сөйлесетін «Мәміле» атты 18 клуб бүгінде жаңа деңгейге көтерілді.

«Мәміле» базасында «YouTube» арнасында 40 оқыту сабағынан тұратын серия, сондай-ақ күнделікті қарым-қатынас үшін Петровтың әдістемесі бойынша лингвистикалық минимум дайындалуда.

Біздің бірлескен жұмысымыздың арқасында әр түрлі этностық топтардың ата-аналары балаларын қазақ балабақшаларына беруі, қазақ мектептерінде және жоғары оқу орындарында оқытуы бүгінде жиі кездеседі.

Қазіргі уақытта Қазақстанда 5644 ұйым балаларды қазақ тілінде оқытады және тәрбиелейді, 3798 қазақ мектебі жұмыс істейді.

Бұл саясаттың іс жүзіндегі нәтижесін түрлі этностық топтардың көптеген өкілдерінен, әсіресе қазақ тілін жетік меңгеруге айрықша ықылас білдірген жастардан көреміз.

Бүгінгі таңда Ассамблея этностарды біртұтас ұлтқа белсенді интеграциялау саясатына көшуге бастамашы болып отыр. Бұл үшін мыналар қажет:

– Ассамблеяның және оның барлық құрылымдарының

практикалық жұмысына белсенді «интеграциялық арқау» ретінде қазақ қоғамын кеңінен тарту;

– Қазақ жұртшылығы тарапынан Қазақстанның этностық топтарына бағытталған тартымды және жағымды интеграциялық риторика қалыптастыру;

– мемлекеттік тілді этносаралық интеграция құралы және этносаралық қарым-қатынас тілі ретінде ілгерілету.

Ал бұл процесте Қазақстан халқы Ассамблеясы маңызды рөл атқаруы тиіс.

92% қазақ халқы тұратын Маңғыстау облысы қазақ халқының осы тарихи рөлін жүзеге асырудың жарқын үлгісін көрсете алады.

Қазақтардың біріктіруші рөлі автоматты түрде іске асырылмайды.

Ол қажетті әлеуметтік сапаларды, құндылықтарды, мақсат пен міндеттерді қалыптастыруда, қазақ қоғамының қоғамдық санасын жаңғыртуда мемлекет пен қоғамның мақсатты күш-жігерін қажет етеді.

Негізгі міндеттердің бірі – қазақ халқының бірлігін қамтамасыз ету және олардың ұлттың интеграциялық өзегіне айналу қабілетін қамтамасыз ету.

Сондықтан Қазақстан халқы Ассамблеясы, оның ішінде Маңғыстау облыстық ассамблеясы, жұмыс тәсілдерін жаңартуға және Ассамблеяны қайта форматтауға айрықша назар аударуы қажет.

Біз Елбасы мен Президент Қ.Тоқаевтың тапсырмасына сәйкес келесі міндеттерге назар аударуымыз керек:

Біріншіден. Алға қойылған міндеттерді ескере отырып және оның жұмысының пайдалылығының

әлеуметтік коэффициентін арттыра отырып, Ассамблея мен оның Кеңесінің құрамын қайта форматтау маңызды.

Ассамблеяға жастар өкілдерін – **«Жаңғыру жолы» республикалық қозғалысының жастарын, қазақ жұртшылығының** беделді өкілдерін тартуға ерекше назар аударылу қажет.

Біз алғаш рет этностық топтармен тікелей жұмыс жүргізілетін өңірлер есебінен ҚХА құрамын кеңейтіп, «орталық тізімді» қысқарттық. Бұрын «орталық тізімге» ҚХА-ның 132 мүшесі кірсе, бүгінде – 105, өңірлердің үлесі 385 адам болса, бүгінде – 422 адам.

ҚХА-ның барлық мүшелерінің жұмысын **жандандыру қажет.**

Бүгін Ассамблея Төрағасының қоғамдық орынбасарларына, сондай-ақ Кеңестің бірқатар мүшелеріне алғаш рет Ассамблеядағы жеке жұмыс бағыттарын айқындап, нақты тапсырмалар берілді (*Бекбаеваға – «Бейбітшілік пен келісімге жол» телеэкспедициясы, Кузиевке – Риддердегі ойын алаңы тапсырылды*).

Ассамблеяның өңірлердегі қоғамдық орынбасарлардың міндеттерін белгілеу, сондай-ақ олардың қызметін регламенттеу және нақтылау бойынша жұмыстар жүргізілуі тиіс.

Ассамблеядан сайланған **Мәжілістің тоғыз депутатының** әрқайсысына жұмыстың нақты бағыты бекітілді (*мемлекеттік тілді ілгерілету, қайырымдылық, волонтерлік, кәсіпкерлік, БАҚ және т.б.*).

Нәтижесінде **Ассамблеяның әрбір мүшесі нақты тапсырма** алды.

Екіншіден. Елімізде алғаш рет Ассамблея алаңында

барлық жастар ұйымдарын біріктіру форматы құрылды.

ҚХА «Жаңғыру жолы» жастар қозғалысы базасында «Big 7» жобасы («Jas Otan», «Жарасым», Қазақстан жастарының конгресі, «Болашақ» қауымдастығы, «Жас ұлан» ұйымы, Қазақстан студенттерінің альянсы және Қазақстан КТК одағы) іске асырылды.

Бүгінгі таңда «Жаңғыру жолы» жастар қозғалысының және облыс, қала және аудан әкімдіктері жанындағы **Жастар ісі жөніндегі кеңестің**, сондай-ақ өңірлердегі жастар ресурстық орталығының өзара іс-қимылы жолға қою маңызды.

Өңірлердегі ҚХА мен оның Кеңесіне «Nur Otan» партиясының Жастар қанаты – «Jas Otan» мен «Жарасым» қоғамдық бірлестігінің көшбасшыларын енгізу ұсынылады.

Сондықтан «Жаңғыру жолы» қозғалысының облыстық штабының жаңа басшысы **Аллаева Рухсораға** көп жұмыс жүктеледі, мен оны қолдауларыңызды сұраймын.

Үшіншіден. Орталықта алғаш рет ҚХА республикалық Аналар кеңесі құрылды, оның төрайымы болып (Н.Шанаи) тағайындалды.

21-22 маусымда барлық өңірлердің қатысуымен **ҚХА Аналар кеңесінің** республикалық отырысы өтті (құрамында 11,7 мың адамы бар 1 847 Кеңес жұмыс істейді).

Маңғыстау облыстық Қазақстан халқы Ассамблеясының Аналар кеңесі мен оның төрайымы **Бернеева Зульфия Идаятуллақызы** үлкен жұмыс атқаруда. Сіздердің активтеріңізде 30 аналар кеңесі

бар, оның ішінде 1 облыстық, 1 қалалық, 5 аудандық, 22 ауылдық және 266-дан астам адам. Сіздер «Аңсаған сәби», «Ақ орамал» және «Ана әлдиі» жобаларын жүзеге асырып жатырсыздар.

Сонымен қатар, ҚХА 29-сессиясының шешімі бойынша, Аналар кеңесі ұлтаралық коммуникация алаңы ретінде жұмыс істеуі керек.

Бұл сіздерге жаңа тапсырма және осы бағыттағы жұмысты реттеу қажет.

Төртіншіден. Ассамблеяның идеологиялық рөлі мен жаңа міндеттерін ескере отырып, **ҚХА-ның ақпараттық жұмыс стратегиясы дайындалды.**

Бұл жұмыс әрбір мақсатты аудиторияға жеке көзқарас аясында жүзеге асырылатын болады.

Сонымен қатар, ақпараттық жұмысқа Ассамблеяның барлық мүшелерін тарту маңызды. Ассамблеяның кейбір мүшелері бұл қатерді түсінбейтіні, бұқаралық ақпарат құралдарында көрінбей, өзекті тақырыптарды айналып өтіп, өздеріне жайлылық аймағында отыратыны ашы болса да шындық екенін айту кету керек.

Мұндай жағдайға төзуге болмайды – белсенді өмірлік ұстаным – ҚХА-ның әрбір мүшесінің басты қасиеттерінің бірі болуы тиіс.

Ашық жұмыс стиліне көшуді қамтамасыз ету қажет – облыстық ассамблеяның барлық құжаттары – ҚХА және оның Кеңесінің құрамы, сессияның, кеңестің және басқа да жұмыс органдарының шешімдері мен хаттамалары – ҚХА-ның өңірлік сайтында жариялануы тиіс.

Бұған Маңғыстау Ассамблеясының Журналистер клубы өз үлесін қосуы керек.

Клубтың 7 мүшесі бар, «Маңғыстау – Достық мекені» газеті ай сайын шығады.

Бұл маңызды ақпараттық алаң және үлкен күш. Сіздерге жұмыста сәттілік тілеймін.

Бесіншіден. Өткен жылдары өңірлердегі **Достық үйлері** этномәдени бірлестіктердің ресурстық орталықтарына айналды және олар осы миссияны толық орындады.

Бүгінде **достық үйлері жұмысының жаңа форматы** әзірленуде – оларды ҚХА жобаларының жобалық кеңселеріне айналдыру көзделуде.

Өңірлік ҚХА, «Қоғамдық келісім» мекемелері мен достық үйлері **жобалық және мазмұнды көзқарас қағидаттары** бойынша қайта құрылуы тиіс, өңірлерде этносаралық қатынастарға теріс әсер ететін нақты әлеуметтік мәселелерді шешуге **басымдық беріледі.**

Маңғыстау достық үйі – елдегі ең үздіктердің бірі, оған еш күмән жоқ. Оның орасан зор әлеуеті бар. Сіздердің жұмыстарыңыздың сәтті болатынына сенімдімін.

Алтыншыдан. ҚХА қоғамдық медиация институтын қазіргі форматта түзету мәселесі де кезек күттірмейді.

Болашақта ол **кәсіби келіссөз жүргізушілер институты** ретінде дамитын болады.

Аудандық және одан төмен деңгейдегі жергілікті атқарушы органдардың басшыларына дағдарыс жағдайында келіссөздер технологиясын меңгеруді үйрету қажет.

Сонымен қатар, ықтимал жанжал аймақтардағы

этномәдени бірлестіктердің этномедиаторлары мен қоғамдық пікір көшбасшыларын дайындау маңызды.

АҚШ этномедиаторлары ұйымдарының тәжірибесіне сүйене отырып, тиісті оқыту бағдарламасы жіберіледі.

Құрметті лекторий қатысушылары!

Ассамблея Хатшылығы, Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ассамблеяның (2025 жылға дейінгі) даму тұжырымдамасын және оны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын жаңарту бойынша белсенді жұмыс жүргізуде.

Жолдау тапсырмалары мен 29-шы сессия шешімдерін іске асыру мәселелері биылғы жылдың қазан айында Ассамблея Кеңесінде талқыланады.

Біздің лекторий Қазақстан халқын біріктірудің негізгі міндеттерін талқылайтын қоғамдық алаңға айналады деп сенемін.

Құрметті Нұрлан Асқарұлы!

Маңғыстаулықтардың барлығына қонақжайлылығы және лекторий ұйымдастыруға қолдау көрсеткені үшін алғыс айтамыз, жұмысыңызға сәттілік тілеймін! **Назар аударғаныңызға рақмет!**

Үйсiмбаев Еркін Құлымбайұлы,
Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық
даму министрлігінің этносаралық қатынастарды да-
мыту комитеті төрағасының орынбасары
*«Этносаралық қатынастарды
дамыту комитетінің қызметі туралы»*

**Құрметті Марат Алмасұлы, Нұрлан Асқарұлы,
республикалық лекторийге қатысушылар!**

Қазақстан халқы Ассамблеясының ХХІХ сессиясында/ мемлекет басшылығы біртектілік пен бірлікті дамытудың жаңа кезеңінде/ мемлекеттік саясатты жүзеге асырудың бағдарламалық тәсілдерін белгіледі.

Ұлт көшбасшысы Н.Ә. Назарбаев этносаралық қатынастар және/ халықтың интеграциясы, ұлттың жаңа біртектілігі саласында/ мемлекеттік саясатты жүргізудің теориялық тәсілдері мен/ қағидаттарын таяу жылдары жаңаша тұжырымдады.

Бұл – мемлекет пен азаматтар арасындағы сенім мен өзара іс-қимылға негізделген қазақстандық патриотизм қағидаты, заң алдындағы теңдікке де, мүмкіндіктердің нақты теңдігіне негізделген азаматтық теңқұқықтылық қағидаты, мемлекеттік тілдің біріктіруші рөлінің қағидаты; интермәдениеттілік қағидатымен белсенді түрде толықтырылатын «Бірлігіміз – әралуандықта» қағидаты; білімділікті, еңбексүйгіштікті, біліктілікті, адалдықты, тәртіп пен жауапкершілікті қоса алғанда, ұлтты тұрақты жаңғырту қағидаты.

Мемлекет басшысы Қ.К. Тоқаев Қазақстан халқына Жолдауында Тәуелсіздіктің басты көрінісі – елдегі

бейбітшілік пен келісімді сақтау екенін атап өтті.

Жолдаудың ережелері Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасының бірлік пен келісімнің, елді дамытудың, саяси жаңғыртудың және адам құқықтарын қорғаудың негізін қалаушы мәселелеріндегі саясат сабақтастығының қисынды жалғасы болды.

Халық бірлігі мен жүйелі реформалары – ел өркендеуінің берік негізі болып табылатыны сөзсіз. Қазіргі таңда халықтың бірлігі кез келген мемлекеттің дамуы мен жан-жақты өркендеуінің басты бағыттарының бірі.

Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің негізгі міндеттерінің бірі ұлттық бірегейлікті қалыптастыру, қуатты мемлекет құру, халық бірлігін және халықаралық ынтымақтастықты дамыту жолында мақсатты әрі тұрақты жұмыс жүргізу болып табылады.

Осыған орай, елімізде этносаралық қатынастар саласының тұрақтылығын қамтамасыз етудің маңыздылығы баршамызға мәлім.

Қазіргі уақытта ҚР Президенті Қ.К. Тоқаевтың тапсырмасына сәйкес, елімізде этносаралық келісімді қамтамасыз ету, реттеу бойынша жауапты мемлекеттік органдардың жүйесі құрылды, сондай-ақ өңірлер әкімдіктерін үйлестіру және әдістемелік қамтамасыз ету ұйымдастырылды.

Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің Этносаралық қатынастарды дамыту комитеті мемлекеттік саясатты іске асырып, оның жүйелі үйлестіруді орталық және өңірлік деңгейлерде ұйымдастырды.

Қолданбалы этносаяси зерттеулер институ-

ты мониторингінің деректері бойынша Қазақстанда этносаралық қатынастардағы тұрақтылықтың «базалық өзегі» 94% деңгейде сақталуда.

Азаматтарымыздың 88%-ы көпэтностық идеяны қолдайды. Олардың 69%-ы Қазақстан халқы қазақ, орыс және ағылшын тілдерін меңгерген көпэтносты үш тілді мемлекет ретінде көреді.

18-29 жас аралығындағы жастардың 71%-ы және 30-45 жас аралығындағы халықтың орта буыны 71%-ы осындай көзқарастарды ұстанатыны ерекше қуантады.

Халық біздің этносаралық келісімді сақтау жөніндегі мемлекеттік саясатымызды қолдайды/ және бұл қолдаудың деңгейі 84%-ды құрайды.

Комитет құрылған сәттен бастап этносаралық қатынастар саласында талдамалық және болжамдық жұмысты күшейту бойынша шаралар қабылданды. Комитеттің мемлекеттік тапсырмасы арқылы Қолданбалы этносаяси зерттеулер институты ағымдағы жылы еліміздің барлық өңірлерінде этносаралық саладағы проблемаларға 3 ірі талдамалық зерттеу, сондай-ақ әлеуметтанулық зерттеулер жүргізді. Жыл басынан бері терең әлеуметтанулық зерттеулер жүргізу үшін еліміздің 8 өңіріне мониторингтік шығуды жүзеге асырды.

Сондай-ақ жыл соңына дейін тағы 2 талдамалық зерттеу жүргізу және 2 мониторингтік шығу жоспарланған.

Комитет қызметінің маңызды бағыты этносаралық шиеленісті анықтау және алдын алу, этносаралық негізде қандай да бір оқиғаларға жол бермеу болып табылады.

Этносаралық қатынастарға теріс әсер ететін әрбір

өңір бөлінісінде орын алып отырған проблемаларға талдау жүргізілді. Осы талдау негізінде этносаралық жағдайдың және проблемалық аймақтардың дамуын болжай отырып, өңірлердің этноәлеуметтік шиеленісінің карталары әзірленді.

Этносаралық саладағы жұмыстың бірыңғай тәсілдерін қалыптастыру мақсатында әкімдіктердің этносаралық қатынастарды дамыту жөніндегі 2021 жылға арналған Модельдік ведомствоаралық жоспары әзірленіп, өңірлерге жіберілді.

Қазақстан этностары интеграциясының негізгі институты ретінде Қазақстан халқы Ассамблеясының жұмысы жетілдірілуде. Ассамблея қызметі этностарды біріктіруге, мемлекеттік тілді этносаралық қарым-қатынас тілі ретінде ілгерілетуге, мемлекеттік органдар мен барлық мүдделі этносаралық қатынастар субъектілерінің өзара іс-қимылының тиімділігін арттыруға бағытталған/ әлеуметтік бағдарланған және ағартушылық жобаларды іске асыруға қайта форматталды.

Республикалық және өңірлік деңгейлерде ҚХА-ның 4 базалық жобасы іске асырылуда.

Анықтама: 1) «Жалпыазаматтық бірегейлікті қалыптастыру»; 2) «Қазақстандық этностардың алуан түрлілігін рухани-мәдени дәріптеу»; 3) «Көпэтносты Қазақстан: этномәдени генезис»; 4) «Этносаралық ортада қақтығыс көріністерінен бас тартуға бағытталған әлеуметтік қатынастарды дамыту арқылы медиация институтын дамыту»)

Жергілікті атқарушы органдар Этносаралық қатынастарды дамыту жөніндегі бөлімдердің қызметін

оларға тән емес функциялардан босата отырып, күшейтуі қажет деп санаймыз. Өзірленген ұсынымдарды ескере отырып, өңірлердегі этносаралық жағдайға сапалы талдауды, сондай-ақ жанжалды жағдайларды анықтау тұрғысынан Министрлік пен мүдделі құрылымдарды уақтылы хабардар етуді, этносаралық тақырып бойынша ақпараттық кеңістік пен әлеуметтік желілерге жүйелі мониторинг жүргізуді қамтамасыз ету қажет.

Ағымдағы кезеңде өңірлерде этносаралық қатынастар саласындағы мемлекеттік саясатты сапалы іске асыруды сақтау маңызды.

Халықпен қоғамдық көңіл-күйдегі әлсіз ақпараттық-түсіндіру жұмысы/ әлеуметтік наразылықтың теріс үрдістеріне алып келеді, бұл азаматтардың белгілі бір топтары арасында наразылық деңгейінің өсуіне әкеледі.

Елімізде орын алған вирустық пандемия мен карантинге байланысты шектеу шараларының қазіргі жағдайы әлеуметтік шиеленісті күшейтеді.

Қалыптасып отырған жағдайды тек адамдарға қол жетімді өзекті мәселелер бойынша ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын ұйымдастыру және қоғамның проблемалары мен сұраныстарын нақты шешу арқылы ғана/ бұзуға болады.

Комитет этносаралық қатынастар саласынан басқа шетелдегі отандастарға қатысты диаспоралдық саясатты іске асыруда.

Оны іске асыру шеңберінде шетелдегі қазақ диаспоралары мен Қазақстанға оралған қандастарды қолдауға бағытталған бірқатар шаралар қамтамасыз етілді.

Біздің ең басты жетістігіміз – этникалық қазақтардың қандас мәртебесін алу процесін оңтайландыру және

«бір терезе» қағидатын енгізу. Бірнеше мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелерін интеграциялау жүргізілді, соның салдарынан қыркүйек айында осы мемлекеттік қызметті көрсету бойынша іске қосу басталады.

***Анықтама:** мемлекеттік қызмет қандастардың бір өтінішінде мынадай қызметтер көрсетуді көздейді: 1) қандастардың мәртебесін беру немесе ұзарту; 2) қандастар мен қоныс аударушыларды өңірлік квотаға енгізу; 3) шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдарды тіркеу және оларға Қазақстан Республикасында тұрақты тұруға рұқсат беру; 4) Қазақстан Республикасының азаматтығын қалпына келтіруді және одан шығуды қабылдауды тіркеу.*

Бұл мемлекеттік қызмет ұсынылатын құжаттар санын 46-дан 16-ға дейін төмендетуге мүмкіндік береді, қызмет көрсету мерзімі 6 айдан 3-ке дейін, 4-5 мемлекеттік органның орнына қандас 1 құрылымға, Халыққа қызмет көрсету орталығына жүгінеді.

Шетелдегі этникалық қазақтармен және отандастармен мәдени-гуманитарлық ынтымақтастықты дамыту жалғасуда. 2021 жылы шетелдегі қазақ мәдени орталықтарымен бірлесіп әлемнің/ 13 елінде 31 іс-шара өткізілді, Германия мен Жапонияның тиісті құрылымдарымен ынтымақтастық туралы 2 Меморандумға қол қойылды.

Әлемнің 12 елінде ұйымдастырылған онлайн-сынпытарда ағымдағы жылдың басынан бастап 900-ге жуық адамды қамти отырып, қазақ тілінің 489 сабағы өткізілді.

Ағымдағы жылдың соңына дейін шетелде 3 «Абай

Uii» үйін ашу жоспарлануда.

22-24 қыркүйекте Түркияда қазақтардың шағын құрылтайын өткізу жоспарланған.

15 өңірде 14 Фронт-офисі бар қандастардық ақпараттық қолдау орталығы құрылды және жұмыс істейді, осы жылы 3 231 өтініш берушіге консультациялық қолдау көрсетілді.

Құрметті республикалық лекторийге қатысушылар!

Алдағы уақытта Министрлікпен жалпыұлттық бірлікті қамтамасыз ету мақсатында, бірлік пен татулықты, достық пен ынтымақтастықты насихаттайтын түрлі іс-шаралар мен жобалар кешені тұрақты ұйымдастырып, жүзеге асыратын болады.

Президентіміз айтқандай, қоғамдағы бірлік пен келісімді көздің қарашығындай сақтауымыз керек.

Сондықтан аталған бағыттағы жұмыстарды мақсатты іске асыруға баршаңызды атсалысуға шақырамын.

Алайда, өңірлердегі этносаралық ахуалды талдау көрсеткендей, уақтылы ден қоюды және оларды сапалы шешуді талап ететін бірқатар мәселелер қалып отыр.

Этносаралық қатынастар саласындағы ахуал туралы өңірлер ұсынатын есептік ақпарат толық сипатта болмайды, проблемалық мәселелер және жанжалдасудың туындайтын тәуекелдері туралы толыққанды материалдар ұсынылмаған, тұтастай алғанда ахуал нақты әрі толық бағаланбаған.

Министрлікті уақтылы хабардар етпеу, сондай-

ақ әкімдіктердің жекелеген өңірлердегі жанжалды жағдайлар фактілері бойынша уақтылы пәрменді шаралар қабылдамауы атап өтілді, бұл оларды шешу және этносаралық ахуалды ушықтыру бойынша тиімді шаралардың уақтылы әзірленбеуіне әкеледі.

Өңірлерге мониторингтік сапарлар нәтижесінде әзірленген Қолданбалы этносаяси зерттеулер институтының ұсынымдары толық көлемде іске асырылмайды.

Сондай-ақ, ҚХА «Жаңғыру жолы» республикалық жастар қозғалысының өңірлік штабтарының жеткіліксіз тиімді қызметі, өңірлік деңгейде жастар саясатын іске асыруда оның кешенді интеграциясы қамтамасыз етілмегені атап өтеміз.

Бұл орайда жергілікті атқарушы органдар Этносаралық қатынастарды дамыту жөніндегі бөлімдердің қызметін күшейтіп, оларды өзіне тән емес функциялардан босатуы қажет. Әзірленген ұсынымдарды ескере отырып, өңірлердегі этносаралық жағдайға сапалы талдауды, сондай-ақ жанжалды жағдайларды анықтау тұрғысынан Министрлік пен мүдделі құрылымдарды уақтылы хабардар етуді, этносаралық тақырып бойынша ақпараттық кеңістік пен әлеуметтік желілерге жүйелі мониторинг жүргізуді қамтамасыз ету қажет.

Алдағы уақытта мемлекеттік қызметшілердің санын қысқарту шеңберінде Маңғыстау облысы әкімдігінің Ішкі саясат басқармасында Этносаралық қатынастарды дамыту бөлімінің құрылымдық деңгейі мен штат санын сақтау қажеттілігін ескеруді сұраймын.

Бұл жергілікті жерлерде этносаралық қатынастар

саласындағы мемлекеттік саясатты сапалы іске асыруды қамтамасыз ету қажеттілігіне және осы мәселенің жылдан жылға күшейіп келе жатқан өзектілігіне байланысты болып отыр.

Халықпен ақпараттық-түсіндіру жұмыстарының әлсіз болуы нәтижесінде қоғамдық көңіл-күйлерде әлеуметтік наразылықтың келеңсіз үрдістері жиі білінеді, бұл азаматтардың белгілі бір топтары арасында наразылық деңгейінің өсуіне алып келеді.

Елімізде орын алған вирустық пандемия мен карантинге байланысты шектеу шараларының қазіргі жағдайы әлеуметтік шиеленісті күшейтеді.

Қалыптасып отырған жағдайды тек адамдарға қол жетімді өзекті мәселелер бойынша ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын ұйымдастыру және қоғамның сұраныстарын нақты шешу арқылы ғана өзгертуге болады.

2020 жылғы қыркүйекте Қолданбалы этносаяси зерттеулер институты мониторингтік топтың Маңғыстау облысына шығуын жүзеге асырды.

Осы тұста мониторинг нәтижелеріне тоқталып өтсем:

Біріншіден. Жалпы, Маңғыстау облысындағы этносаралық жағдай «тұрақты» деп бағалануда. Халық арасында олардың қауіпсіздігі туралы алаңдаушылық жоқ. Сонымен қатар, сұралғандар этносаралық қақтығыстардың пайда болу қаупін жоққа шығармайды, олардың себептері: армян және әзірбайжан этностарының қазақ халқының манипуляциясы, жергілікті халықтың оралмандарға деген стереотиптік қатынасы болуы мүмкін.

Екіншіден. Елде карантиндік шаралардың енгізілуіне байланысты халықтың экономикалық жағдайының нашарлауы, бұл ілгерілеуде этносаралық жағдайдың тұрақсыздануына әкеп соғуы мүмкін.

Үшіншіден. Жергілікті тұрғындардың қандастарға қалыптасқан стереотиптік ойлауы болашақта жанжалды жағдайларға әкелуі мүмкін.

Төртіншіден. Еңбекақы төлеудегі елеулі айырмашылық өңірдегі этносаралық жағдайға жанама әсер етуі мүмкін.

Мониторингтік топ келесі шараларды қабылдаудың орындылығы туралы ұсынды:

Біріншіден, БАҚ өкілдері арасында қылмыстар туралы жаңалықтар хабарламаларын дайындау кезінде оқырмандардың назарын қатысушылардың этникалық шығу тегіне аудармау туралы түсіндіру жұмыстарын жүргізу;

Екіншіден, республикадағы орташа жалақыны есептеу кезінде орташа көрсеткіштерді есептеу формулаларын қолдана отырып, еңбек нарығының өңірлік ерекшеліктерін ескеру қажет;

Үшіншіден, әзербайжан және армян этномәдени орталықтарының басшыларымен өңірде қоғамдық келісімді сақтау туралы түсіндіру жұмыстарын жүргізу қажет;

Төртіншіден, БҚО ҚХА жұмысының үлгісі бойынша жергілікті тұрғындар мен қандастардың қатысуымен олардың арасындағы әлеуметтік қашықтықты азайту жөнінде арнайы әлеуметтік жобалар әзірленуі керек.

Маңғыстау облысының әкімдігіне аталған бағыттағы жұмысты жалғастыру маңызды.

Жаңбыршин Еділ Терекбайұлы,
ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты
«Руханият – халық бірлігінің негізі»

Құрметті Нұрлан Асқарұлы, қадірлі әлеумет!

Президентіміз Қасым-Жомарт Кемелұлы 1 қыркүйектегі Жолдауын «ХАЛЫҚ БІРЛІГІ ЖӘНЕ ЖҮЙЕЛІ РЕФОРМАЛАР – ЕЛ ӨРКЕНДЕУІНІҢ БЕРІК НЕГІЗІ» деп атауында үлкен мағына бар.

Жолдау «Халық бірлігі» деген сөзден басталып тұр. Мұнда өте үлкен мән бар! «Қазақ айтпай ма бірлік болмай, тірлік болмас» деп.

Біз көбінесе «ел бірлігі, бір болайық, бірлесіп қызмет атқарайық, қиындықта бірге болайық, жүкті бірге көтерейік» – деп «бірге» деген сөзді қызметте де, тұрмыста да, ағайын-тумаластардың да, дос-жаран арасында да, тіпті халықаралқы дипломатияларда да жиі қолданамыз. Бірақ, қазіргі өмірден көріп отырғанымыз адамдар, әр түрлі топтар, ұлттар, мемлекеттер арасында бірліктен көрі, алауыздық белең алып бара жатыр.

Өткен 20 ғасыр империялар күйреген ғасыр. Бұл ғасырда біріккен мемлекеттер жоқтың қасы, керсінше ыдыраған империялар мен мемлекеттер белең алды. Осман, Ресей, Австро-Венгрия, Германия, Жапония империялары, Британдық Үндістанның екіге бөлінуі, Кеңес Одағының 15 республикаларының ыдырауы. Бұл жерде ыдыраудың да себебі бар еді, өйткені Осман империясынан басқасы халықтарды біріктіру үшін емес, халықтарды қанау, ресурстарды тонау үшін құрылған еді.

Бүгінгі таңда АҚШ пен Ресей, немесе АҚШ пен Қытай, немесе Жапония мен Қытай, немесе Еуроодақ пен Англия араларындағы дау-дамайлар өршімесе, басылған жоқ. Осы гиганттардың арасындағы теке-тірестер әлемдік саяси, экономикалық, әлеуметтік, экологиялық орасан зор тектоникалық өзгерістерге әкелуде. Соның салдарынан локалды әскери конфликтер орын алып, мемлекеттер талқан болып, миллиондаған халық қырылып және босқын болып, саяси-экономикалық-әлеуметтік экожүйе бұзылды. Кейбір гуманитарлық апаттарға өзіміз де куә болып отырмыз. Сирия, Ливия, Ауғаныстан және басқа да мемлекеттерде болып жатқан жағдайлар.

Адамдар ойлауы мүмкін «бұл табиғи нәрсе, адамзат цивилизациясына тән, адамзат тарихында бұрыннан болып келе жатқан процесс» – деп. Олай деп айтайын десен, цивилизация дамыған 21 ғасырда басы бірікпей жүрген адамдарды, араз болып жүрген топтарды, қақтығыс болып немесе соны туғызып отырған мемлекеттерді басқарып отырған адамдар жоғары білімді, тіпті кейбіреулерінің ғылыми атақтары бар! Өздерін өте мәдениетті санайды! Сонда қалай, қазіргі білім мен ғылым, Ұлыбританияның, Египеттің және басқа да елдердегі кітапханалары мен мұрағаттарындағы, Лувр, Эрмитаждағы және басқа да мұражайлардағы неше ғасыр жиналған дүниелер, қазыналар біріктіруге қызмет етпей тұр ма? Онда олар неге қызмет етіп тұр? Мүмкін біз оларды дұрыс пайдаланбай жүрміз бе? Сонда адамзат баласының басын біріктіретін не?

90-шы жылдары ғылымға енді аяқ басып жатқанда,

ғылым жетекшім, ұстазым Достияров Абай айтып еді «Еділ, ғылымда теория ол теория, эксперимент қажет, табиғаттың заңдылықтарын өзгерте алмайсың, жасаған оттығымызды тәжірибелік тұрғыдан зерттеп көрсет маған» – деген.

Ақиқатында қай құбылыстың заңдылығын білгіміз келсек Жаратушының жасап қойған табиғатынан алу қажет. Хакім Абай айтқандай **«Безендірген жер жүзін Тәңірім шебер»**. Себебі табиғат адам баласы үшін ілім мен ғылым іздеуге, пікір жасауға дайын көрнекі құрал.

Енді осы табиғат пен бірліктің қандай қатысы бар? Бүкіл табиғаттағы жанды және жансыз дүниенің құрылымына қарасақ макро әлемде, микро әлемде аса шеберлікпен ұйымдастырылған, арнайы заңдылыққа бағынған, шашырап кетпей, біріккен бір жүйеде қызмет жасауда. Моллекула ядро мен электроннан тұрса, пленатарлық жүйе жұлдыз бен оның серіктерінен тұрады. Олар өз функцияларын мүлтіксіз орындап тұр. Адам араласпаған пәк табиғатта солай. Яғни осы құрылымдарды бір тылысым күш игеріп, цемент құсап біріктіріп тұр. Ғалымдар оны тартылыс күші немесе ядролық күш деп жүр. Егер табиғат дүниелерін осындай күштер біріктіріп тұрса, онда табиғаттың бір мүшесі саналатын адамдарды да біріктіретін күш бар ғой?

Сонды Ұлыстарды ұйыстырып, ұлттарды ұйытатын не?

Ұлыс та, ұлтта адамдардан тұрады. Олай болса бар мәселе адамда болып тұр. Ал адам кім? Онда қандай күш бар?

Біріміз білеміз адам Жан мен Тәннен тұрады. Тән

адам баласын біріктіре ала ма? 7 млрд астам тірі Тән жүр жер бетінде, бірігетін болса. Яғни Тән біріктіретін күш емес. Онда мәселе Жан да болып тұр ғой?! Бірақ Жан көзге көрінбейтін нәрсе.

Егер, біз **Огюст Конттың** позитивизіміне сенетін болсақ онда осы жерден тоқтауымыз қажет, бұл тақырыпты жабуымыз керек. Неге?

Конт айтады «**көзіміз көріп, өзге сезімімізбен әбден анықталмаған һәм жаралыс жолы физика ғылымымен тексеріліп, шындығына көзіміз жетпеген нәрсеге әуре болмайық**» – деп.

Шындығында Жанды өлшей алмаймыз, көре алмаймыз, дүниеуаи ғылымымен оны түсіндіре алмаймыз. Жан деген не? Мысалы, өсімдіктерді ботаника, жануарларды зоология, денелерді физика, адам ағзасын медицина зерттейді. Ал, енді Жанды да зерттейтін ғылым бар ма? Егер оны кәсіби ғылым түсіндіре алмаса, оны қайдан іздейміз? Ал, оны біз іздеуіміз қажет. Шәкәрім айтады:

Қапы өткізбе сол кездің сағатын,
Өкініште қалмайды, кетсе ағатың.
Күні түні дей көрме, ғылым ізде,
Қалсын десең артыңда, адам атың.

Ол маңызды сұрақ. Өйткені Ол адамға қуат беріп, тікелей оның әрекетіне әсер етеді!

Оны ең алғашқы ілім көздерінен іздегеннен басқа амал жоқ. Ол ілімдер бар және олар ғасырлар қойнауынан бізге жетті. Соның бірі адамзат баласына жіберілген қасиетті кітап – Құдай сөзі Құран! Бұл жерде бір нәрсені түсіндіріп кеткен жөн. Жалпы дінді көп адам архаизм

көреді, оны бір жеке адамның айналысатын шаруасы деп есептейді.

Шәкәрім қажы айтады:

Дін адам баласын бір бауыр етпек еді,

Оны бұзып дұшпандық қару жасар.

Сөйтіп бұзып, бүлдіріп есіл дінді,

Дін де десе білімділер тұра қашар.

А.Энштейннің айтқаны бар ғой «Безбожная наука, хромая наука» – деген.

Хош, енді Құдай Құранда Жан туралы не дейді? Хижр сүресінің 29 аятында **«Унафахту фиһи мирруухи»**, яғни **«Өзімнен адам ұрпағының денесіне рух деген затты үрледім»** дейді. Сонымен қатар Құранда Нәпсі деген нәрсені де біздің тәнімізге ендірген. Адамдағы қуат күштері Рух пен Нәпсі. Осы Рухты өсіріп, Нәпсіні қалай тәрбиелеу үшін де ілім қажет? Неше бір ғұламалар айтып кеткен толық адамды қалай жасаймыз? Оған ілім керек. Яғни, дін дегеніміз адам жүрегіндегі рухани процесстерді зерттейтін ілім. Осы жерде Үндіс қарияның немересімен сұхбаты еске түседі. Адам ішіндегі жақсы қасқыр мен жаман қасқырдың қайсысы жеңеді деген сұрағына, Атасы немересіне былай деп жауап береді **«Қай қасқырға көп азық бересің, сол жеңеді»** – дейді.

Олай болса ол адам рухын күшейтетін азық керек. Мәтжан би айтқандай адамда көже қарын мен көңіл қарын болады деп. Сол көңіл қарнын тойдырмай, көже қарынмен халықтар бірлігін, ел бірлігін жасау мүмкін емес. Көңіл қарынды, рухты немен тойдырамыз? Оның **«азықтарын»** концептуалды түрде екіге бөлуге бола-

ды: шартты және шартсыз деп. Оларға терең тоқталмай ақ қояйық, оған қазір уақыт тар. Бүгінгі миссиямызға сай келетін рухани азықтар ол ата-бабамыздан қалған салт-дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, жыр-күйі, эпостар мен ертегілер, мақал-мәтелдер, яғни күллі мәдениетіміз бен тұрмыс-тіршілігімізге сіңіріп тастаған мұралар, олар жаңа айтылған іліммен суарылған. Келіндердің сәлем етуі, ата-ананы құрметтеу, ұстаздың алдын кеспеу, ысырап жасамау, бөлінгенді бөрі жейді т.с.с. мысалдарды келтіре беруге болады. Тоқ етері Руханият деп жүргеніміз сол рухты жандандыратын азықтардың жиынтығы! Бұл біздің ядролық ақпаратымыз! Рухани жандану үшін бүкіл ата бабадан қалған ілімізді, дәстүрді, салтты жандандыру керек. Рухани ренессанс осы деп ойлаймын. Әрине жаңа заманына қарай. Дінді құр құлшылық демей, ілім деп түсіну керек және соған терең үңілуіміз қажет. Осы рухани азықтардың ақпараттық кеңестікте жоқ болғанынан, идеологияды ұтылып, ұрпағымыз мәңгүрттеніп бара жатыр. Ақпараттық кеңестіктегі контентке осы қазақ руханиаты тұрғысынан қараңыз, жүректі оятатын дүние өте аз. Содан ауылда өскен баланың ана тілінде емес, басқа тілде шүлдірлеуі.

Міне осы Рух орналасқан Жүректі ластан тазалап алмай, оны жаңағы «азықтармен» қуаттамай қалай елін ойлайтын, бірлікті ойлайтын адам қайдан пайда болады?

Рухтың қызметінің көрінісі бар ма деген сұрақ туындайды? Тарихта мысал көп. Спартактың көтерілісі, имам Шамильдің Ресей империясына 25 жыл күресуі, Үш

жүздің бірігіп мұздай қаруланған жоңғар әсерін жеңуі, Қараған босағадағы Адайдың 60 батырының өзінен 3-4 есе көп жауды талғандауы, Иса-Досан көтерілісі, Бауыржан Момышұлының қоршауға түскен батальонының ерлігі, әр ұлттан тұратын 28 панфиловшылардың Дубосековадағы 50 шақты неміс танксіне қарсы айқасы, тағысын тағы. Рухы мықты адамның иманы мықты. Иманы мықты адам, арын, отбасын, отаны үшін жанын пида етеді. Яғни мәселе рухта, руханиятта болып тұр. Жақсы қазекемді осылай оятармыз, басқа бізбен бірге өмір сүріп отырған ұлттарды қалай қасымызға біріктіреміз?

Осы қалада әкім болып тұрған кезде 20-шақты этно-мәдени орталықтармен біздің бастамызбен «Бір шаңырақ астында» әлеуметтік жобаны іске асырдық. Бұл жоба басында қалалық болатын, бірінші шарадан ақ ол халықаралық дәрежедегі сипат алды. Басты идеямыз мынау болды. Бір заманда өмір сүрген қазақпен біздегі ұлттың белгілі ғұламаларының өмірі мен шығармашылығын қатар насихаттау болды. Мысалы Абай мен Пушкин, Жамбыл мен Расул Гамзатов, Мақтымқұлы пірағы мен Абыл шығармалар екі тілде сөйледі. Ақтау төрінде Манаста ырланды, Навои, Низами, Тарас, Тоқай жастар тілімен сөйледі. Осы біздің жобадан кейін әлеуметтік зерттеулер жүргіздік. Жоба кезінде, одан кейін өңірде ұлт аралық, конфессия аралық қақтығыстар орын алған жоқ. Бұл жобаның тағы бір пайдасы Ақтау қаласының көрші мемлекеттердің қалаларымен экономикалық және гуманитарлық байланыстары артты, біздегі ұлт аралық татулық шетелдерге үлкен үлгі болды.

Қазақ ұлтының айналасына бізде өмір сүріп отырған этностарды біріктіретін маңызды факторларының бірі – олардың руханиятты дәріптеп жүрген ғұламаларын насихаттау. Себебі рухқа азық беретін рухани құндылықтар, адамзат баласына ортақ. Руханиятпен сусындаған адамдар жеке басынан, жеке ұлт мәселесінен көрі, адамзат мәселесін алға қояды. Жүрек тыныштығын іздейді, елдің бірлігін көксейді.

Қазақстан халық ассамблеясына осындай жұмыстарды барлық өңірлерде қолға алса деген ұсыныс айтқым келеді.

Бүгінгі шараның осы өңірде өтуі бізді қуантып отыр. Өйткені Түркістаннан кейін, руханиятымыздың кең қанат жайған жері Маңғыстау. Сол руханиятқа қызмет еткен неше бір ілім иелері осы жерде мәңгілік қоныс тапқан. Шопан Ата, Дәніспан Ата, Шақпақ Ата, Сисем Ата, Қараман Ата, Қапам Ата, Масат Ата және басқа да әулиелер. Қожа Ахмет Ясауи бабамыздан басталып, осы бабалардан қалған һәл ілімін, Шәкәрім атамыздың айтып кеткен Ар ілімін егу, елді ойлайтын, халық бірлігіне қызмет ететін адамды қалыптастырады. Бізде қоғамды «идеологиялық вирустан» қорғайтын иммунитет пайда болады. Қазіргі Тәуелсіз мемлекетіміздің негізін қалаушы Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев өзінің «Сындарлы он жыл» кітабында былай дейді. «Қазақстан аумағында сопылық дәстүрдің негізін салып, оны түркілік дәстүрмен үндестірген әйгілі тұлға – Қожа Ахмет Ясауи, оның кесенесі байырғы Түркістанда орналасқан. Ясауидің тікелей жанқиярлық еңбегінің арқасында ғана қазақ тайпаларының ұлттық ортасын-

да Ислам канондары мен далалық дәстүр үндестік тапты, қазақ халқының арасында күні бүгінге дейін оның есімін кие тұтып, көптеген түркі тілдес мұсылмандар үшін «Екінші Мекке» болған оның кесенесіне тауап етеді».

Ескере кететін бір мәселе. Дін саясатқа араласпауы керек. Дін саясиленсе онда ол дін емес. Дін барлық дүние затынан жоғары тұрған ілім, жүректің тыныштығын, рухты өсірудің жолдарын іздейтін ғылым.

Екінші бір көңілге жағатыны нәрсе, өзі қазақи, осы руханиятқа жаны жақын облыс әкімінің Маңғыстауға қызметке келуі және осы руханиятты жандандыруға күшін аямайды деп есептеймін.

Үшінші осы руханият білім беру ордаларында, кәсіпорындарда мемлекеттік қызметшілер арасында жүйелі және жоспарлы түрде қолға алыну керек. Әйтпесе рухани ядролық ақпаратымызды ішкі және сыртқы жаулар талқандайды, соған жұмыстаныпта та жатыр. Соның ішінде мемлекеттік қызметшілерді рухани жағынан тәрбиелеудің үлкен маңызы бар. Өйткені мемлекеттің саясатын жүргізетін, оның экономикасын өркендетуге ықпал ететін топтың, ең алдыңғы қатарында солар тұр.

Тоқсан сөздің тобығы Рухқа беретін азықты көбейтейік, сонда Халықта бірге болады, жаңа реформаларда іске асады, Қазақстанда өркендейді.

Садвокасова Айгуль Какимбековна,

заместитель директора

ТОО «Институт прикладных этнополитических исследований», председатель Научно-Экспертного совета АНК, доктор социологических наук
«Современные тенденции развития межэтнических отношений в Казахстане»

Современные тенденции связаны с комплексными процессами в социальной жизни общества, изменением фокуса государственного регулирования и влияния открытых социальных сетей.

Современные процессы модернизации нацелены на адаптацию человеческого сообщества к условиям быстро меняющейся окружающей среды.

Масштабность этих процессов можно наблюдать во всех сферах человеческого общества: экономика, политика, экология, наука, медицина, образование. Особенно эти процессы стали явными и быстроразвивающимися в период пандемии КОВИД-19.

Расширение географических границ некогда понятных миру экономических и политических систем привело к формированию совершенно непрогнозируемых феноменов.

Наиболее важные вызовы современности, о которых сейчас часто говорят:

1. высокий уровень современной дифференциации, высокая концентрация капитала вокруг традиционных способов получения прибыли;

2. демографический рост и урбанизация, рост продолжительности человеческой жизни;

3. быстрое устаревание и девальвация ценности знания;

4. цифровая реальность как сфера жизни.

Современность стала чаще выражаться в крайних формах поведения, мышления и образе жизни отдельных людей и целых групп. Традиционные представления об этносах, религиях, сообществах стали меняться под влиянием изменения представлений о пространстве, времени, локальности и глобальности.

Исследование этнических представлений о традициях и современности в трендах, меняющих старые феномены под влиянием информационного пространства и политики, позволяют в определённой степени сформулировать позицию современной ситуации.

Казахстан является одной из тех стран, где представлены поликультурность, полиязычие, поликонфессиональность, полиэтничность. Такие традиционные и классические параметры социальности человека – этническая, религиозная принадлежность стали развиваться в новых социальных условиях, не меняя свои критерии чувствительности и адаптивности.

Важно понимание текущего времени, когда происходит изменение в сознании людей, меняется окружающая среда. Защитные функции социального окружения становятся наиболее актуальными. Ее сохранение и развитие зависит от баланса между тем, что остается в ядре и тем, что изменяется.

Если обратиться к работам последнего десятилетия, то набор вопросов, которые пытаются обозначить современное состояние человечества:

- «войны идентичностей»;
- рост влияния религиозных взглядов и ценностей;
- рост этнических конфликтов;
- изменение трудовых отношений: все больше людей будет работать и все меньше – иметь рабочее место;
- реорганизация времени: несоответствие скорости принятия решений и развития процессов;
- устаревание знаний: устранение разрыва в сборе данных и их актуальности;
- наукоемкая экономика, искусственный интеллект;
- разрыв поколений индустриального и постиндустриального общества.

В первой половине 21 века на постсоветском пространстве шли попытки объяснения моделей национального развития. При этом основной упор делался на необходимость дать исчерпывающий ответ на вопросы что такое «этнос» и что такое «нация».

Вопрос интеграции этнических групп как главной задачи государственной политики стал одним из наиболее обсуждаемых. Причем он рассматривается с точки зрения изменения баланса этнических групп и их понимания места и роли в жизни страны.

Во-первых, повышение *удельного веса казахского населения* создает новую информационную среду. Если русскоязычное и казахоязычное пространство оставались до настоящего времени в собственных границах, то эти границы расширились (в основном за счет социальных сетей). Они стали пересекаться в пространстве доступа к социальным благам, принятию решений, участию в управлении. У некоторых групп это вызывает

дискомфорт и ведет к росту ксенофобских настроений.

Во-вторых, сохраняется *этнический маркер регионов* страны, что создает границы для включения различных этнических групп в процессы интеграции. Сохраняются закрытые этнические сообщества по территориальному и культурному признаку, что ведет к их консервации и замкнутости.

В-третьих, повышение требования *к знанию государственного языка* и его повсеместного использования. Участились социальные конфликты на языковой почве, в общественных местах, при получении услуг. На фоне изменения графики казахского языка с кириллицы на латиницу возникают вопросы культурного отчуждения между различными этническими группами.

В современном казахстанском обществе есть умеренные признаки появления и упрочнения *гражданской идентичности* среди населения. Вместе с тем, этническое понимание и связанные с этим различия остаются важными маркерами идентичности.

В общественном дискурсе остаётся неопределенной концептуальная задача, – какова модель идентичности. Открытыми остаются следующие вопросы:

- Как оптимальным образом можно совмещать *конфликтующие идеологии «казахстанской нации» и этнического мультикультурализма?*

- В какой степени этнокультурные идентичности относятся к *публичной сфере и личной свободе*, и должны ли они быть признаны и поддерживаться в общественной жизни?

- Как обеспечить *равные возможности* для этнически разнообразного населения?

- Какие факторы влияют и способствуют развитию *гражданской национальной идентичности*?

Социальная дифференциация казахской части населения (2020). Выборка 6 800, общенациональная, репрезентативная по полу, возрасту, образованию, типу поселения

В целом, подавляющее большинство из 6800 опрошенных респондентов отмечают, что гордятся тем, что являются казахами (86,1%), 80,2% гордятся тем, что являются гражданами Республики Казахстан (14% не задумывались над этим вопросом ранее). Основными причинами для гордости, как указано в диаграмме, выступают гордость за независимость страны (48,2%), наличие богатых природных ресурсов (47,5%), история страны (38,6%), мир и спокойствие (26,5%), огромная территория (26,5%), национальные традиции (25,5%), казахский язык (21,4%). Остальные параметры, такие как, развитие науки и технологии, активная молодежь, религия, литература и искусство не набрали и 10%.

Важными консолидирующими факторами для национальной гордости также выступают национальные традиции (за исключением ЗКО, всего 18%), мир и спокойствие за исключением: Актыубинская область (18,7%), Атырауская область (15%) и Кызылординская область (18,4%).

При этом, в разрезе возрастов, картина более однородная, так для большинства граждан, вне зависимости от возраста важность составляют независимость страны (48,2%), наличие богатых природных ресурсов (47,9%) и богатая история Казахстана (38,9%). Остальные значимые показатели (более 20%) не набирают и 30% в среднем.

Говоря о ценностях, которые доминируют у казахов, необходимо отметить, что практически все отмечают важность семьи и поддержания близких родственных связей. Так, на вопрос насколько важными вы оцениваете сохранение близких родственных связей с членами семьи «важно» и «скорее важно» дали ответы в г. Нур-Султан 39,8% и 40,6%, в Акмолинской области 68,5% и 29,1%, в Павлодарской области 46,0% и 32,4%, СКО 56,7% и 20,2% и в Костанайской области 57,7% и 33,8% соответственно.

При этом мнение касательно изменений в культуре и обычаях казахов немного разделились, если большинство более молодое поколение отмечает, что видит определенные изменения, то более старшее поколение отмечает, что с обретением независимости, молодежь начинает потихоньку возрождать казахские традиции, что выражается в соблюдении обычаев при проведении празднеств. Одной из главных традиций, как отмечают, также все респонденты является уважение к старшим и воспитанность. При этом практически все согласны, с тем, что имеется определенное изменение культуры казахов, практика поддержания тесных связей даже с дальними родственниками потихоньку исчезает.

Также, говоря о будущем казахских ценностей, казахской семьи, казахских традиций, то многие отмечают, что идет постепенное видоизменение обычаев и традиций, одной из причин называется глобализация и изменяющийся мир. Вместе с тем, данный тренд указывается не в негативном ключе, а скорее, как часть эволюционного процесса развития.

Әлпейісова Камал Әбілқасымқызы,
Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі,
филология ғылымдарының кандидаты,
жазушы, аудармашы,
Қазақстан халқы Ассамблеясының мүшесі
«Болашақ тізгінін ұстар ұрпақ тәрбиелеу»

Осындай жиындарға барып, ел алдына шыққанда мен өзімнің мына сіздер сияқты залда отырып, әңгімелер тыңдаған кезімді еске аламын. Менің мектебім Торғай облысы ашылғанда Арқалық қаласындағы жалғыз қазақ мектебі болды. Сондықтан жас облысқа келген қазақ зиялы қауымының көрнекті өкілдерінің біздің мектепке соқпай кеткені кемде-кем. Қасым Қайсеновтің партизандық жорықтары туралы өз аузынан естіп, Өзбекәлі Жәнібековтың қазақтың этнографиясы туралы ғажап әңгімелерін тыңдадық. Қазір бүкіл қазақ білетін «Арқалықтың ақ таңы» әнінің Шәмші Қалдаяқов пен Мұқтар Шахановтың біздің қалаға келген, бізбен кездескен сапарынан кейін туғанын әлі күнге дейін мақтана айтамыз.

Бұларды айтып тұрған себебім: сол кездесулер Төлеген Айбергенов айтқандай, «ғұлама жылдар сыбдырлатқан парақтардың» арасында кетсе де, келген кісілер айтқан әңгімелер зая кеткен жоқ. Біздің бойымызда ата-ана мен мектеп қалаған адамгершілік, отаншылдық сезімдерінің іргетасын бекітіп, елге пайда келтіруді мақсат тұтқан, жұртымыздың жоғын жоқтайтын, ғылымның тың жолдарымен жүретін азамат болып қалыптасуымызда сол кездесулердің де әсері болғаны анық.

Осы отырған кісілердің бәрі де – сондай жолдардан өтіп, жұртпен риясыз әңгіменің берері көп екенін ұққан жандар. Араларыңызға сол үшін келдік.

Қыздың жолы жіңішке дейді халқымыз. Және сол – абайсыз бассаң аяғың тайып кететін жіңішке жолмен жүретін баласының мойнына ең маңызды міндетті – ҰРПАҚ ТӘРБИЕСІН жүктепті.

Менің анам «Уа, Құдайым, бала бер, Бала берсең – сана бер; Сана бермесең – ала бер» деп отыратыны есімде. Есейе келе «ТӘРБИЕ ТАЛ БЕСІКТЕН» деп, және «АНА ТІЛ» деп, бір-ақ ауыз сөзбен түйіп, осындай – бүкіл ұлт болашағына қатысты мәселелерді неге әйел затының мойнына артты екен?» деп ойлайтын болдым. ТІЛ болмаса ҰЛТТЫҢ болмайтыны белгілі. Сол сияқты ұрпағың саналы болмаса – оның барынан жоғы артық емес пе?

Меніңше өзіне осындай сұрақтар қоятын аналар өте көп. Біразы осы залда да отыр. Бәрімізді ақылды, саналы, кемел ұрпақ тәрбиелеу мәселесі толғандырады. Өйткені ел тізгінін ұстайтын – біздің ұрпағымыз.

Биылғы жылғы соңғы қоңырауда астананың бірнеше мектебінде менің түлектерге арналған өлеңім оқылды:

Тайсалмаңдар қиындықтар кез келсе,
Жамандықты, жалғандықты көз көрсе.

Ахметов Берик Бахытжанович,
президент некоммерческого акционерного общества
«Каспийский университет технологий и инжиниринга
им. Ш.Есенова, кандидат технических наук
*«Третья миссия университета: интеграционные тренды
по вовлечению в социокультурные региональные процес-
сы» (на опыте Университета Есенова)*

**Саламатсыздар ма, құрметті жерлестер,
кадірлі қонақтар!**

Көптеген ұлттар мен ұлыстарға құтты мекен болған Маңғыстау өңірінде елдегі бірлік пен келісімнің ұйытқысы Қазақстан халқы Ассамблеясының ұйымдастыруымен өткізіліп отырған қоғамдық келісім мен ұлттық бірліктің қазақстандық моделін насихаттау жөніндегі республикалық дәріс залының жұмысына сәттілік, ашық сұхбат және сындарлы шешімдер қабылдауға тілектестік білдіруге рұқсат етіңіздер!

**Уважаемые участники и организаторы
республиканского лектория!**

В рамках своего выступления хочу рассмотреть некоторые интеграционные тренды по вовлечению в социокультурные региональные процессы современных вузов, реализуемые в рамках третьей миссии университета на опыте Каспийского университета технологий и инжиниринга имени Ш.Есенова. Как известно многим, Университет Есенова является центром высшего образования и науки Мангистауской области. Университет на сегодняшний день сумел занять свое место в сфере

казахстанского образования и провозглашает такие ценности, как «открытость, доброжелательность, креативность».

Выбор данной темы обусловлен с все более усиливающимся во всем мире вниманием к вкладу, который университеты вносят в социально-экономическое развитие общества. Эту дополнительную функцию вузов принято называть «третьей миссией» университета.

Идея третьей миссии состоит в расширении фундаментальных функций университета, традиционно основанных только на обучении и исследованиях, включив в них ответственность за внесение полезного вклада в жизнь общества. Таким образом, университет из «обучающего анклава» превращается в «ключевой элемент города, региона». Такая расширенная цель в значительной степени поддерживается Принципами ответственного управленческого образования (PRME, 2021), инициативой Организации Объединенных Наций, направленной на приведение высших учебных заведений в соответствие как с ценностями социальной ответственности, продвигаемыми Глобальным договором ООН, так и принципами устойчивости, заданными Целями устойчивого развития (ЦУР, 2021). В настоящее время по результатам академических и эмпирических исследований, можно выделить три основных направления в практическом применении идеи третьей миссии:

- передача новых технологий и знаний из университетов в промышленность как способ стимулирования инноваций (Miller et al., 2018; Ankrah & Al-Tabbaa, 2016);
- популяризация предпринимательских навыков в

обществе для содействия развитию бизнеса (Vorley, T. & Nelles, J. 2009; Etkowitz, H. 2004);

- процесс социального взаимодействия как механизм создания общественной ценности и продвижения социального капитала (Carl, J. & Menter, M. 2021; Vargiu, A. 2014).

Эти три области являются зеркальным отражением трех основных измерений третьей миссии 1) некоммерческий и социальный подход; 2) предпринимательская направленность; и 3) инновации. Для каждого из этих направлений можно перечислить ряд задач, решаемых разными способами.

В связи с вышеизложенным, нужно отметить, что основная миссия Университета Есенова заключается в обучении, вдохновлении и продвижении исследований для устойчивого развития Мангистауского региона.

Первая и главная цель – преобразование университета в региональный научно-образовательный хаб, направленный на решение региональных проблем, то есть Университет Есенова стремится стать центром инновационных, технологических и социальных преобразований в области. Якорные исследования Университета направлены на решение таких проблем как опреснение воды, переработка отходов, использование возобновляемых источников энергии, повышение качества среднего образования и др.

Одним из приоритетных задач университета в данном направлении является налаживание конструктивного диалога между университетом и гражданским обществом с целью реализации идей и действий, меня-

ющих жизнь общества и сознание людей, то есть вклад в развитие казахстанского гражданского общества.

Вследствие этого, безусловно, актуализируются вопросы социальной солидарности, участия граждан, особенно студенческой молодежи, в укрепление гражданского общества посредством активной жизненной позиции, проявления добровольческих инициатив, взаимопомощи.

В этой связи хочу отметить, что действенной платформой для реализации данной задачи является одна из ключевых инициатив кафедры АНК – проект «Служение обществу», направленный на привлечение студентов к решению реальных социальных проблем Мангистауской области посредством дисциплины «Служение обществу».

Хочу отметить, что не случайным является выбор кафедры АНК для реализации данного проекта. Ассамблея народа Казахстана является одним из ценностей духовного пространства суверенного Казахстана, который содержит глубинный пласт этнической памяти, архетипы мировосприятия, специфику ментальных особенностей казахского народа и выступает символом добродетели, сакральным брендом страны в настоящее время. Нравственные категории добра и милосердия, взаимовыручки и взаимопонимания были мировоззренческой основой этого феномена культуры. На мой взгляд, древние казахские традиции «асар» и «жылу», «ерулік» и др., являются фундаментом нашей Ассамблеи народа Казахстана!

Данный проект нацелен на трансляцию ценностей

нравственности – прочного фундамента построения гражданского общества – и способствует реализации интеллектуального и творческого потенциала обучающихся.

Студенты, пропустившие через себя тяжбы, боль, немощь людей, нуждающихся в помощи, вряд ли в будущем хладнокровно пройдут мимо беззащитных детей и социально незащищенных граждан.

На протяжении всего курса студенты становятся духовно богаче, понимая свой вклад в полезное для общества дело. У них меняется восприятие мира и появляется осознание того, что их руками делается что-то действительно важное.

На начало запуска проекта, согласно данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики РК, по основным показателям социальной поддержки населения в Мангистауской области наблюдался рост численности социально-уязвимых слоев населения. Численность зарегистрированных инвалидов по области с 2014 по 2018 годы возросла на 5884 человек, численность детей с ограниченными возможностями – на 2132 человек, численность людей проживающих в учреждениях для престарелых и инвалидов и психоневрологических медико-социальных учреждениях – на 32 человек.

Открытие центра было связано с особой актуальностью данной работы и позволило создать систему координации и методической поддержки добровольческой деятельности молодежи, сформировать карту социальных потребностей города и региона. Существен-

ное отличие методики обучения служению обществу от других программ заключается в синхронизированном результате, как на практике, так и в теоретическом обучении. Важной задачей данной методики является интеграция процесса служения и обучения в единое образовательное пространство всего вуза.

Во время обучения студенты знакомятся с основными концепциями и определениями Целей устойчивого развития, инициированных ООН, прав человека, инклюзивности и демократических ценностей.

Обучение дисциплине «Служение обществу» является обязательной для всех специальностей вуза и раскрывается по следующим ключевым составляющим образовательного трека:

- Участие в проекте и его публичная защита;
- Теоретическое образование;
- Цели устойчивого развития;
- Работа с общественностью;
- Вовлеченность НПО и государственных органов;
- Трансфер знаний и опыта.

Особую актуальность среди студенческой молодежи имеют проекты, оказывающие поддержку одиноким престарелым людям, инвалидам, воспитанникам детских домов, интернатов и детям с ограниченными возможностями. Для успешной реализации программы заключено более 25 соглашений о партнерстве с такими учреждениями, как «Дом мамы», «Детская деревня», Кабинет психолого-педагогической коррекции, «Дом малютки», «Дом престарелых», Областной клуб инвалидного спорта и др. В итоге, с 2018 по 2021 гг. в Универ-

ситете Есенова по дисциплине «Служение обществу» в течение 6568 учебных часов 3863 студентов прошли обучение, реализовав более 700 социальных проектов. Нужно отметить, что стейкхолдеры проекта принимают участие на всех этапах обучения: подготовка, реализация и оценка. В идеале обучение служению – это процесс расширения возможностей студентов, преподавателей и членов сообщества, поскольку вместе они являются соучениками и соучителями в создании лучших сообществ.

Сотрудниками центра проводится аналитическая работа по изучению и дальнейшему продвижению проекта. Только за 2020 г. в целях обеспечения конструктивного диалога о современном состоянии и дальнейшем развитии деятельности центра были организованы: круглый стол «Проект «Служение обществу»: современное состояние и перспективы развития», дискуссия на тему «Проект «Служение обществу» в условиях карантина: новые методы и инструменты», научно-практическая онлайн-конференция «Студенческое волонтерство: современное состояние, проблемы, перспективы» и другие мероприятия с участием стейкхолдеров проекта. Презентация «Дисциплина «Служение обществу» как инструмент формирования добровольческой активности и социальной солидарности студенческой молодежи» была включена в сборник методического вебинара на площадке Северо-Казахстанского университета имени М.Козыбаева

11 апреля 2019 г. в ходе рабочего визита Президент РК К. Токаев ознакомился с работой Центра «Служение обществу» и дал о его работе положительный отзыв.

Деятельность центра получила еще большую ак-

туализацию в связи с предложением Президента РК К.Токаева на официальной церемонии закрытия Года волонтера от 8 декабря 2020 г. о введении во всех образовательных учреждениях тематических занятий и факультативных часов, связанных со служением обществу, и поручением Первого Президента РК Н. Назарбаева на Заседании Совета АНК от 11 ноября 2020 г. о разработке мер, направленных на углубление процессов интеграции общества в связи с существующим запросом на новую, инклюзивную политику в сфере межэтнических отношений.

В настоящее время центр «Служение обществу» для студентов является главной диалоговой площадкой по обсуждению актуальных проблем региона, формированию социальной компетентности и добровольческой активности, мотивируя их проявлять инициативы в решении релевантных задач.

Университет Есенова, как социально-ориентированный университет, нацелен на дальнейшее продвижение и развитие проекта, являющегося эффективной системой взаимопомощи и поддержки со стороны институтов гражданского общества, вузов и государства. Обучение служению обществу – отличный способ в достижении академических целей и внесении личного вклада в формирование среды с уникальным культурным капиталом и положительным эмоциональным потенциалом, так называемой «жизненной силой места» (*cultural vitality*), являющимся ключевым критерием жизнеспособности, креативности и привлекательности пространства любого региона. А еще... работа над проектом показала, что доброта и милосердие не имеют ни языковых, ни

этнических, ни религиозных границ и являются поистине непревзойденными ценностями по консолидации общества.

Құрметті дәріске қатысушы отандастар!

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «ХАЛЫҚ БІРЛІГІ ЖӘНЕ ЖҮЙЕЛІ РЕФОРМАЛАР – ЕЛ ӨРКЕНДЕУІНІҢ БЕРІК НЕГІЗІ» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Мемлекетіміздің болашағы үшін біз ішкі тұрақтылық пен жалпыұлттық бірлігімізді сақтап, нығайтуға міндеттіміз... Диалог пен азаматтық қатысу дәстүрін дамыту, ынтымақтастығымыз бен бірлігімізге негіз болатын озық құндылықтарды дәріптеу біз үшін маңызды. Біз бірге болсақ қана, теңдессіз елдік бірегейлігімізді нығайта аламыз» деп атап көрсеткендей, бейбітшілік пен келісімнің қазақстандық бірегей үлгісі аясындағы озық жобалар, игі бастамалар жалғасын таба берсін! Есенов университеті өлкенің қарқынды дамуына лайықты үлес қосуға алдағы уақытта да атсалысуға дайын!

II БӨЛІМ
Жамбыл облысы
2021 жылғы 16-17 қыркүйек

II ЧАСТЬ
Жамбылская область
16-17 сентября 2021 года

Шойкин Ғалым Нұрмағамбетұлы,

ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі
Этносаралық қатынастарды дамыту комитетінің
төрағасы, саяси ғылымдарының кандидаты
*«Қазақстан Республикасы Ақпарат және
қоғамдық даму министрлігінің этносаралық
қатынастарды дамыту комитетінің қызметі тура-
лы» / «О деятельности Комитета по развитию ме-
жэтнических отношений Министерства информации
и общественного согласия Республики Казахстан»*

Құрметті республикалық лекторияға қатысушылар!

Тәуелсіз еліміздің 30 жылдығына әр алуан этностардың жарасымды татулығымен аяқ басып келеміз. Тарихымыз тұғырлы, ауызбіршілігіміз өзгеге үлгі. Бүгінде Қазақстан азаматы атанып, бірге туып, біте қайнасқан 100-ден аса этностардың Отанымыздың өркендеуіне қосып отырған үлесі зор.

Елбасы - Нұрсұлтан Әбішұлы мен Президентіміз - Қасым-Жомарт Кемелұлының бастамасымен жүзеге асып жатқан мемлекеттік саясаттың басты басымдылығы - Қазақстан халқының ырыс-ынтымағын арттыру. Осы жолда Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі, соның ішінде Этносаралық қатынастарды дамыту комитеті тарапынан тиісті шаралар қолға алынуда.

Комитет этносаралық қатынастарды дамыту жөніндегі мемлекеттік саясатты қалыптастырып, оның іске асырылуын үйлестіруді барлық деңгейлерде жүзеге асырады.

Комитет қызметінің тағы бір маңызды бағыты - этносаралық шиеленістерді алдын алу, жағымсыз

оқиғаларға жол бермеу.

Енді өз сөзімде біздің жұмысымыздың кейбір бағыттарына тоқталуға рұқсат етіңіз.

Бірінші. Комитет талдамалық және болжамдық жұмысты күшейту бойынша кешенді шаралар ұйымдастыруда. Тек биылдың өзінде еліміздің барлық өңірлерінде этносаралық жағдай мәселелерін терең зерделеу үшін 10 мониторингтік сапар жүзеге асырылып, далалық зерттеулер жүргізілді, 3 ірі талдамалық зерттеу ұйымдастырылды.

Біз өңірлерде этносаралық қатынастарға теріс әсер ететін проблемаларға талдау жүргіздік. Осы талдау негізінде өңірлердің Этноәлеуметтік шиеленісінің карталары әзірленді. Осы құжатқа сәйкес әкімдіктер анықталған проблемаларды шешуге бағытталған жұмыстар жүргізуде.

Екінші. Этносаралық саладағы жұмыстың бірыңғай тәсілдерін қалыптастыру мақсатында әкімдіктердің этносаралық қатынастарды дамыту жөніндегі 2021 жылға арналған модельдік ведомствоаралық жоспары әзірленіп, өңірлерге жүзеге асыруға жолданды. Бұл жоспарда барлық бағыттар және тәсілдер айқындалды.

Үшінші. Қазақстандық патриотизм мен этносаралық достықты нығайтуға бағытталған ақпараттық-түсіндіру жұмысы үйлестірілді. Осы мақсатта Этносаралық қатынастар саласындағы ақпараттық және ақпараттық-түсіндіру жұмысының модельдік жоспары әкімдіктерге жолданып, оның негізінде өңірлік жоспарлар бекітіліп, іске асырылуда.

Мемлекет басшысы 1 қыркүйектегі Жолдауында «Қазақ тілін дамыту мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі болып қала береді» деп атап өтті.

Қазақ тілін дамытуға және оның қолдану аясын кеңейтуге, сондай-ақ этностардың мемлекеттік тілді үйренуіне баса назар аударылуда.

Төртінші. Этносаралық қатынастар саласындағы мамандардың кәсіби біліктілігін жоғарлатуды қолға алдық. Жыл басынан бері 14 семинар-тренинг өткізілді, оған 2000-нан мамандар, Қазақстан халқы Ассамблеясының қоғамдық құрылымдарының мүшелері және этномәдени бірлестіктердің өкілдері, журналистер қатысты.

Бесіншібағыт: Қазақстан этностары интеграциясының негізгі институты - Қазақстан халқы Ассамблеясының жұмысын жетілдіру.

Бұл бағытқа толығырақ тоқталуға рұқсат етіңіз.

Мемлекет басшысы өз Жолдауында қоғамдық келісімді нығайтудағы басты рөл Қазақстан халқы Ассамблеясында екендігін жеткізді.

Сондықтан қазіргі уақытта біздің Министрлік Қазақстан халқы Ассамблеясының 2025 жылға дейінгі даму тұжырымдамасына өзгерістер енгізу бойынша жұмыс жүргізуде.

Қазақстан халқы Ассамблеясы қызметі жаңғыртылып, ағартушылық және әлеуметтік жұмысқа бағытталуда. Жабық этномәдени қоғамдастықтардың құрылуына кедергі болатын интеркультурализм қағидаттарын қоғам санасына енгізуді жоспарлауымыз. Қазақстан халқы Ассамблеясы жұмысының негізгі нәтижесі этнос өкілдерінің бірыңғай қазақстандық қоғамға бірігуі, этнос өкілдерінің мемлекеттік тілді үйренуі, елдегі қоғамдық келісім мен жалпыұлттық бірлікті нығайту болады.

Уважаемые участники встречи!

В своем нынешнем Послании народу Казахстана Глава государства Касым-Жомарт Кемелович Токаев подчеркнул, что главное проявление Независимости – это сохранение мира и согласия в стране.

Послание является уникальным посланием мира и дружбы, важным сигналом обществу о необходимости беречь и укреплять единство, объединяющие нас ценности - благодаря которым мы 30 лет живем в мире и согласии, построили независимый Казахстан, вырастили поколение Независимости.

Единство народа и системные реформы – это, несомненно, прочная основа для процветания страны. На современном этапе единство народа является одним из главных направлений развития, всестороннего процветания любого государства.

Разрешите остановиться подробнее на идеологических задачах АНК на предстоящий период, которые обозначил перед нами Глава государства.

Во-первых, как известно на XXIX сессии АНК были определены новые принципы и идеологические подходы к проведению государственной политики в сфере межэтнических отношений и интеграции.

Это:

Первое. Принцип казахстанского патриотизма, основанного на доверии и взаимодействии между государством и гражданами.

Второе. Принцип гражданского равноправия, основанного на реальном равенстве возможностей.

Третье. Объединяющая роль казахского языка.

Четвертое. Принцип «Единство в многообразии», ко-

торый «у нас на сегодня фактически активно дополняется принципом интеркультурализма».

Пятый принцип - принцип постоянной модернизации нации.

В этой связи, мы полагаем, что в реализацию этих принципов и задач должны вовлекаться не только Ассамблея и этнокультурные объединения. Эта инклюзивная задача государственных органов всех уровней и всех институтов гражданского общества.

Во-вторых, это укрепление основы нашей уникальной страновой идентичности.

В первую очередь, это касается ценностных ориентиров и четкого образа будущего Казахстана, а также прогрессивных ценностей, лежащих в основе нашей внутренней солидарности и единства.

В-третьих, Ассамблее поручено развивать культуру цивилизованного диалога и взаимоуважения, развивать традиции гражданского участия.

Эту задачу должны выполнять все структуры Ассамблеи, поскольку АНК всегда была и остается общенациональной диалоговой площадкой институтов гражданского общества.

В-четвертых, нам следует эффективнее работать в отношении негативной информации, которая отравляет сознание молодежи, внушает ложные смыслы и недолговечные ценности.

Сегодня это стало угрозой нашей безопасности, нашей идентичности и национальному коду.

Вместе с тем, мы полагаем, что далеко не все члены АНК осознают эту опасность, не выступают в СМИ, обходят острые темы. Мы считаем, что активная жизненная по-

зиция – это одно из главных качеств каждого члена АНК.

Ассамблея народа Казахстана в современных условиях – это уникальный общественный орган, защищающий идеологию и ценности единства, мира и согласия. В современных условиях этот процесс не автоматический – он требует от каждого из нас большой внутренней духовной работы, мудрости в словах и делах, взвешенности в суждениях, решительности в отстаивании национальных интересов.

В-пятых, расстановка приоритетов языковой политики. В соответствии с нашей Конституцией государственным языком является казахский, и его развитие является одним из ключевых приоритетов государственной политики.

По закону в Казахстане есть только один государственный язык, но использованию русского языка, согласно нашему законодательству, препятствовать нельзя.

Такая позиция отвечает не только казахстанскому законодательству, но и проверенной за годы независимости позитивной практике языковой политики, обеспечивающей гармонию межэтнических отношений.

За 30 лет государственный язык стал основой нашей государственности, фундаментом уникальной казахстанской идентичности, общепризнанным гражданским маркером.

И системные меры в сфере образования призваны успешно решать эту задачу с каждым новым поколением молодых граждан страны.

Сегодня в Казахстане 5 644 организации образования обучают и воспитывают детей на казахском языке, работают 3 798 казахских школ.

У представителей разных этносов, особенно у молодежи, свободно владеющих казахским языком, открываются новые горизонты для реализации своих перспектив. Все это происходит в позитивной атмосфере дружбы.

Мощным импульсом к развитию государственного языка становится переход на латинскую графику, реализация программы «Рухани жанғыру», в рамках которой произведения казахстанской литературы переведены на 6 языков ООН. На государственный язык переводятся лучшие учебники мира по разным отраслям знания.

Сегодня наступил этап, когда казахский язык должен стать языком-интегратором, языком межэтнического общения.

Поэтому в домах дружбы, в этнокультурных объединениях республики работают 174 воскресных школ, в которых действуют 124 группы по обучению казахскому языку.

АНК реализует проекты, направленные на развитие государственного языка - это проект «Мың бала», языковая школа для молодежи этнокультурных объединений, форум «Ұлы Даланың ұлтаралық тілі», а также клубы разговорного казахского языка «Мәміле» при домах дружбы.

Құрметті әріптестер!

Біздің Министрлік еліміздегі бейбітшілік пен татулықты, бірлік пен достықты, этносаралық келісімді одан әрі нығайтуды насихаттайтын кешенді іс-шаралар мен жаңа жобаларды жүйелі түрде жүзеге асыруда.

Сондықтан, баршаңызды жоғарыда айқындалып, халық арасында жалғасын тауып жатқан игі істерге белсенді атсалысуға шақырамын.

Назар қойып тыңдағандарыңызға рақмет!

Буларов Ильяс Юсупович,
депутат Мажилиса Парламента РК
*«Изучение государственного языка,
как главный фактор консолидации народа»*

Құрметті Конференцияға қатысушылар!

Этносаралық қатынастарды дамыту мен нығайту мәселесі бойынша көп айтылды, бұл салада 1995 жылы Тұңғыш Президент Н. Ә. Назарбаевтың бастамасымен құрылған бірегей достық институты Қазақстан Халқы Ассамблеясының рөлі өте зор.

Қазақстан Халқы Ассамблеясының қайырымдылыққа байланысты, этносаралық қатынастарды нығайтудағы рөлі туралы бірнеше сөз айтқым келеді.

Уважаемые участники конференции!

За два дня, научной практической международной конференции, было очень много сказано об межэтнических отношениях.

Надеюсь, из выступлений замечательных учёных, политологов, социологов, многих руководителей, общественных деятелей, будут извлечены самые лучшие выводы, предложения, и пожелания, для продолжения этих добрых дел.

Но я хотел бы в своём докладе, остановиться на деятельности АНК в области благотворительности, как средства укрепления межэтнического согласия.

Аксакалы говорят, когда правая рука дает, левая не

должна знать, да это так. Многие меценаты просят не афишировать их имена.

Благотворительность совершение добрых дел, не требуя ничего взамен.

Благотворительность живет в душе каждого человека, и в жизни сознательного человека она проявляется ежедневно, потому что это жизнь, где то случаются несчастные случаи, стихийные бедствия, рождаются больные дети, и много других факторов, где на помощь к ним приходят добрые люди.

Не от хорошей жизни переселялись на казахскую землю многие этого из разных уголков земного шара, и казахский народ принимал хлебом и солью, и это форма благотворительности продолжается, по сей день.

В Казахстане тысячи и тысячи благотворителей им нет счету, которые совершают огромные жертвования, среди них есть разные слои населения, от простого рабочего до первых руководителей страны. Никто не остаётся, равнодушным увидев чужое горе.

Есть много примеров, где, не имея денег, добрые люди продолжают творить добро по своему: это-

1. Проводить время с пожилыми людьми;
2. Ходить за продуктами для пожилой соседки;
3. Учить пожилых соседей пользоваться компьютером или мобильным телефоном;
4. Сдавать одежду или использованные игрушки в детские дома, которые не находятся в больших городах, а выезжать в отдалённые районные приюты;
5. Устраиваться волонтерами на социальные мероприятия:

И многие другие добрые дела. По всей нашей стране АНК координирует и разрабатывает стратегию по оказанию помощи нуждающимся, как в спонсорской, филантропской, так и в волонтерской деятельности. Привлекает к этой работе различные организации, бизнесменов и просто неравнодушных людей. Традиционным для Ассамблеи стал проект «Караван милосердия», который объединяет сотни и тысячи добрых людей по всему Казахстану.

За заслуги в развитии меценатской и благотворительной деятельности Ассамблеей учрежден специальный нагрудный знак «Жомарт жан».

Сложная обстановка пандемии и режима чрезвычайного положения ещё больше укрепила межэтнические отношения. К примеру, в 2020 году благотворителями АНК оказана помощь 560 тыс. гражданам и 9 648 семьям в виде продовольственных корзин, медицинских масок, одежды, наборов бытовой химии, медикаментов, предметов первой необходимости на общую сумму 1 млрд. 776 млн. тенге.

В 2021 году был запущен марафон «Караван милосердия: 30 добрых дел», посвященный 30-летию Независимости РК. Более 87 тыс. граждан и 16 552 семей получили помощь (общая сумма более 850 млн. тенге). Эта акция под эгидой АНК будет продолжаться до конца текущего года, и я уверен, что найдёт своё отражение и в последующий период.

Полюбилась всем и стала ежегодной благотворительная акция «Дорога в школу». Этот искренний позыв позволил собрать в школу более 16 000 детей и поддержать 2 804 семей, самым необходимым.

Президентом Касым-Жомартом Токаевым 2020 год был объявлен Годом волонтера.

В период, пандемии волонтеры АНК не боясь за собственную жизнь, помогали всем, кто столкнулся с этим злом. Этнокультурные объединения подарили местным больницам кислородные концентраты, дыхательные аппараты и много других средств.

Мы с сожалением вспоминаем трагедию в Мактааральском районе Туркестанской области, пожар в поселке Лесхоз г.Риддер и последствия взрывов в городе Арыс. Люди остались без крова.

И здесь АНК все ЭКО своевременно протянули свои братские руки помощи. Большую благотворительную работу за этот период провели и продолжают делать Республиканский культурный центр уйгуров, Ассоциация азербайджанцев, Ассоциация этнокультурных центров узбеков «Дустлик», Ассоциация курдов «Барбанг», Ассоциация развития культуры чеченского и ингушского народов «Вайнах», дунганские этнокультурные объединения и многие другие. Эта работа неоценима и каждый делает ее по воле сердца. В целом в последние годы АНК оказала помощь на сумму более 1,5 млрд. тенге.

Надо сказать и о той большой работе, которую делает АНК Жамбылской области во главе с ее Председателем, главой региона Бердибеком Сапарбаевым.

В регионе с помощью меценатов восстанавливаются памятники культуры и архитектуры, строятся школы и открываются парки, а сколько построено мечетей.

Также оперативно решаются вопросы жилья многодетным семьям.

ЭЖО – участвуют во всех благотворительных акциях, в разных регионах, и ни одно этнокультурное объединение не остается в стороне, они всегда делают, свои добрые дела совместно под эгидой АНК и этим самым укрепляя межэтнические отношения.

Позвольте выразить благодарность всем благотворителям нашей страны, всем добрым людям Жамбылской области.

За их добрые сердца и добрые дела.

Пожелать им удач и благополучия.

В завершении хотел бы Вам прочитать слова одного мудрого аксакала:

Айтайын дегенім – шүкір етейік.
Шүкіршілікпен өмір сүрейік.
Тобаңа кел пенде болсаң есі бар,
Сабырсыздар қадірсіз боп тосылар.
Дүниеге қолың жетпей қалғанда,
Қос қолы жоқ пенделерді есіңе ал.
Бақыт мәңгі тұрсын десең басыңда,
Қанағат қыл, ашуланба, тасынба.
Көлігім жоқ деп ренжуің бекерлік,
Аяғы жоқ адамдардың қасында.
Әркім айтқан құлақ түріп пікірге,
Бой ұрасың бейберекет күпірге.
Тау мен тасқа соға бермей басыңды,
Аман-есен жүргеніңе шүкір де.

**Желаю всем Вам мира и благополучия!
Назарларыңызға рахмет!**

Калашникова Наталья Павловна,
заведующий кафедрой
Ассамблеи народа Казахстана
Евразийского национального университета им. Л.Н.
Гумилева, доктор политических наук, председатель
РОО «Ассоциация кафедр АНК «Шаңырақ»
*«Кафедры АНК: об опыте реализации программ
«Қазақтану» и «Халықтану»
в учебно-воспитательном процессе»*

На XXVI сессии Ассамблеи народа Казахстана Первым Президентом – Елбасы Н.А. Назарбаевым предложена идея реализации нового проекта АНК – культурно-просветительского под названием «Қазақтану».

Новые проекты АНК наполнены новым содержанием – пространство Великого Шелкового пути, как и много веков назад, объединяет разные этносы, способствует интеграции современных государств, а знание исторического наследия позволяет глубже понимать современные глобальные и интеграционные процессы.

За почти 5-х летнюю историю реализации Проекта, накопления уникальных материалов экспедиций, реализации обучающих проектов для молодежи данная идея стала ключевым инструментом передачи формулы дружбы и мира, развития благотворительности и укрепления толерантности.

Проект «Қазақтану» по своему духу и содержанию соответствует идее духовной модернизации. Проект нацелен на популяризацию казахской культуры, истории, философии. Казахстанцы глубже знакомятся с традици-

ями, обычаями, ценностями казахского народа. Кафедры АНК в регионах реализуют новые проекты, которые стали не только привлекательными для молодежи, но и для этнокультурных объединений. «Қазақтану» – это новый инструмент передачи формулы дружбы и мира, развития благотворительности и укрепления толерантности.

Данная работа способствует более близкому знакомству с культурой различных этнических групп, проживающих в Казахстане. Связи Казахстана с другими странами, где существуют общественно-политические институты наподобие Ассамблеи народа Казахстана, где успешно был распространен казахстанский опыт полиэтничного мира и согласия. В этой связи опыт Жамбылского региона, где молодежные и этнокультурные организации проводят работу по взаимодействию в сфере межэтнических отношений, профилактике социального напряжения в регионе, являет собой активное вовлечение общественных структур АНК региона в реализацию консолидирующих общество проектов, принятие решений.

В данном контексте представляет интерес интерактивная историческая карта «Народ Казахстана», которую можно открыть в виде Web-приложения на персональном компьютере, либо мобильном устройстве и изучать материал в удобное время, как обучающейся молодежи, так и любому желающему узнать историю народа Казахстана в любой точке земного шара на казахском, русском и английском языках.

При реализации дорожной карты привлекались пред-

ставители этнокультурных объединений Ассамблеи народа Казахстана и представителей этнических групп из числа преподавателей, сотрудников и студенческой молодежи. Благодаря новой концепции по усилению взаимодействия с этнокультурными объединениями в Год 25-летия Ассамблеи народа Казахстана, студенты получили возможность своей этнической идентификации, адаптации иностранным студентам, общению с представителями этнокультурных объединений, представлению своей уникальной культуры для широкой аудитории.

Содержание карты постоянно обновляется, уже сегодня картографический интерфейс предоставляет стандартные возможности работы с картами, может заменить бумажный материал школьного и вузовского учебника. В 2019 году карта была дополнена материалами о 15 этнических группах (лакцы, финны, табасаранцы, лезгины, аварцы, осетины, пакистанцы, афганцы, цыгане, венгры, каракалпаки, марийцы, удмурты, ханты, китайцы), расширена информация на карте «Этнические основы казахской государственности (VI в. – начало XIII в.н.э.)», дополнены материалы по этногенезу казахов и истории протогосударственных объединений. В 2020 г. проведены работы по дополнению карты материалами по истории и культуре 7 этнических групп (монголы, тувинцы, адыгейцы, буряты, алтайцы, литовцы, эстонцы), обновлению карты

«Казахстан в годы Второй мировой войны. Депортация народов», по сбору материалов в архивах и библиотеках в гг. Нур-Султана, Уральска, Атырау, Актобе,

Павлодара. Как показали наблюдения, немаловажное значение в укреплении единства и общественного согласия играет формирующееся уникальное направление в деятельности АНК – этноволонтерство, исследование его истоков, имевших глубинные объединяющие корни с давних с давних времен на просторах Великой степи. Данное направление логично включено в реализацию Проекта «Қазақтану» в качестве постоянно действующего республиканского лектория. При проведении лектория привлекаются экспертное сообщество, руководители этнокультурных объединений, ученые, этно-медиаторы.

Основные акценты в проведении культурологического лектория «Қазақтану» способствуют формированию и укреплению казахстанских ценностей.

В свое время, в целях укрепления казахстанской идентичности, реализации стратегического принципа деятельности Ассамблеи народа Казахстана – «Единство в многообразии» и устранения этнических стереотипов в публичном пространстве был разработан проект «Халықтану», направленный на расширение знаний у студентов по истории и культуре этносов Казахстана. По данному проекту была разработана Дорожная карта, которая включает в себя 3 блока мероприятий: Дни культуры и 2 лектория: «Халықтану» на 3-х языках и «Религии и этносы Казахстана: история и современность» на 2-х языках.

В 2020–2021 гг. проект «Халықтану» получил дальнейшее развитие и был посвящен каждому этносу, проживающему в Казахстане. К примеру, освещение

историко-культурного наследия узбекского народа и деятельности узбекских этнокультурных центров городов Нур-Султан и Алматы стало одной из первых страниц в новом учебном году. В интерактивном образовательном лектории «Халықтану» по теме: «Узбеки» в сентябре 2020 года, который традиционно прошел на 3-х языках, приняли участие в нем и зарубежные эксперты: Назаров Равшан Ринатович – заместитель заведующего отделом новой и новейшей истории Института истории Академии наук Республики Узбекистан, к.ф.н. Пулатов Шерзод Аббозович – заместитель Председателя Ассамблеи народа Казахстана, председатель общественного объединения «Узбекский этнокультурный центр» г. Нур-Султан, профессиональный медиатор (магистр медиации США). Уралбаев Абдухалил Абдураимович – первый заместитель Узбекского этнокультурного центра г. Алматы, член Совета Ассоциации этнокультурных объединений узбеков Республики Казахстан «Дустлик». Каримов Амин, студент 2 курса образовательной программы «Информатика» Каунасского технологического университета (Литва). Синяков Олег Витальевич – эксперт-аналитик КГУ «Центр общественного развития и информации» КГУ «Управление внутренней политики акимата Северо-Казахстанской области», магистр гуманитарных наук.

При реализации проекта привлекались представители этнокультурных объединений Ассамблеи народа Казахстана и представителей этнических групп из числа преподавателей, сотрудников и студентов вуза. В течение учебного года для студентов всех специальностей, в

том числе – для иностранных студентов была представлена широкоплановая информация по истории и культуре этносов, проживающих в регионе и республике. В 2020–2021 учебном году проект «Халықтану» получил дальнейшее развитие. Новшеством проекта этого года стало проведение лекций в режиме онлайн, привлечение республиканских и зарубежных экспертов, введение системы оценивания студентами лекций.

Таким образом, реализация проектов АНК «Қазақтану», «Халықтану» способствует формированию общественного согласия, общенационального единства и культуры совместного проживания этносов, на примере Южного региона.

Әлпейісова Камал Әбілқасымқызы,
Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі,
филология ғылымдарының кандидаты
«Болашақ тізгінін ұстар ұрнақ тәрбиелеу»

Құрметті зиялы қауым!
Этномәдени бірлестіктердің өкілдері!

Кешелі бері Жамбыл облысының аумағында үлкен-үлкен іс-шаралар өтіп жатыр. Кездесулер, әңгімелесулер, конференция мен дөңгелек үстел... Бұлар түрлі аудиторияда, түрлі тақырыппен өтсе де мақсат-мұраты біреу – ел бірлігі. Ынтымақтастық. Жинақтаған мәселелер болса, талқылау, шешу.

«Ырыс қайда барасың?» десе – «Ынтымаққа барамын» деген екен. Тұрмыстық мәселелері шешілген жерде халықтың қабағы да қату болмайды.

Алматыдан шығып, Қордай ауданында екі ауылға: Қаракемер мен Масаншыға соқтық. Осы жазда құрылған Аналар кеңесінің жұмыс істеу бағытымен, алдағы жошпарлармен таныстырдық. Бұл ауылдағы аналардың пікірлерін тыңдадық. Қандай мақсаттары, мәселелері бар екенін білуге тырыстық.

Ауылдардағы жаймашуақ жағдай қуантты. Мектептерге жабдықтар келгені, бала бақша ашылғаны, мемлекеттік тілді оқыту жолға қойылғаны қуантты. Мұны бір ел – бір тағдырлы халық болған соң, мемлекеттік тілді білу қажеттігін түсінгені деп ұқтық.

Жалпы барлық жердің тірлігі ұқсас: тұрмыстың жақсы болуы, яғни, жұмыстың болуы көп нәрсеге әсер

етеді. Бұл ретте әлі де болса атқарылатын жұмыстар бар екені байқалды.

Қазақстан халқы Ассамблеясы Аналар кеңесінің көшпелі отырысында тараздық белсенді әйелдер өңірде атқарылып жатқан жұмыстардан хабардар етті. Ел іргесіне келген індет сәл іркілткені болмаса, аналардың елге қызмет етуге деген ынтасы кемімегенін көрдік. Ұлттық құндылықтарды дамыту, насихаттау ісі жақсы жолға қойылған. Бұл ретте облыста «Анаға тағзым» орталығының ашылуы басқа өңірлерге үлгі болады деген ойдамыз.

М.Х.Дулати атындағы университетте өткен студенттермен кездесу ел болашағы болатын жастардың ой-пікірлерін білуге мүмкіндік берді.

Баласының білімді, білікті, мерейлі болуы – бар ата-ананың тілегі. Ал ондай болу үшін біз не істеуіміз керек?

Бұл сұраққа жауапты Президенттің биылғы Жолдауын зерделей отырып бере аламыз. Өйткені, Жолдаудың мемлекет пен қоғам дамуының стратегиялық жоспары екені белгілі. Одан қоғамның әр мүшесі өзінің болашағына бағдар және міндеттеме алады.

Әрине, әркімнің құжатқа әуелі Жолдаудың орындалуы «маған не береді?» деп қарауы заңды. Олар айқын көрсетілген (төменгі жалақының көтерілуі, салалық еңбекақылардың өсуі, зейнетақы қорынан қаржы қолдану мүмкіндігі, т.б.).

Енді, «Жолдау орындалу үшін мен не істеуім керек?» деп ойлануымыз керек.

Әр отбасының алдында мынадай міндеттер тұр:

– оқуға ынталы, жауапкершілігі мол, отаншыл, денсаулығы мықты – білікті де, білекті де ұрпақ өсіру;
– қазақ тілін білетін, сүйетін азаматтарды тәрбиелеу;
– мамандық таңдауда ұл-қыздарымызды ел экономикасына қажетті ғылымға, педагогикаға, медицинаға, энергетика, ауылшаруашылығына, IT-технологияларына бағыттау;

– масылдық психологиядан арылтып, өз еңбегімен табыс табуды үйрету;

– алауыздыққа бармайтын, достықты ұлықтайтын, үлкенге іні, кішіге пана болатын азаматтарды қалыптастыру;

– өз ұлтының тарихын, салт-дәстүрін, діни негізін білетін, болашақта «ақсақал» деген ұлы атаққа ие болатын ұл, «ел анасы» болатын қыз тәрбиелеу;

Бұл, ең алдымен, ұлтына, дініне қарамастан, әр отбасының, әр ата-ананың қоғам алдындағы міндеті, жолдаудың тиімді орындалуына қосатын үлесі.

Ел Президенті бағдар беріп, болашағымызбен таныстырды. Ол жоспардың тиімді орындалуы экономикамыздың тұрақтылығына, әлеуметіміздің өркендеуіне және ең бастысы – біздің қоғамның ауызбіршілігіне, бекем бірлігіне байланысты.

Мақсатымыз – мықты, әділ әрі озық мемлекет құру. Олай болса, сол мемлекетті құратын, басқаратын, алға бастайтын болашақ ұрпақ біздің үйлерімізде өсіп жатыр, аналар. Соны есте ұстайық.

Мемлекетіміз көп этносты болғандықтан, Қазақстан халқы бір-бірін әдебиетімен, мәдениетімен байытып отырғаны анық. Бұл ретте биылғы Тәуелсіздіктің 30

жылын атап өту қарсаңында мемлекеттік органдармен бірге қоғамдық бірлестіктер, барлық этномәдени бірлестіктер атқарылған игі істері, жетістіктері туралы есеп беріп жатыр.

Осы дөңгелек үстелде Тәуелсіздік мерекесіне өзімнің де үлес қосып отырғанымды айта кетсем артық болмас. Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің тапсырысы бойынша «Қоғамдық келісім» республикалық мемлекеттік мекемесі «Қазақстан халқы ертегілері» деген 2 томдық кітап дайындап жатыр. Оған кіретін Қазақстан этностарының 100-ден астам ертегісін қазақ тіліне аударғанымды қуана хабарлаймын.

Бюлегенова Бибігүл Бейсенбайқызы,
Л.Н. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті
Қазақстан халқы Ассамблеясы кафедрасының про-
фессоры, саяси ғылымдарының кандидаты
*«Молодежь как основной фактор развития языко-
вой политики в обществе»*

Жастар – қоғамдағы тіл саясатын дамытудың негізгі факторы ретінде

XX ғасырдың ұлы ақыны Расул Гамзатовтың «Тілім өлетін күні мен өлемін» деген дана сөзі бар. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2050: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты халыққа жолдауында «Біз ел иесі ретінде биік бола білсек, өзгелерге сыйлы боламыз» дей келе: «Қазақ тілі – біздің рухани негізіміз. Біздің міндетіміз – оны барлық салада белсенді пайдалана отырып дамыту. Біз ұрпақтарымызға бабаларымыздың сандаған буынының тәжірибесінен өтіп, біздің де үйлесімді үлесімізбен толыға түсетін қазіргі тілді мұраға қалдыруға тиіспіз. Бұл – өзін қадірлейтін әрбір адам дербес шешуге тиіс міндет...» деген болатын.

Қазақ баласы әуелі отбасында қазақы рухпен тыныстап, ана тілінің нәрлі уызына қанып, ұлттық рухани тәрбиенің қайнар бұлағынан сусындап өсуі керек. Алғашқы тәрбиені ана тілінде қабылдап, қазақы қасиетпен жетілген бала кейін қандай ортада жүріп, қанша тіл үйренсе де, өз тілін ұмытпайтын, ұлттық қасиетінен көз жазып адасып қалмайтын болады.

Әлихан Бөкейханов сынды алаш арыстарымыздан бастап, кешегі М.Әуезов, Қ.Сәтпаев сияқты талай тарландырымыз қанша жерден Ресей топырағында білім алса да, сол империяның қысымында жүрсе де, ана тілінің идеологиясы мен мәртебесін ең жоғары орынға қойған. Өйткені олардың бәрінің де тілі қазақша шыққан, бірі ауыл молдасынан хат таныса, енді бірі ана тілінде мұғалімдерден тіл сындырған.

Әлемнің жаһандану жағдайындағы бүгінгі Қазақстанның көптілді білім беру мәселесі қарастырылған. Қазақстан әлемдік мәдени кеңістікке енуіне байланысты өз аумағында көптілділікті еңгізуін талап етті. Алайда көптілді білім беруді еңгізу мәселесі көп қиындықтар туғызды. Көптілділік заманауи әлемнің басты мәселесі – адамдар арасындағы үйлесім мен өзара түсіністікті шешуге ықпалын тигізеді. Көп тіл білу – заман талабы. Қоғамның қазіргі заманғы жағдайында мемлекетіміздің басты мақсаты біздің ұлттық құндылықтарымызды қорғау болып табылады. Көптеген ғалымдардың айтуы бойынша, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі маңызды факторлардың бірі тіл болып табылады. Мемлекеттік тіл – елімізді басқарудың, мемлекеттің барлық салаларында жұмыс істейтін заңдар, сот талқылауы және кеңсе жұмысының тілі. Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі – қазақ тілі, сондықтан мемлекет пен қоғамның бүкіл өмірі онсыз мүмкін емес. Біз барлық қазақстандықтардың бірлігінің маңызды факторы ретінде мемлекеттік тілді одан әрі дамытуға бар күшімізді салуымыз керек. Ал бұл жерде біздің ғалымдар, қазақ тілінің лингвистері

ғылым терминдері мен заманауи технологияларды, әсіресе нарықтық қазақ тілін құру бойынша жұмыс жасауы қажет. Бұл сұрақ өзекті. Үкімет барлық мәселелерді жан – жақты зерттеп, шаралар қабылдауы керек. Тіл үйрену үшін қаражат қажет емес, әсіресе миллиондаған долларлық қаржылық инвестициялар. Ең бастысы – үйренуге деген ұмтылыс.

Елбасының сарабал саясатының негізінде құрылған Қазақстан халқы ассамблеясы дүниежүзіне модель ретінде танылып отыр. Еліміз көп ұлтты мемлекет, 130 астам ұлттар мен ұлыстар бейбіт достық ынтымақтастықта өмір сүріп отыр. Қазақстан өзінің тәуелсіздігін алғаннан кейін еліміздің Конституциясы қазақ тілін мемлекеттік, ал орыс тілін ресми тіл деп жариялады. Құжаттың негізгі мақсаты – этносаралық тұтастықты сақтау және қоғамның тілдік ортасының дисфункциясына жол бермеу. Сондықтан орыс тіліне достық, бейбітшілік және ұлтаралық қатынас тілі мәртебесі берілді. Сонымен қатар, қоғамымызда мемлекеттік тілдің дамуына өз үлестерін қосуда. Оған дәлел тәжірибені оң бағалап, мемлекеттік тілді оқыту курстарын ұйымдастырып отырған этностық бірлестіктер. Барлық жоғарғы оқу орындарында Қазақстан халық ассамблеясы кафедрасының негізінде құрылған «Шаңырақ» орталығы жұмыс істеп отыр. Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде Қазақстан халық ассамблея кафедрасы, ассоциациясы Қазақстан халқының бірегейлігінің дамуына өз үлесін қосуда.

Жастардың бүгінгі тақырыптар мен көтерілген

мәселелерге үлкен және шынайы қызығушылық танытады. Қазақстан жастары мемлекеттік тілді жоғарғы деңгейде меңгермейінше мемлекеттік органдарда, қызмет көрсету саласында, құқық қорғау органдарында немесе сот жүйесінде жұмыс істеуге мүмкіндік жоқ екендігін түсіну қажет. Қоғамымызда тіл саясатын дамытуда, мемлекеттік тілдің деңгейін көтеруде бір қатар кемшіліктермен жұмыс істеу қажеттігі туындап отыр. Мысалы: Қазіргі жастардың қазақ тілінде сөйлеуден ұялатыны байқалады. Ал көшеде кетіп бара жатқандардың көпшілігі орыс тілінде шүйіркелесіп бара жатқанын жиі байқаймыз. Жастар – ел ертеңі десек, өзге тілде сөйлеп жүрген қандастарымыз болашақта еліміздің дамуына қандай үлес қосады деп осындайда ойға қаласың. Себебі адам қай тілде сөйлесе, сол ұлттың менталитетін, салт-дәстүрін, танымын өзінің бойына сіңіріп алатыны жасырын емес.

Ақпараттық техниканың дамыған заманында тілді үйрену қиындық тудырмайды, қайта көп тіл білгеннің өзгеден өресі биік, түсінігі кең болатыны белгілі. Көптілді білім беру бағдарламасы лингвистикалық мәдениетке ие, ол жаһандану жағдайында бәсекеге қабілетті ұрпақтың қалыптасуына үлес қосатын жаңа білім беру моделін құруды көздейді. Қазақ, ағылшын және орыс тілдерін меңгеру жастарға әлемдік нарыққа, ғылымға және жаңа технологияларға жол ашады, әлемдік мәдениеттерге негізделген көзқарас қалыптастыру үшін жағдай жасайды. Қазақ, орыс және шет тілдерін практика және теория жағынан толықтай меңгеру табысқа жетудің маңызды шарттарының бірі болып табыла-

ды, қоғамда әлеуметтік және кәсіби деңгейде беделді ұстанымға ие болуға мүмкіндік береді. Мысалға алатын болсақ екі тілде білім беру немесе билингвизм тәжірибесі әлемнің әртүрлі елдерінде қалыптасқан болатын. Канада, Швейцария, Бельгия, АҚШ, Германия т.б. елдерінде шетелдік мәдениетке үйренуге мәжбүр болған топ иммигранттар ағымына арналған түрлі курстар бар. Курстада халықгы жаңа мәдениетпен және зерттеп жатқан тілдің, елдің тарихымын таныстыруға басты назар аударылады. Көптеген ТМД елдерінде екі тілдік мектептерді құру тәжірибесі бар. Бұл тәжірибе балабақшадан бастап орта мектепті бітірген үздіксіз екі тілде білім беру тұжырымдамасын енгізу идеясына негізделген. Жаһандану жағдайында ағылшын тілін білуге деген сұраныс даусыз. Қазіргі уақытта ағылшын тілі мектепке дейінгі мекемелерде оқытылуда; ағылшын тілін білу үздіксіз білім беруде де маңызды. Жас ұрпақ елді болашаққа жетелейді. Білім беру жүйесі бәсекеге қабілетті маман ретінде жас адамды қалыптастыруға ықпал ететін негізгі әлеуметтік институт болып табылады. Осылайша, оқу орындары сандық және сапалық қатынаста «Тілдердің үштұғырлығы» саясатын жүзеге асыруға жауапты негізгі органдар болып табылады. Көптілді оқытуды енгізу үшін ең алдымен көптілді білім беруде халықаралық тәжірибені зерделеу сияқты бірқатар мәселелерді шешу қажет; қызметкерлерді оқыту және олардың қол жетімділігі; материалдық ресурстардың болуы және т.б. әзірге осы мәселелердің тиісті шешімі табылмаған, жоспарланған бағдарламаны іске асыру бірқатар қиындықтар туғызады.

Қазіргі кезеңдегі білім берудің мақсаты – жастарды болашақ қоғамдағы өмірге тәрбиелеуі тиіс негізгі құзыреттілікті қалыптастыру. Біздің елімізде жүргізіліп жатқан білім беру жүйесін жаңғырту білім беру мазмұнын жаңартып, оның белсенді, дамып келе жатқан сипатын, кәсіби нарыққа, коммуникативті құзыретті және креативті мамандарға арналған қазіргі еңбек нарығының талаптарын қамтамасыз етумен байланысты. Осыған байланысты, жастардың шығармашылық әлеуетін дамытуға және тілдік білім беруді қоса алғанда, алдыңғы қатарлы білім алу мүмкіндіктерін кеңейтуге жағдай жасауға ерекше назар аудару қажет. Кез келген білім беру мекемесінің маңызды міндеттерінің бірі – жастарды әмбебап, жаһандық құндылықтармен таныстыру, студенттердің көрші мәдениеттер өкілдерімен және жаһандық кеңістікте қарым-қатынас жасау және қарым-қатынас жасау қабілетін дамыту. Сондай-ақ, өкінішке орай, ЖОО мемлекеттік тілде оқулықтар мен мәліметтерге қол жеткізу жеткіліксіз. Гуманитарлық салаларда мемлекеттік тілде басылымдар жоқтың қасы. Оған мысал ретінде, саясаттану мамандығына қажет мәліметтер жеткіліксіз. Үкімет сонымен қатар тілдік бағдарламаны қайта қарап, мектептерге, мекемелерге мемлекеттік тілді үйренуге, әдістемелер мен оқулықтар жасауға байыпты қолдау көрсетуі қажет. Қазақ тілі мұғалімдерін даярлауға және оларды материалдық ынталандыруға ерекше назар аудару қажет.

Көптілді білім берудің шоғырландырушы функциялары: көптілді білім берудің басты мақсаты ұлттық мектеп түлектерін жаңа Қазақстанның әлеуметтік-

мәдени және экономикалық кеңістігіне интеграциялаудан тұрады, бұл тұлғаның толыққанды әлеуметтенуін қамтамасыз етеді;

– көптілді білім беретін мектептің әрбір түлегі өзін қоғамның толыққанды және толық құқылы мүшесі ретінде сезінеді, өйткені ол үшін тұлғалық және кәсіби өсу жолындағы басты кедергілер болып табылатын тілдік, коммуникативтік кедергілер жоқ;

– көптілділік мемлекеттік тілді терең меңгеруге, қазақстандық қоғамды топтастырудың басты факторына ықпал етеді, оны білу қазақстандық патриотизмнің басты критерийлерінің бірі болып табылады.

Қазақ тілін тереңдетіп білу оқушыларды мемлекет құрушы қазақ халқының тарихына, салт-дәстүрлеріне, мәдениетіне баулиды; – ұлттық мектепте көптілді білім беру оқушылардың ана, мемлекеттік яғни орыс тілдерінде оқу мазмұнын меңгеруіне ықпал етеді. Бұл арқылы тек этномәдени ортаға ықпалдасуға ғана емес, сонымен қатар бітірушінің білімін жалғастыру, мамандығын игеру, еңбек қызметін жалғастыру үшін де жақсы мүмкіндіктер жасалады.

Тимур ДЖУМУРБАЕВ

член Совета АНК, председатель
РОО «Ассамблея жастары»

Ассамблея народа Казахстана, созданная Первым Президентом РК – Елбасы в 1995 году, стала важной платформой общественного представительства. На разных этапах развития государства АНК сыграла важную роль в успешной реализации политических, экономических и социальных преобразований, заложила прочный фундамент казахстанского единства, предопределила успешное развитие молодого государства на долгие годы вперед.

Ассамблея за годы своего развития из консультативно-совещательного органа трансформировалась в конституционный институт с правом парламентского представительства. АНК всегда выступала за обеспечение качественных реформ. В корне неверным будет утверждение, что Ассамблея народа Казахстана занимается только песнями и танцами. Поняв и пропустив через себя историю казахстанской модели мира и согласия, мы можем сделать для себя однозначный вывод, что данный институт стал одним из главных драйверов социальных преобразований в государстве и обществе.

Одним из магистральных направлений деятельности Ассамблеи народа Казахстана стало развитие молодежных инициатив и волонтерства. Сохранение любой культуры невозможно без преемственности поколений, поэтому работа с молодежью стала магистральным направлением современного института АНК. На прошед-

шем 21 октября 2021 года расширенном заседании Совета Ассамблеи народа Казахстана под председательством Президента РК Касым-Жомарта Токаева были отмечены актуальные вопросы нравственного и духовного развития молодежи. Глава государства подчеркнул особый консолидирующий потенциал молодежного движения АНК и обозначил новые задачи, которые стоят перед молодежью. В первую очередь проведение качественной трансформации существующих молодежных структур с целью окончательного объединения в единую республиканскую молодежную организацию. Реальным продолжением этой идеи стала новая молодежная движущая сила «Ассамблея жастары». Актуальными стали вопросы создания интересного и познавательного контента в социальных сетях, участие в озеленении страны и повышения социального уровня казахстанской молодежи. Все это по плечу молодежи Ассамблеи, потому что на протяжении всех лет она доказала, что является достойным преемником традиций дружбы и единства старшего поколения.

Для молодого поколения может быть непонятным, что значит для полиэтничного государства сохранить единство и согласие в обществе. События 90-х мы знаем только из рассказов родителей и часто с пренебрежением можем относиться к достижениям нашей независимости. Поэтому молодежи очень важно осознавать, что сохранение мира в Казахстане, обеспечение единства нашего общества стало реальным завоеванием нашего народа, нашей страны и Первого Президента РК Нурсултана Назарбаева.

Платформа Ассамблеи народа Казахстана сыграла важную роль в развитии молодежного сообщества нашей страны. Так, например, на XIX сессии АНК в 2012 году Елбасы озвучил инициативу о создании Концепции государственной молодежной политики до 2020 года, обновления законодательства в этой сфере, итогом стало принятие Закона РК «О государственной молодежной политике» и создания в системе уполномоченного органа Комитета по молодежной политике, а в регионах соответствующих управлений. В настоящее время, данные начинания являются составляющими большого механизма – формирования и развития молодежной политики в Казахстане. Вместе с этим Нурсултан Назарбаев предложил создать научно-исследовательский центр «Молодежь», который продолжает успешную аналитическую и экспертную работу в изучении социальных процессов в молодежной среде. Ежегодно центр готовит Национальный доклад «Молодежь Казахстана», который формирует портрет молодого казахстанца и обобщает современные тенденции в этой среде.

В целом, молодежное крыло АНК стало важной составляющей молодежной политики в Казахстане. За годы Независимости реализованы крупные проекты, которые сформировали уже собственную историю. Так, примечателен опыт молодежного летнего лагеря «BIRLIK», который впервые прошел по инициативе молодежных лидеров Ассамблеи Павлодарской области в год 20-летия Независимости РК. Это был этнофорум приграничного сотрудничества, который за 10 лет своего существования перерос в международный лагерь, ко-

торый продолжает реализовываться в разных регионах нашей страны, с участием лидеров молодежных организаций Кыргызстана, России, Узбекистана, Украины. Такой успешный кейс демонстрирует устойчивость и преемственность в реализации молодежных инициатив АНК. Проект сформировал прочную основу социального лифта для молодых лидеров, а также продвижения и системной поддержки молодежных инициатив.

Одним из других важных направлений деятельности молодежных структур АНК стала системная работа со студенчеством. В разные годы были созданы студенческие Ассамблеи в ведущих университетах Казахстана. В настоящее время данные структуры продолжают успешно функционировать в Нур-Султане и Алматы, Павлодарской, Карагандинской областях. В данном контексте вновь очень примечательным является опыт Павлодара, где в вузах региона учреждены гранты Ассамблеи народа Казахстана для активной молодежи, участвующей в сохранении и развитии общественного согласия.

Сама история Ассамблеевской «молодежки» можно разделить на несколько этапов. Первый – формирование молодежных структур АНК. В этой связи нужно отметить региональные начинания, которые способствовали созданию фундамента будущей молодежной организации. Еще 20 лет назад в Павлодарской области был создан Координационный совет молодежных крыльев этнокультурных объединений региона, в последующие годы в Жамбылской области была создана Лига «Ақ желкен», в Карагандинской области – молодежная организация

«Шаңырақ». Второй этап – создание Республиканской молодежной организации «Жарасым» при АНК. Данная инициатива была выдвинута в Алматы лидерами молодежных крыльев республиканских этнокультурных объединений в 2014 году. За период своей деятельности организация реализовала крупные просветительские и культурные проекты, став важной частью проведения Года АНК, деятельности общественных структур и реализации важнейших начинаний в сфере межэтнических отношений. На третьем этапе было сформировано Республиканское молодежное движение АНК «Жаңғыру жолы», которое начало свою работу в марте 2018 года. Это стало важным начинанием, позволившим создать сеть региональных представительств на базе Домов дружбы. Организация объединила 149 молодежных крыльев ЭКО и других организаций. Большое количество мероприятий прошло в рамках Года молодежи и Года волонтера. На церемонии официального открытия Года молодежи с участием Первого Президента РК, представитель движения «Жаңғыру жолы» Тамила Розметова выступила с инициативой посадки яблоневого сада в столице Казахстана – городе Нур-Султан. Данное предложение было поддержано и в День единства народа Казахстана, молодежь АНК высадила в столичном Ботаническом саду 800 саженцев яблонь, которые сегодня стали достойным украшением города.

Стоит рассказать еще об одном из успешных кейсов по поддержки молодежных инициатив, в особенности, связанных с социальными стартапами. В 2018 годы были проведены форумы, «Новая волна 100+» и «Си-

нергия молодежи» на которых были проинвестированы проекты начинающих социальных предпринимателей. Хотел бы привести в пример одного из лидеров молодежи Северо-Казахстанской области Салимхана Сабитова, который является автором идеи уникальной школы вождения для людей с ограниченными возможностями. Данный проект был поддержан меценатом, председателем Наблюдательного совета группы компаний «Алтын Кыран». Сегодня эта школа успешно действует в городе Петропавловск.

Значительная работа была проделана в период пандемии коронавирусной инфекции. На базе региональных Домов дружбы было создано 30 центров развития волонтерства, заключен меморандум с Национальной волонтерской сетью и проведено сотни мероприятий по всей страны. В общей сложности в волонтерское движение АНК было вовлечено порядка 12 тысяч человек, а общая сумма гуманитарной помощи, оказанной социально уязвимым категориям населения составляет более 1 млрд. тенге.

Завершающий этап развития молодежного крыла АНК берет свое начало с расширенного заседания Совета Ассамблеи под председательством Касым-Жомарта Токаева. Как уже было рассказано выше, Глава государства дал высокую оценку деятельности молодежного движения Ассамблеи народа Казахстана и обозначил задачу по трансформации данной структуры с учетом современных трендов и актуальных задач. В четвертое десятилетие мы вступаем в составе новой организации – «Ассамблея жастары», завершившей этап объедине-

ния молодежных структур АНК.

За 30 лет успешного развития нашего государства выросло целое поколение молодых казахстанцев, которые сегодня пишут историю побед и свершений независимого государства. За эти годы Ассамблея народа Казахстана создала уникальную возможность «социального лифта» для нашей молодежи, сформировав целую плеяду ярких лидеров молодежи, имена которых хорошо известны в нашей стране: Вакиль Набиев, Наринэ Микаелян, Максим Споткай, Элина Паули, Расул Ахметов, Рустам Кайрыев, Тамила Розметова и многие другие. Это настоящие истории успеха, которые служат для многих молодых казахстанцев примером для подражания.

Независимость подарила нашей молодежи уникальную историческую возможность. Благодаря созданным условиям успешно развиваются молодежные инициативы. Елбасы обозначил вопрос поддержки молодежи в качестве одного из основных приоритетов государственного строительства. За эти 30 лет созданы важные программы, открыты современные образовательные центры, построены общежития и дома для молодых семей, открыты новые рабочие места. Все это позволяет нам успешно находить применение своим талантам, реализовывать свой потенциал на благо родной страны, учиться, открывать свое дело, создавать семью. Независимость и Елбасы подарили нам уверенность в завтрашний день. Это стало возможным во многом благодаря сохранению общественного согласия и общенационального единства. В настоящее время созидательные иници-

циативы продолжены действующим Главой государства. Касым-Жомарт Токаев инициировал новые реформы и продолжил процесс модернизации. Для молодежи это, в первую очередь, новые возможности и новые горизонты. В преддверии Дня Независимости Президент страны вручил 30 грантов талантливой молодежи в рамках проекта «Тәуелсіздік ұрпақтары». Вижу в этом событии очень красноречивое подтверждение эффективности государственной поддержки молодежных инициатив и могу сделать вывод, что возможность использовать «социальный лифт» есть у каждого молодого казахстанца. Свою историю успеха каждый из нас может начинать писать уже сегодня.

III БӨЛІМ
Қостанай облысы
2021 жылғы 11-12 қараша

III ЧАСТЬ
Костанайская область
11-12 ноября 2021 года

Есімова Бахыт Амангелдіқызы,
Қостанай облысы әкімінің орынбасары,
облыстық Қазақстан халқы Ассамблеясы
төрағасының орынбасары.

**Қайырлы күн, құрметті қонақтар,
жиналған қауым!**

Қостанай жеріне қош келдіңіздер! Қазақстан халқы бірлігін нығайту, этносаралық саясатты жүзеге асыру жолында осындай іс-шараларды өткізудің маңызы зор.

Жалпы, бүгінгі таңда Қазақстан халқы Ассамблеясының беделі, орны ерекше. Оны біз қазан айында өткен Ассамблея Кеңесінің отырысында байқаған болатынбыз. Сонымен қатар, Президент Қасым-Жомарт Кемелұлы биылғы Жолдауда ел бірлігін нығайта түсу қажеттігіне айрықша мән берді. Осы маңызды жұмыста Ассамблеямыз ең басты рөл атқаратыны сөзсіз.

Бүгінгі таңда өңірімізде біз бірнеше бағытта ауқымды жұмыстарды бастадық.

Біріншіден, қандастарымызды әлеуметтендіру, олардың мәселелерін шешу мақсатымен арнайы жұмыс топтарын құрып, ай сайын өңірлерімізге шығамыз. «Nur Otan» партиясы фракциясының тарапынан бұл мәселе бойынша депутаттарды бекітіп, қоғамдық қабылдау ұйымдастырылуда.

Екіншіден, тіл мәселесі бойынша, ірі кәсіпорындарда, ойын-сауық кешендерінде, және де такси, шаштараз, дүкен сатушыларына арналған оқыту курстары басталды.

Сонымен қатар, халыққа қызмет көрсету кезінде сауда орталықтары, дәмханалар, бильярд бөлмелері, бөлшек сауда нүктелерінің маңдайшалар мен мәзірлерде мемлекеттік тілді пайдалану мәніне мониторингілеу жұмыстары жүргізілуде, тілдерді оқыту орталықтары тарапынан арнайы салалық сөздіктер мен тілашар әзірленуде.

Үшіншіден, қоғамдық-саяси ахуалды зерделеу мақсатында құқық қорғау, атқарушы билік органдары мен этно-мәдени бірлестіктердің жүйеленген жұмысы ұйымдастырылды.

Жалпы, облысымызда Қазақстан халқы Ассамблеясының қызметін қайта форматтау бойынша үлкен жұмыс жүргізіліп жатыр. Оның арқасында ірі Ассамблея жұмысына ірі кәсіпорындар, демеушілер тартылуда, жоғары оқу орындарында ғылыми-зерттеу жұмыстары басталды, өңірлерде қоғамдық келісім алаңдары жандандырылды.

Алдағы уақытта жұмысымыз Қасым-Жомарт Кемелұлы атап өткен 7 бағыт бойынша жүргізілетін болады. Сондықтан Ассамблея өз жұмысында біртұтас Қазақстан халқының ортақ құндылықтары мен мүдделерін қалыптастыруға басымдық береді.

Бүгінгі іс-шараға Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің Этносаралық қатынастарды дамыту комитеті Төрағасының орынбасары Үйсімбаев Еркін Құлымбайұлы, Мемлекет тарихы институтының директоры Әбіл Еркін Аманжолұлы, «Отандастар» қорының вице-президенті Сарбасов Мағауия Қанапияұлы, «Ахыска» этномәдени бірлестігінің төрағасы Пириев Аскер

Аллавердивевич, Қазақстан халқы Ассамблеясы Ана-лар кеңесінің төрағасы Шанаи Нәзипа Ыдырысқызы, «Қоғамдық келісім» республикалық мемлекеттік мекемесі басшысының орынбасары Ерсейітова Хадиша Абдразаққызы, «Рух» психология және тұлғаны дамыту орталығының директоры Баймухаметова Резеда Сәлімжанқызы қатысып отыр. Сондай-ақ, қоғам белсенділері, ғалымдарымыз бен жастарымыз қатысып отырғанына қуаныштымын.

Қорытынды

Құрметті әріптестер, бүгінгі жиынымыз мазмұнды болды деп ойлаймын. Барлық қатысушыларға зор алғысымды білдіремін, баршаңызға денсаулық, амандық, табыс тілеймін.

Абиль Еркин Аманжолулы,
доктор исторических наук, профессор
Институт истории государства
(Нур-Султан, Казахстан)
*«Историческое сознание как основа
общенационального единства»*

В канун 30-летия независимости Казахстана вполне логично задаться вопросом, как сказался этот период на взглядах самих казахстанцев? Кем считают они себя сегодня? Как оценивают происходящие перемены? Как относятся ныне к самому факту обретения Казахстаном независимости? Насколько, таким образом, состоялся проект под названием «казахстанская политическая нация»? Вопрос формирования казахстанской идентичности, казахстанского патриотизма продолжает оставаться актуальным. Известно, что идентичность – это одна из категорий национальной безопасности. Идентичность является базой такого понятия как патриотизм и формируется на основе исторического сознания, базирующегося на научном мировоззрении.

Гордость за историческое прошлое своего народа – одна из важнейших составляющих исторического сознания, обуславливающая его национальное достоинство. Потеря этих качеств ведет к формированию колониальной психологии: в людях появляется ощущение своей неполноценности, недоразвитости, бесперспективности, ощущение разочарования, духовного дискомфорта.

Именно поэтому, когда Казахстан находится перед мощным цивилизационным вызовом, обусловленном

процессами вовлечения в глобальную экономическую и культурную систему, уже многократно звучали предупреждения об опасности потери казахами своей национальной самобытности, так называемого национального идентитета на основе разрушения национального исторического сознания. Поэтому изучение истории и формирование исторического сознания приобретает в современных условиях практическое значение.

Историческое сознание большинства населения представляет собой сложное переплетение отрывочных научных знаний, наивных представлений и оценок, традиций и обычаев, оставшихся от предшествующих поколений. Они, безусловно, способствуют обогащению духовного мира человека, но остаются элементарными, которым не хватает научной глубины, понимания движущих сил исторического процесса, умения использовать свои даже элементарные знания для анализа конкретных политических ситуаций, кроме того, историческое сознание большинства казахстанцев сформировано на основе концепций советского периода, основанных на европоцентристских схемах и крайней идеологизированности.

В этих условиях с большой остротой встает вопрос о формировании исторического сознания на научной основе, которая может быть достигнута при помощи собственно знаний истории, образующих в своей совокупности определенную систему представлений о прошлом, о его органической связи с настоящим и возможных тенденциях развития общества в будущем. Такие знания приобретаются в процессе систематического из-

учения истории. В этих условиях история превратилась своего рода поле политической борьбы. Поэтому любое непродуманное (тем более, осознанное) применение исторической науки для реализации чьих-бы то ни было политических амбиций – бесперспективно и недально-видно.

За период независимости, в Республике Казахстан был принят ряд важных, принципиальных актов, документов, концепций и т.п. которые не только придали импульс для развития исторической науки страны, но и в значительной степени характеризуют роль государства в процессе формирования исторического сознания казахстанцев. Одним из первых и наиболее значительных документов, которые оказали воздействие на процесс формирования исторического сознания казахстанцев, стала принятая в 1995 году Национальным советом по государственной политике при Президенте РК «Концепция становления исторического сознания в Республике Казахстан» [1]. Разработчиком Концепции стал коллектив Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова под руководством директора этого института академика НАН РК М.К. Козыбаева. Концепция определила перспективные, актуальные в новых исторических условиях направления исследования исторической науки страны: этногенез казахского народа; становление казахской государственности; эволюция кочевого общества; решение проблемы периодизации истории Казахстана; история присоединения казахских ханств к Российской империи; развитие Казахстана в составе СССР; история переселения и депортации этнических групп в Казах-

стан; история духовной и материальной культуры «во всем многообразии ее проявления»; усиление внимания к периоду древней и средневековой истории и расширение исследования проблем новейшей истории [1, с.12].

В этот период также принимается ряд государственных программ, реализация которых способствовала улучшению финансирования научно-исследовательских проектов, укреплению и модернизации материально-технической базы профильных институтов, изданию большого количества монографий, сборников документов и т.п. Среди них выделяется Государственная программа «Культурное наследие», стартовавшая в 2004 году, программа междисциплинарных научных исследований «Ғылыми қазына» (2012-2014 гг.) и специальная программа исторических исследований «Народ в потоке истории» стартовавшая в 2014 году. В 2013 году коллектив Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова под руководством директора этого института Х.Абжанова приступило к разработке новой Концепции в связи с планируемой подготовкой 20-томного академического издания Истории Казахстана, но работа, к сожалению, осталась незавершенной [2].

Международный опыт в области институционализации исторической политики и формирования исторической памяти в основном, связан с идеей «преодоления наследия тоталитаризма». Под последним, как правило, понимается коммунизм как политическая система и нацистский режим. При этом в различных странах, преимущественно, Восточной Европы, были созданы профильные институты различного уровня и статуса. В

большинстве зарубежных стран развито регулирование в области исторического образования. В Великобритании, в странах Евросоюза, Канаде, в странах СНГ, Китае, Сингапуре, Гонконге, США в официальных нормативных документах дается определение истории, роли истории в формировании гражданина страны и мира.

Британская система исторического образования обладает значительной централизацией и основана на «Едином учебном плане». Характерной особенностью преподавания истории в Великобритании является акцент на изучение национальной истории. На первой и второй ступенях в школе история Англии изучается отдельно от истории Уэльса, Шотландии и Ирландии. На третьей ступени изучается общая британская история.

В странах Евросоюза акцент сделан на изучении общеевропейской истории как более важного предмета, чем национальная история. В 2001 году был реализован исследовательский проект «История в новой Европе» и программа «Преподавание истории и новая инициатива Генерального Секретаря». На основе результатов данных исследований были приняты Рекомендации Комитета министров Совета Европы государствам-членам «О преподавании истории в двадцать первом веке в Европе» (Приняты Комитетом министров 31 октября 2001 на 771-м заседании представителей министров). В 2006 году была завершена работа над проектом «Европейское измерение в изучении истории» [3]. Во Франции и Германии изучение истории является обязательным в младшей, средней и старшей школе. Помимо этого в этих странах применяется система внешкольного обуче-

ния истории. Главная цель такого исторического образования – формирование личности, осознающей идеалы демократии и стремящейся к общеевропейским ценностям. Предназначаются внеклассные занятия для детей иммигрантов, чтобы они могли узнать культуру и ценности их новой родины [4].

В Сингапуре преподавание истории основано на разработанных и утвержденных Отделом планирования и развития учебных программ Министерства образования Учебных программах (teaching syllabuses) [5]. В основе исторического образования лежит стремление раскрыть сложности, определяющие человеческий опыт. Историческое образование в Гонконге основано на утверждаемых государственным Образовательным Бюро Руководстве по учебной программе по истории (History Curriculum Guide), делает упор на построение знаний и исследование исторического процесса, с помощью которых студенты формируют собственные исторические знания путем понимания, анализа и интерпретации первоисточников, учатся интерпретировать события с разных точек зрения и понимать взаимосвязь между историческими свидетельствами и историческими представлениями [6].

Значительное влияние на складывание исторического образования в США сыграл мультикультурализм. В США каждый штат утверждает собственные директивы, касающиеся преподавания отдельных предметов. В частности, в Массачусетсе Департаментом начального и среднего образования в 2018 году была разработана Рамочная учебная программа Массачусетса по исто-

рии и общественным наукам (Massachusetts Curriculum Framework for History and Social Science) [7]. Преподавание истории в США начинается в 6 – 7 классах, где отмечается возрастание роли истории, как школьной дисциплины. Учебные программы представляют учителю большую свободу в выборе содержания курса, его структуры, последовательности изучаемых тем, средств обучения.

В Китае, после падения СССР, одной из главных задач политического руководства страны стало предупреждение рисков возможного распада страны по этническим границам. В связи с этим в школьных учебниках истории начался даваться крен в сторону великих династий (Хань, Тан, Юань, Цин), когда Китай включал в свой состав все или часть национальных окраин (СУАР, внутренняя Монголия, Тибет). Также интересным является то, что, по сути, история Китая представляется как история династий. В данном контексте формулируется принцип, что народ всегда был один, менялись только политические элиты.

В Концепции нового учебно-методического комплекса по истории России акцент сделан на новой и новейшей истории России [8]. Из 9 частей, только 3 посвящены истории России до 18 века включительно. Причем истории России до 1 века посвящен всего 1 раздел из 9. Данный акцент сделан специально, чтобы изучать историю России детально в ту эпоху, когда все земли современной Российской Федерации входили уже в состав Российской империи. Акцентирование истории на средневековье могло бы привести к формированию у рос-

сийских школьников картины мира, в которой Россия находилась еще в пределах своей европейской части. Таким образом, данная концепция имеет своей целью формирование у школьников картины мира, в которой Россия уже была огромным государством.

Обзор международного опыта свидетельствует о наличии следующих тенденций в изучении истории: учителям в их работе рекомендуется учитывать огромное разнообразие культурных установок, которые типичны для полиэтничных обществ; в процессе обучения рекомендуется не заучивать даты и события, а формировать собственные исторические знания путем понимания, анализа и интерпретации первоисточников, учиться интерпретировать события с разных точек зрения и понимать взаимосвязь между историческими свидетельствами и историческими представлениями. В целом стоит отметить, что акцент в изучении разных периодов в каждой из национальных историографий на уровне школьных учебников по истории научно объективен, и призван конструировать у школьников необходимую для формирования коллективной идентичности историческую картину мира.

На постсоветском пространстве получившие в последние десятилетия широкое распространение конструктивистские взгляды на формирование идентичности приводят к активным попыткам формирования новых вариантов конструирования исторической памяти в политических целях, как способа легитимации политических ситуаций и решений. Вместе с тем, в постсоветских странах идет естественный процесс

трансформации исторической памяти, вызванный целым комплексом внутренних причин не только политического, но и социально-демографического и этнодемографического характера.

Историческая память избирательна, она делает акцент на отдельные исторические события, игнорируя другие или гиперболизируя какие-то моменты исторического прошлого. Современные авторы понимают под историческим сознанием «совокупность идей, взглядов, представлений, чувств, настроений, отражающих восприятие и оценку прошлого во всем его многообразии». Историческая память при этом определяется как «сфокусированное сознание, отражающее особую значимость информации о прошлом в тесной связи с настоящим и будущим».

В Казахстане перед интеллектуальной и политической элитой стоит цель формирования национальной идентичности казахстанцев. В стране выросло новое поколение, которое не помнит «социалистическую эпоху» и открыто для осознания влияния процесса глобализации на политическую, социально-экономическую и духовную жизнь общества. В сферу науки пришло поколение исследователей, которые закончили университеты независимого Казахстана и зарубежные вузы. Изменились также цели развития социально-экономического, политического и духовного развития Казахстана и мирового сообщества в целом.

Роль исторической науки и исторического сознания была отмечена еще в конце 90-х годов Первым Президентом Казахстана Н.А. Назарбаевым. Прямая связь

между консолидацией нации и исторической памятью была обоснована им в 1997 году в докладе на IV сессии Ассамблеи народа Казахстана. Позже, в 1999 году, в своей работе «В потоке истории», Н.А.Назарбаев отметил, что «базовым условием нашей национально-государственной политики является вопрос о собственном самопонимании» [9, с.9-10]. Перед каждым государством или народом стоял, и будет стоять вопрос о месте и роли своей страны во всемирно-историческом процессе.

В начале 2021 года в статье «Независимость превыше всего» Президент Казахстана К.-Ж.Токаев отметил важность формирования исторического сознания и обратил внимание на необходимость национальной репрезентации исторического процесса на территории Казахстана [10].

Необходимость формирования нового исторического мировоззрения – это запрос казахстанского общества, поскольку со сменой старого, советского мышления, в обществе возрос интерес к объективной, академически выверенной истории. Новая концепция исторической науки вовсе не подразумевает радикального отказа от прежних исторических воззрений, а напротив, должна стать результатом синтеза научных традиций и новейших исторических исследований. По сути, именно репрезентация исторического прошлого является основой для формирования национальной идентичности, а формирование новой исторической концепции во многом будет способствовать обозначению ее основных контуров.

С целью определения основной стратегии и направ-

ления развития исторической науки Казахстана в настоящее время казахстанскими учеными разрабатывается новая Концепция развития исторической науки. Она нацелена на расширение горизонта национальной истории, формирования современного исторического мировоззрения нации, осуществления процесса деколонизации общественного сознания, повышения интереса всей нации к отечественной истории, укрепления казахстанского патриотизма, дальнейшая консолидация поликультурного общества и позиционирование Казахстана как одного из главных наследников многотысячелетней Евразийской степной скотоводческой цивилизации.

Достижение заявленной цели достигается решением ряда взаимосвязанных задач. Во-первых, это создание объективной целостной картины исторического прошлого, преодоление фрагментарности и тенденциозности исторического знания.

Второе – формирование у граждан страны чувства казахстанского патриотизма, гордости за великие деяния легендарных предков и зримые достижения предшествующих поколений, создание новой общегражданской национальной модели истории как основы коллективной исторической памяти.

Третье – освещение национальной истории как части всеобщей истории, без отрыва от тех важных и судьбоносных событий, которые происходили не только в Центральной Азии, в евразийских степях, но и далеко за его пределами.

Четвертое – создание условий для репрезентации истории народов, населявших евразийские степи как

единой цивилизационной общности, преодоление европоцентристских подходов, отводящих степной цивилизации периферийный характер.

Пятое – формирование в обществе представления об уникальности и цивилизационной ценности скотоводческой всаднической культуры в ее пратюркской, тюркской и казахской формах, ее роли в развитии мировой цивилизации.

Шестое – обоснование комплексного скотоводческо-земледельческого характера степной цивилизации, городской культуры как ее неотъемлемой части.

Седьмое – осмысление процессов, связанных с историей межэтнических отношений и национальной политики: этническая и гражданская идентичность, этнокультурное взаимодействие, адаптация этносов к природным, социально-экономическим трансформациям, традиции и инновации в культуре этносов.

Восьмое – обеспечение комплексного развития всех отраслей исторической науки Казахстана (истории Казахстана, всемирной истории, историографии и источниковедения, археологии, этнологии, архивоведения, вспомогательных исторических дисциплин).

Девятое – определение перспективных направлений подготовки кадров в области исторического образования и науки.

Базовая модель репрезентации национальной истории наряду с принципами историзма, научности, детерминизма, инвариантности, должна основываться на следующих принципах и подходах:

1. Принцип приоритета национальной истории. На-

циональная история рассматривается как часть всемирной истории. Однако главной задачей национальной образовательной системы является формирование национального сознания, национальной идентичности. Поэтому и преподавание истории должно быть максимально подчинено этой задаче. Концепция и содержание дисциплины «всемирная история» должны быть пересмотрены таким образом, чтобы дополнять преподавание национальной истории, а не наоборот.

2. Принцип целостности. Сегодня национальная история рассматривается в двух плоскостях – как история территории и как история общества. Это связано с дискуссией о предмете национальной истории, грубо говоря, «история Казахстана» или «история казахов». Оба эти подхода ограничивают национальную историю, не учитывая, что современные границы сложились относительно недавно, а современные этносы также имеют относительно короткую по историческим меркам историю. В то же время этих подходах теряется целостная картина развития скотоводческих обществ Евразии.

Кроме того, в современной репрезентации национальной истории присутствует дискретность, фрагментарность. Общества саков, усуней, гуннов, тюрков, поздних номадов рассматриваются как взаимосвязанные, но отдельные самостоятельные этнические и политические единицы, средневековые объединения тюрков, тюргешей, карлуков и пр. рассматриваются не как смена династий внутри одного государства, а как смена самостоятельных государств, что создает иллюзию неустойчивости и неразвитости государственности у номадов.

Необходимо рассматривать национальную историю как процесс зарождения, развития и упадка целостного исторического явления – Великой степи или Евразийской кочевой (пастушеской, скотоводческой) цивилизации.

3. Принцип перманентного развития. Необходимо отказаться от господствующего в настоящее время представления о неизменности материальной и духовной культуры скотоводческих обществ Евразии. Данные представления связаны не с фактическим положением дел, а с недостатком информации о процессах развития внутри данных обществ. Кроме того, свою роль играет и сложившийся в обществе и в науке стереотип о технологической отсталости «кочевых» обществ, их неспособности к самостоятельному развитию.

При репрезентации и преподавании истории следует делать акцент на прогрессе и изменениях:

В сфере материального производства – постепенный переход от присваивающих форм хозяйства к комплексному скотоводческо-земледельческому хозяйству с опорой на стационарные городские центры, переход к максимально эффективному использованию экологической системы, эволюция материальной культуры.

В сфере духовной культуры – развитие мировоззрения от политеизма до принятия мировых религий, развитие жанрового разнообразия в устной и письменной литературе. Развитие письменности.

В сфере политической истории – развитие политических систем – царская власть ранних евразийских скотоводов, данническая империя хунну, торговая империя

тюрков, классическая империя чингисидов. Развитие принципов легитимации власти, появление принципа универсальности власти (торе). Стремление к политическому единству Великой степи – три имперских проекта – хуннский, тюркский и чингисидский. Развитие традиционного права.

Именно такой подход позволит: а) показать вклад национальной истории в мировую, ее влияние на развитие всего человечества; б) преодолеть комплекс вторичности, неполноценности национальной истории.

4. Важный методологический подход, на котором должна основываться модель репрезентации национальной истории – деколонизация исторического сознания и гуманитарного знания. По настоящее время в казахстанской репрезентации истории господствует европоцентристская эпистемология, господствуют концепции, основанные на опыте европейской истории. Стадиальные концепции – формационный, мир-системный и прочие – рассматривают аграрные скотоводческие общества Евразии как боковые, тупиковые ветви развития человечества. Разнообразные циклические и стадиально-циклические концепции, в том числе цивилизационные, рассматривают скотоводческие общества Евразии как периферию человечества. Безусловно, такой взгляд на национальную историю приводит к формированию коллективного комплекса неполноценности. Именно его следствием является формирование негативного отношения к научному знанию, увлечение псевдоисторией, комплекс жертвы и ксенофобия.

Безусловно, речь не идет об абсолютном отказе от

интеллектуального багажа европейской науки, однако все эти концепции при репрезентации исторического процесса должны применяться с учетом задач национальной истории.

Основной доминантой репрезентации и преподавания истории должен стать тезис: «Скотоводческие общества Великой степи, наследником которых является современное казахстанское общество – самостоятельный субъект истории, а не объект культурного и политического влияния «развитых» обществ».

Материал подготовлен в рамках реализации проекта «Разработка научно обоснованной концепции формирования современной исторической науки Казахстана» при финансовой поддержке Министерства образования и науки Республики Казахстан.

Литература

1. Концепция становления исторического сознания в Республике Казахстан. Алматы, 1995

2. Абжанов Х. Флагман отечественной исторической науки: вершины впереди // Qazaqstan tarihy. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://e-history.kz/ru/historical-education/show/12935/>

3. The European dimension in History teaching (2002-2006). History teaching division of the Council of Europe. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://www.coe.int/en/web/history-teaching/the-european-dimension-in-history-teaching>

4. The European Content of the School History Curriculum. Council for Cultural Co-operation. Strasbourg, 1995

5. History teaching and learning syllabuses. Lower Secondary Express Course. Normal (Academic) Course. Curriculum Planning and Development Division. Ministry of Education. Singapore, 2020

6. History Curriculum Guide (Secondary 1 – 3). Prepared by the Curriculum Development Council Recommended for use in schools by the Education Bureau, HKSARG, 2019

7. History and social science framework. Grades Pre-Kindergarten to 12. Massachusetts Curriculum Framework – 2018. Massachusetts Department of Elementary and Secondary Education, 2018

8. Концепция нового учебно-методического комплекса по Отечественной истории. Проект. Режим доступа: <https://www.kommersant.ru/docs/2013/standart.pdf>

9. Назарбаев Н. В потоке истории. – Алматы: Атамұра, 1997

10. Токаев К.-Ж. Независимость превыше всего // Казахстанская правда. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://24.kz/ru/news/top-news/item/446936-polnyj-tekst-stati-k-tokaeva-nezavisimost-prevyshe-vsego>

Сарбасов Мағауия Қанапияұлы,
«Отандастар қоры» *КеАҚ* вице-президенті
«Қазақстан халқының бірлігі –
Тәуелсіздіктің негізі»

Қайырлы күн, құрметті пленарлық мәжіліске қатысушылар!

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап елімізде азаматтық теңдікке, этносаралық бірлік пен ынтымақты сақтауға ерекше мән беріліп, Қазақстан халқы Ассамблеясы құрылған болатын. Ол еліміздегі барлық этнос өкілдерін ортақ мақсатқа жұмылдырып, тұрақтылық, татулық, бірлік сияқты құндылықтарды сақтауға қызмет етіп келеді.

Соның нәтижесінде, елімізде ұлтаралық және конфессияаралық келісімнің айрықша үлгісі қалыптасып, өзара үйлесім, түсіністік, сенім орнады.

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылында бейбіт бастамалардың үлгісін көрсетті. Еліміздің халықаралық қауымдастық алдындағы беделі артып, тұрақты дамудың даңғыл жолына түсті.

Егемендіктің 30 жылында шартарапқа шашыраған иісі қазақты бір шаңырақ астына біріктіру мақсатында атқарылған ауқымды істер нәтижесінде 1 миллион 100 мыңға жуық қандасымыз аңсаған атажұртына оралып, тарихи Отанымен қайта қауышты.

Бүгінде олар Қазақстанда тұратын барлық этнос өкілдерімен достық қарым-қатынас орнатып, еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуына және қоғамдық-саяси өміріне белсене араласуда.

Қазақстанның Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың Дүниежүзі қазақтарының V құрылтайында берген тапсырмасына сәйкес, 2018 жылы «Отандастар Қоры» құрылып, «Дүниежүзі қазақтары қауымдастығымен» бірлесе қандастарды ортаға бейімдеу, ақпараттық-консультациялық көмек көрсету, сондай-ақ алыс-жақын шет елдердегі бауырластармен мәдени-іскерлік байланыстарды барынша дамыту бағытында кешенді жұмыстарды жүйелі түрде жүргізіп келеді.

Өздеріңізге белгілі, Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына арнаған Жолдауында еліміздегі өркениетті диалог пен өзара сыйластық мәдениетін кеңінен дәріптеу керектігін айрықша атап өткен болатын.

Осыған сәйкес, «Отандастар Қоры» еліміздегі қоғамдық келісімді дамыту және ұлттық бірегейлікті сақтау мақсатында Қазақстан халқы Ассамблеясымен бірлесіп нәтижелі жұмыстарды атқаруда.

Еліміз Тәуелсіздік алған жылдан бастап Қостанай облысына

33 мыңнан астам қандас көшіп келген, қандас мәртебесіне ие болған. Олардың ішінде басым бөлігі Өзбекстан, Қытай және басқа да алыс-жақын шетелдерден қоныс аударған.

Облыс әкімдігінің мәліметі бойынша, өңірдегі қандастардың

80%-ы Рудный қаласы маңына шоғырланса,

қалғаны Бейімбет Майлин және Жітіқара аудандарында қоныстанған. Негізгі кәсіп түрлері ауыл шаруашылығы және жеңіл өнеркәсіп салалары болып табылады.

Елімізге қоныс аударған қандастарымызды жаңа әлеуметтік-экономикалық ортаға ауыртпалықсыз бейімделуіне жәрдемдесу мақсатында «Отандастар Қоры» жанынан «Қандастарды ақпараттық қолдау орталығы» жұмыс жасайды. Сонымен қатар, еліміздің 14 өңірінде фронт-кеңселер (қоғамдық қабылдау бөлмелері) ашылған.

Соңғы 3 жылда 14 мыңға жуық қандастарымызға ақпараттық-құқықтық қолдау көрсетілді.

Ақпарат ретінде

Барлық келіп түскен өтініштер:

- *Байланыс орталығына 3464;*
- *Қоғамдық қабылдау бөліміне (Фронт-кеңселер) 8362;*

- *Бэк-кеңсеге 502 қандас телефон арқылы хабарласты және тікелей қабылдауға келді;*

- *Мессенджерлер және kotek@oq.gov.kz эл.поштасы арқылы барлығы 1341 хабарлама келді. WhatsApp мессенджеріне 979, Telegram мессенджеріне 106, kotek@oq.gov.kz электрондық поштасына 106 хабарлама түсті.*

Қандастарға қызмет көрсету бірнеше бағытта жүргізіледі, солардың ішінде жоғары сұранысқа ие – тұрақты тіркеуге тұру, ықтияр хат, Қазақстан азаматтығын, «Қандас» мәртебесін алу мен өңірлік квота мәселелері жатады.

Өздеріңіз білесіздер Президентіміз Қасым-

Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың «Egemen Qazaqstan» газетінде жарық көрген «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» мақаласында «Соңғы жылдарда түрлі себептерге байланысты бәсеңдеп қалған қандастар көшін барынша қолдап, оларды солтүстік және шығыс өңірлерге орналастыруды жандандырамыз» деп атап өткен болатын.

Осыған сәйкес, Қазақстан Республикасының Үкіметі 2025 жылға дейін шетелдердегі 80 мыңнан аса этникалық қазақтардың елімізге көшіруіне жәрдемдесуді жоспарлап отырғандығын жариялаған болатын. Бұл бастама ұлы көштің заңды жалғасы ретінде, Қазақстанға оралуды қалайтын ел сыртындағы мыңдаған қандастың асыл арманын орындауға үлкен мүмкіндік болмақ.

Құрметті конференцияға қатысушылар!

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев айтқандай, «Тәуелсіз еліміз үшін ең басты құндылық – тұтастық!»

Ынтымағы жарасқан елдің ырыс-берекесі де мол болмақ. Осы жолдағы баршамыздың еңбегіміз нәтижелі, халқымыздың несібесі көп болсын!

**Егеменді еліміз еңселі,
Тәуелсіздігіміз тұғырлы болсын!
Назарларыңызға рахмет!**

Алтыбаева Ақжан Бахытжанқызы,
облыстық Аналар кеңесі
төрайымының орынбасары
*«Облыстық Қазақстан халқы Ассамблеясы
Аналар кеңесінің жұмысы туралы»*

**Құрметті Бахыт Амангелдіқызы,
кеңеске қатысушылар!**

Биыл еліміз Тәуелсіздіктің 30 жылдығын атап өтуде, бұл әрбір қазақстандық, әрбір мемлекеттік және қоғамдық құрылым үшін жетістіктерін ой елегінен өткізудің, елімізді жарқын болашаққа жетелейтін міндеттерді айқындаудың мүмкіндігі. Қазақстан халқы Ассамблеясы және оның барлық құрылымдары елімізді өркендету жолында елеулі еңбек атқарады, оның ішінде 2014 жылы республиканың барлық облыстарында құрылған Аналар кеңестерінің рөлі орасан зор.

Қостанай облысының аудандары мен қалаларында денсаулық сақтау, білім салаларында, бизнес-құрылымдарда, жергілікті атқарушы органдарда, этномәдени және басқа да қоғамдық ұйымдарда қызмет атқаратын 170-тен астам белсенді әйелдерден құралған 22 Аналар кеңесі жұмыс жасайды.

Аналар кеңестері Қазақстан халқы Ассамблеясының жалпыазаматтық бірегейлікті қалыптастыру, **қазақстандық этностардың рухани-мәдени әртүрлілігін насихаттау**, көпұлтты Қазақстан: этномәдени генезис, медиация институтын дамыту сынды өзекті де негізгі 4 жобасын іске асыруда бар білімдері мен тәжірибесін,

шығармашылық қабілетін танытып, ынта-ықыласын салады.

Аналар кеңестері қызметінің аясын кеңейтті, жұмыс түрлерін енгізіп, әдістерін жаңартты, әріптестік өзара іс-әрекетті дамытты. Осының арқасында «**Таза табиғат денсаулық кепілі**» (экологиялық сенбілік), «Ыстық нан» (Бейімдеу орталығында тұратын әйелдер мен балаларды қолдауға арналған акция), «Мерекелік отбасылық түскі ас» (көпбалалы жанұяларды қолдауға арналған іс-шара), «Маленькое чудо» (мүмкіндігі шектеулі балаларға сыйлықтар табыстау), «Менің әкем» сынды жобалар жүзеге асырылды.

Аналар кеңесі жыл сайын «Отан отбасынан басталады» жас отбасылар фестивалін, «Әке–асқар тау» әкелер фестивалін ұйымдастырып, өткізеді. Ұзақ уақытқа созылған карантин жағдайында Аналар кеңестері барлық бағыттар бойынша өз қызметін жалғастырды, олардың көпшілігі онлайн форматта өткізілді.

Аналар кеңестері ақпараттық-ағартушылық іс-шараларды ұйымдастырады. Мәселен, әкелердің рөлін арттыру мақсатында халықаралық әкелер күніне орай «Әке асқар тау» әкелер фестивалінің жеңімпаздары әлеуметтік желілерде өнегелік лайфхактар ұсынды.

Карантин кезеңінде отбасын біріктіруге, отбасылық құндылықтарды насихаттауға, әлеуметтік желі пайдаланушылар арасында отбасылық дәстүрлерді нығайтуға бағытталған ай сайынғы «**Бәріміз үйде болайық**» онлайн айдары ұйымдастырылды.

Соңғы жылдары Аналар кеңесі жұмысы қоғамда инклюзивті мәдениетті қалыптастыруға бағытталды.

Бұл Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың 2020 және 2021 жылдар аралығындағы халыққа Жолдауларында инклюзивті қоғам құру, мүгедектердің әлеуметтік және экономикалық құқықтарын қорғау мен дамытудың, олардың өмір сүру сапасын жақсарту міндеттерін тұжырымдағанымен байланысты.

Қостанай облысының Аналар кеңесі Ақпараттандырудың онкүндігінде Қостанай облысында инклюзивті қоғамды құру тақырыбына арналған іс-шараларға белсенді қатысты.

Аналар кеңесі волонтерлік пен қайырымдылықты азаматтық қоғамның жұмыс істеу тетігі, патриоттық сананы қалыптастыру және қазақстандықтар арасындағы әлеуметтік байланыстарды нығайту құралы, азаматтық келісімге, толеранттылыққа, бірегейлік пен бірлікке жеткізер жол ретінде қарастырады. Мысалы: «Мектепке жол» акциясы аясында көпбалалы және тұрмыс жағдайы төмен жанұялардан шыққан балаларға қолдау көрсетілді, игі іске 502 300 теңге көлеміндегі қаражат жұмсалды. Аналар кеңесінің бастамасымен көпбалалы және тұрмыс жағдайы төмен жанұялар Отбасы күнін мерекелеу қарсаңында «Лагуна» аквапаркіне тегін барды.

Сонымен қатар, Ұзынкөл аудандық Аналар кеңесінің мүшесі Ұзынкөл ауылында тұратын Андрейсюктер көпбалалы жанұя үшін тұрғын үй сатып алды.

Біздің бұл бағыттағы жұмысымыздың ұраны – «Жақсылық жасауға асық!». Волонтерлік пен қайырымдылық іс-шаралар мереке қарсаңында ғана

емес, әрдайым өткізілуі тиіс. Әрбір азамат өзгеге көмектесу арқылы өзін дамытатынын түсінгені абзал; қайырымдылық – бұл тек материалдық тұрғыдан көмектесу ғана емес, жылы сөзбен қолдау, игі істер жасап, бірге болайық!

Бүгінгі іс-шаралар осындай игі мақсаттарды көздеп, осы салада жұмыс істейтін әрбір азаматтардың жұмысына жаңа серпін беретіні сөзсіз.

Баршаңызға ел игілігі үшін атқарып жатқан қызметтеріңізге табыс тілеймін!

Ромашенко Дмитрий Сергеевич,
учитель казахского языка
школы-гимназии
имени М. Горького города Костаная
«Мемлекеттік тіл-халық бірлігінің негізі»

**Құрметті Бахыт Амангелдіқызы,
кеңеске қатысушылар!**

Биыл Қазақстан халқы Тәуелсіздіктің 30 жылдығын атап өтуде. Тәуелсіздік алғаннан кейін әлемдік қауымдастықтың беделді қатысушысы ретіндегі жас ел тарихының жаңа беттері басталды. Қоғамдағы бейбітшілік пен келісім мемлекеттік органдардың белсенді және үйлесімді жұмысына, азаматтардың шығармашылық қызметіне негізделген заманауи қазақстандық шындықтың басты өзегі болып табылады.

Ел тәуелсіздігі Қазақстан халқының нағыз рухани жаңғыруына бұрын соңды болмаған мүмкіндіктер ашты. Ғасырлар мен ондаған жылдар бойы ұмытылған тұлғалардың есімдері мен жәдігерлері оралды, **мемлекеттік қазақ тілі** қайта жанданды.

Мемлекеттік тіл егемен еліміздің **негізгі рәміздерінің** бірі. Кез келген өркениетті елдің өзінің рәміздері, шекарасы болатыны секілді мемлекеттік тілі де болады. Демек, мемлекеттік тіл де – мемлекеттігіміздің негізгі көрсеткіштерінің бірі. Біздің Ата Заңымызда «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі – қазақ тілі» деп жазылған. Әрбір Қазақстандық Ата заңымыздың талап-

тарын орындауға тиіс.

«Ұлттың сақталуына да, жоғалуына да себеп болатын нәрсенің ең қуаттысы – тіл» деген Ахмет Байтұрсынұлының қасиетті қағидасына сүйенсек, Ата заң аясында бақ-берекетіміздің сақталып отырғаны тіл саясатын да дұрыс жүргізудің жемісі екені анық. Тіл – халық қазынасы, ұлттың жаны. Тілдің мәселесі – ұлттың мәселесі.

Бірақ қазақ тілі – тек қазақ халқының тілі емес, мемлекеттік тіл – ортақ тіліміз. Қазақстанда тұратын, оны отаным деп қабылдайтын, өзін Қазақстанның патриоты деп есептейтін азаматтардың тілі. Қазақстан Республикасының тұңғыш президенті айтқандай, «Қазақстанның болашағы – қазақ тілінде». Ендеше, тілімізді ұлтымызды, отбасымызды қадірлегендей қадірлеуіміз керек. Қазақстанның азаматымын деп санайтын әрбір адам мемлекеттік тілді білуі шарт деп ойлаймын.

Мемлекеттік тілді үйренудің белгілі бірізділігі болуы тиіс деп есептеймін. Мысалы мен оқушыларыма сабақ берген кезде, оларға әртүрлі тиімді әдіс-тәсілдерді пайдалануды жөн көремін. Яғни, интерактивтік, диалог жүргізу, аудио тәсілдерді пайдаланамын. Осының барлығы, менің сабақтарымның қызықты өтуіне және тілді жеңіл меңгеруге жағдай қалыптастырады.

Оқушылардың бойында қазақ тілін білуге деген кұштарлықтарын ояту арқасында Біз ұлан-ғайыр даланың тереңнен тартқан тарихына бойлап, ақиық ақындардың маржан сөздеріне сусындауға мүмкіндік береміз.

Тәуелсіздігіміздің алғашқы күндерінен бастап-ақ

елімізде тіл саясаты Қазақстанның Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаевтың басшылығымен сындарлы түрде жүзеге асырылуда.

Елбасы жыл сайынғы Қазақстан халқына арнайтын дәстүрлі жолдауларында да тіл саясатына, оның ішінде қоғамдағы мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеру мәселесіне тоқталмай өткен емес.

Қазіргі ғылым анықтаған ұлттық мемлекет белгілерінің бірі – халықтың ана тілі екені мәлім. Соған орай біздің тәуелсіз елімізде қазақ тілі Ата заңымызда атап көрсетілгендей, мемлекеттік тіл мәртебесіне ие. Демек, Елбасының сөзімен айтсақ, қазақ мемлекетінің болашағы қазақ тілімен тікелей байланысты. Ол үшін ең алдымен туған тілімізді мемлекет құрушы халық болып табылатын қазақ ұлтының өкілдері біздер ерекше ардақ тұтуға тиіспіз. Яғни қазақстандықтар қазақша сөйлесе қазір республиканың он тоғыз миллионға жеткен халқының мемлекеттік тілінің ертеңі қандай болады деп алаңдаудың еш қисыны жоқ.

Қорыта келе, Тіл болашағы ұлттың болашағымен, тілдің дамуы ұлттың дамуымен өзектес. Елбасымыз айтқандай, «Қазақ тілі үш тілдің біреуі болып қалмайды. Үш тілдің біріншісі, негізгісі, бастысы, маңыздысы бола береді». Ел тәуелсіздігімен бірге жасап келе жатқан қазақ тіліміз – ұлттарды біріктіруші негізгі фактор болып қала беретіні сөзсіз.

Санай Заңғар,
«Астана» телеарнасының
Қостанай облысындағы меншікті тілшісі
*«Қандастардың қоғамға бейімделуі
мен интеграциясын жеделдету»*

**Құрметті Бахыт Амангелдіқызы!
Қадірменді жиынға қатысушылар!**

Тәуелсіздік – ұлтымызға өз жұртының тағдырын өзі шешетін күн туғызды. Оны шындыққа айналдырған біздің елбасы Нұрсұлтан Әбішұлының саясаты!

Азаттықтың арқасында Алтайдан – Атырауға дейінгі байтақ даланың шекарасы белгіленіп, қазығы қағылды.

Сан ғасырдың түйткілі болған Қытай мен Қазақстан, Ресей, Өзбекстан, Қырғызстан, Түркіменстан сынды мемлекеттер арасындағы шекара мәселесі шешілгенде, әлемдік қауымдастық таңданысын жасыра алмады.

Расында, кейбір мемлекеттер ғасырлар бойы шекара мәселесін шеше алмай келеді. Ал біздің Елбасы, сайын даланың шеткі шебін санаулы уақытта шегендеп бердіңіз.

Әңгіменің әлқиссасын бекер шекарадан бастаған жоқпын. Мен атажұртқа келгенде он жастағы ойын баласы едім. Осы іргесі нық, егемен елде еш алаңсыз еркін өсіп, ержеттім. Сол үшін Елбасыға және ел Президентіне, өз атымнан және шеттен келген барша қандас бауырлар атынан шексіз алғыс білдірем.

Нұрсұлтан Әбішұлы, негізін қалаған «Нұрлы көшпен» елдіктің елеулі 30 жылында бір миллионнан астам адам атамекеніне оралды.

Әлбетте әр қандас «Елім маған не береді деп емес, мен еліме не берем деген» кемел оймен келді.

Оның дәлелі Тобыл өңіріне тұрақтаған біздің әулет. Ата-анаммен бауырларым ата кәсіппен айналысып, жағдайын жақсартып, тіршілігін түзеп отыр.

Ханымдар мен мырзалар қазақта «Нағыз бақ еңбектіге бітеді, қызыр оның талпынысын күтеді» деген нақыл сөз бар. Яки, біздің қолымыздан келген істі, өзгеде қандастар ілгерлете алады. Сондықтан сырттағы қазақтарды солтүстік өңірлерге қоныстануға шақырам.

Нұрсұлтан Әбішұлы, Дүниежүзі қазақтары қауымдастығының құрылтайында «...Бұл дүниеде біздің бір ғана Отанымыз бар, ол – тәуелсіз Қазақстан», – деген еді.

Ел жүрегін елжіреткен осы сөздер Отанына оралған талай қазаққа бағыт-бағдар болды.

Атамекенге ат басын тіреген ағайын елдің әлеуметтік-экономикалық әлеуетін арттыру жолында аянбай еңбек етіп жатыр. Олар өркениет көшіне ілескен өрелі елдің тұрмыс-тіршілігіне бейімделіп, түрлі ұлыс өкілдерімен тіл табысып, біте қайнасты.

Тағы бір айтарым, жиналысқа қатысушылар соңғы жылдары қандас талапкерлерге бөлінетін квота еселеп ұлғайды. Соның арқасында 7 мыңнан астам қандас бауыр қазір елімізде білім алып жүр.Тіпті АҚШ, Канадада тұратын қазақ жастары әйгілі Гарвард, Кембридж емес Орта Азиядағы озық оқу орыны Назарбаев университетіне түсіп жатыр.

Бірегей білім интеграциясы «Ботасы келсе, атасы да келеді» дегендей, сырттағы ағайынның елге көшуіне едәуір әсер етуде.

Бірлігі бекем, тірлігі тұғырлы, берекелі бейбіт елге бет алған ұлы көш тоқтамасын, ұласа берсін.

IV БӨЛІМ
Шығыс Қазақстан облысы
2021 жылғы 5-7 желтоқсан

IV ЧАСТЬ
Восточно-Казахстанская область
5-7 декабря 2021 года

Азамат Маратұлы Мухамедчинов,
Шығыс Қазақстан облысы әкімінің орынбасары

**Кайырлы күн, құрметті шығыс қазақстандықтар,
жалпы отырысқа қатысушылар!**

Отаны бірдің – жүрегі бір, тілегі бір. Қазақстанды Отаным деп санайтын әрбір адамның ең ұлы мақсаты, ең қасиетті борышы – Тәуелсіздік туын берік ұстау. Қазақстанның Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың бұл сөздері әрбір қазақстандықтың жүрегінде.

30 жылдық мерейтой – қалыптасудың белгілі бір межесі, еліміздің әралуандығымен, ұлылығымен, мәдениетімен, тілімен, салт-дәстүрімен танылу жолы. Барша қазақстандықтарға бейбітшілік пен келісім, жүректеріңізге мейірім, отбастарыңызға бақ-береке тілеймін. Елімізге әрқашан күн нұрын шашып, әр шаңырақта өзара түсіністік пен сүйіспеншілік орнасын!

**Добрый день, уважаемые восточноказахстанцы,
участники пленарного заседания!**

«У кого единая Отчизна у тех единое сердце, единые устремления. Самая великая цель, самый священный долг каждого, кто воспринимает Казахстан своей Родиной, крепко держать в руках знамя Независимости». Эти слова Первого Президента Казахстана-Елбасы Нурсултана Назарбаева находятся в сердце каждого казахстанца.

30-летие—это определенный рубеж становления, путь признания страны с ее многообразием, величием, культурой, языком и традициями. Мне хочется поже-

лать всем казахстанцам мира и согласия, доброты вашим сердцам и благополучия, пусть всегда над нашей страной светит яркое солнце, а в каждом доме царят взаимопонимание и любовь!

Казахстан-это уникальное по своей природе государство, сплотившее на своей щедрой земле более 125 наций и народностей.

Располагаясь в центре Евразийского континента, Казахстан принимает активную позицию в деятельности международных организаций, прилагающих свои усилия по преодолению многих угроз и вызовов, стоящих перед миром сегодня, участвует в соглашениях и договорах на различных уровнях, необходимых для дальнейшего развития потенциала страны.

Сегодня мир столкнулся с новыми вызовами. Противостояние государств – бывших политических союзников, пандемия, значительные масштабы бедности, обеспечение продовольствием, экологические и энергетические, а также демографические проблемы оказывают влияние на устойчивое развитие всего мира. И для самостоятельного молодого государства-Республики Казахстан-это является серьезным вызовом.

С чем сталкивается сегодня современный Казахстан?

Мы с вами живем в очень сложном и противоречивом мире, в котором легко потерять ориентиры. Давление экономических и политических факторов влияет на общественное мнение. Немалую роль манипулятивного, фейкового характера играют социальные сети. Их влияние приводит к социальным последствиям, люди перестают

слушать мнение официальных источников, в соцсетях находят тех, кто полностью разделяет их взгляды. Нередко звучат призывы к совершению противоправных, порой даже преступных действий. Освещение в соцсетях конфликтов на бытовой почве преподносится как межэтнический конфликт, с целью разжигания в стране межнациональной розни.

Утрата духовных ценностей, высоких стандартов ценностных жизненных смыслов, потеря нравственной и социальной ориентации личности приводит к порождению асоциальных объединений деструктивного характера. А какова их роль в условиях нагнетания геополитических эксцессов, разногласий и противоречий мы с вами прекрасно знаем.

Пути «взросления» страны, как и пути «взросления» самого общества обязаны быть неразрывными. Идеологическая вертикаль государственной политики должна отчетливо понимать и чувствовать настроение людей, своевременно реагировать на внешние и внутренние процессы, происходящие внутри самого общества и четко, грамотно разъяснять гражданам сути принимаемых государством решений.

Глава Государства Касым-Жомарт Токаев назвал экономический, социальный и политический прогресс единственным правильным ответом на вызовы современности. Он заявил об открытости Казахстана миру, стремлении к лучшим достижениям и передовым технологиям.

Вклад АНК в вовлечение казахстанцев в общественно-политическую жизнь, продвижение государственно-

го языка и его статуса в Казахстане, формирование новых форм гражданской активности – это эффективный механизм предотвращения политизации этнического вопроса. Президент страны открыто говорит о пресечении любых трений на этой почве во избежание их перерастания в конфликты. Консолидация гражданского общества должна послужить гарантом активного противостояния любому влиянию, разъединяющему нас и разъедающему нашу сплоченность, осознания всеми гражданами страны своего единства и глубинной связи с Родиной – Республикой Казахстан.

Как депутат Сената Парламента, член Ассамблеи народа Казахстана, как ваша землячка могу сказать о том, что государством обеспечиваются полные гарантии каждому жителю страны на получение достойного образования, здравоохранения, получение гарантированного объема социальной помощи. Согласно нормам Конституции РК, наша страна позиционирует себя как социальное государство, правовыми аспектами которого являются отношения в социальной сфере. Одной из важных задач государственной политики является неукоснительное исполнение социальных обязательств перед гражданами. В связи с этим, наибольший удельный вес в расходах бюджета в трехлетнем периоде составляют расходы социальной сферы. 50,8% от общего объема расходов будут направлены именно на эту сферу в 2022 году. На 37% будут увеличены расходы в сфере образования, на 10 % – финансирование социальной помощи и социального обеспечения. 100 млрд.тенге в рамках программы «Ауыл-Ел бесігі» будут выделены областным

бюджетам на развитие социальной и инженерной инфраструктуры в сельских населенных пунктах. К 2024 году этот показатель составит уже 59,8%. Это говорит о том, что формирование потенциала устойчивого развития экономики страны и повышение качества жизни населения являются основными задачами и приоритетными направлениями политики государства.

В завершении своего выступления хотелось бы сказать вот о чем. Восточно-Казахстанская область занимает лидирующие позиции в социально-экономическом развитии страны. Строительство жилья, соответствующей инфраструктуры, социальных объектов позволяет обеспечить жителей области всеми необходимыми благами. Одним из первых в стране именно в ВКО был открыт Дом дружбы. Сегодня в каждом районе в прекрасных условиях члены Ассамблеи могут проводить мероприятия, круглые столы с привлечением общественных организаций.

В связи с этим, у меня есть ряд предложений:

1. В регионе есть прекрасные ВУЗЫ, имеющие кафедры политологии и социологии, истории. Необходимо рассмотреть возможность проведения на постоянной основе лекториев, курсов для членов ассамблеи, где возможны рассмотрения вопросов политической культуры и идеологии, этнополитологии и технологии политических процессов.

2. Советы матерей, общественные советы должны принимать непосредственное участие в работе комиссий по делам несовершеннолетних даже ни с точки зрения порицания, а с точки зрения идеологического разъ-

яснения норм и этики поведения в семье, в обществе.

3. 3 декабря текущего года состоялся республиканский конкурс «Шанырак». Основная цель организованного конкурса – пропаганда и популяризация через работу СМИ укрепления мира, единства и общественного согласия в стране. К сожалению, журналисты Восточного Казахстана не были победителями данного конкурса. А ведь это направление очень важно для всех жителей области. В связи с этим, необходимо рассмотреть вопрос целевого финансирования данного направления в рамках популяризации принципов целостности существования этнических общностей в составе единого государства, с существующей системой ценностей и идеалов.

4. На мой взгляд, один из важнейших вопросов, поднимаемых Главой государства Касым-Жомартом Токаевым в Послании народу страны – это вопрос изучения казахского языка.

В четверг, 2 декабря депутатами Сената был рассмотрен законопроект «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам визуальной информации и религиозной деятельности». Законопроект предполагает обязательное размещение визуальной информации, в том числе рекламы, объявлений, меню и т.д. на государственном языке, а при необходимости также и на русском или других языках. Проект закона касается сферы транспорта и торговли, маркировки лекарств и медицинских изделий, оказания почтовых услуг. Наряду с этим устанавливаются требования к изложению исторически

сложившихся наименований административно-территориальных единиц. Сенаторы внесли ряд важных изменений, направленных на обеспечение свободы совести и упрощение порядка проведения религиозных мероприятий. Данные изменения положительно оценены международными экспертами и свидетельствуют о неизменной приверженности Казахстана принципам свободы вероисповедания. Этот законопроект очень нужный и важный. К сожалению, при подготовке данного законопроекта в социальных сетях было очень много негатива, порой переходящего в сферу национальных отношений. Так вот, как раз в этом направлении соответствующими государственными органами совместно с членами Ассамблеи должна проводиться работа по разъяснению статей данного нормативного документа.

Сохранение независимости и укрепления государственности, равенство возможностей и защита прав и свобод граждан, создание интеллектуальной нации и развитие национального духа должны стать краеугольным камнем нашего национального единства и жизненными принципами каждого из нас.

Наталья Григорьевна Дементьева,
ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты
«Елдіктің жеті тұғыры» – жаңа ұрпаққа аманат»

Елбасының «Тәуелсіздіктағылымы» атты мақаласын оқып болғаннан кейін тағы бір рет Көшбасшымыздың адам және саясаткер ретіндегі бірегей қабілеті, даналығы мен көрегенділігіне таң қалдым.

Биыл Ел Тәуелсіздігіне 30 жыл. Бұл мерзім адам өмірімен есептегенде, тарихи тұрғыдан алып қарағанда да көп уақыт емес. Бірақ осы бір қысқа мерзімнің ішінде Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарындағы экономикалық-әлеуметтік және саяси қиыншылықтарды еңсере білген қазақ елі әлем мойындаған мемлекеттер қатарына қосылды. Алайда, Тәуелсіздіктің алғашқы жылдары халықаралық сарапшылар және саясаттанушылар Қазақстанның этностық және діни қақтығыстар салдарынан ыдырап кетуі мүмкін деген болжамдар айтатын. Бірақ бұл пессимистік болжамдар жүзеге асырылған жоқ.

Көп этносты Қазақстан үшін тұрақтылықты, этносаралық келісімді қамтамасыз ету – мемлекеттік саясаттың маңызды басымдықтарының бірі, әлеуметтік-экономикалық және саяси реформаларды жүргізудің негізгі міндеті болды.

Еліміздің Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың саяси ерік-жігері, көрегендігі халықтың бірлігін қамтамасыз етуге бағытталды. Бұл саясаттың өмірде іске асырылуы қоғамдық келісім мен жалпыұлттық бірліктің қазақстандық моделінде көрініс

тауып, ол халықаралық тұрғыдан мойындалды.

Еліміздің басты заңы – ҚР Конституциясында этносаралық және конфессияаралық қатынастар туралы нормасы «біз, Қазақстан халқы» деген сөздерден басталады, бұл әуел бастан-ақ елдің барлық азаматтарының ортақтығы идеясын білдіру үшін жазылған. Біз біргеміз, біртұтаспыз және үлкен ұлт немесе кіші ұлт деп бөлінбейміз.» Тәуелсіздігіміздің алғашқы күндерінен бастап Елбасы еліміздегі бірлік пен татулық идеясын жүзеге асыру принципін әрқашан алға қойған болатын.

Бүгінгі Тәуелсіз Қазақстанның даму тарихын бізге өткеннен іздеудің қажеті жоқ деп ойлаймын. Өйткені біз өзіміз тәуелсіз елімізбен бірге өмір сүріп келеміз. Тәуелсіздіктің қиыншылығын да, жеңісін де, тіпті әрбір қадамын өзіміз де бірге көріп, бірге ілгері басудамыз. Сол себептен де елдің бүгінгі жетістігі мен табысы құдай берген несібе сияқты болып көрінуі де мүмкін. Бірақ, оның олай еместігін, Тәуелсіз елдің бүгінгі әлем сүйсініп отырған жетістігін біз өзіміздің өткеніміз және бүгінімізбен салыстыра отырып, Тәуелсіздіктің отыз жылдық жолын еңсеру бізге оңайға түспегендігін, мұның сарабал жолында Елбасының даналығы мен көрегендігі жатқандығын айтқанымыз дұрыс. Елбасы: «Азат еліміздің жастары Тәуелсіздікке барар жолдың қандай азапты болғанын, қандай құрбандықтар мен сынақтар – 1916 жылғы ұлт-азаттық көтеріліс, азамат соғысы, ашаршылықтың алапат екі толқыны, қуғын-сүргін мен репрессиялар, Ұлы Отан соғысы, тың игеру жылдарындағы жаппай қоныс аударудың зардабы арқылы жеткенімізді білуі керек. Мұның өзі өткен та-

рихты қастерлеп, одан сабақ алу үшін қажет. Менің «Тәуелсіздік – бабалар қанымен келген киелі құндылық» дейтінім осыдан», деп айтады.

Ел тәуелсіздігінің басында тұрған, өтпелі кезеңнің барлық қиыншылығын еңсеріп, мемлекетімізді саяси, әлеуметтік, экономикалық дағдарыстарға соқтырмай, бүгінгі көз көрген ынтымақ пен жетістікке қол жеткізген еліміздің Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың қажырлы еңбегін, дұрыс тандаған саясатын әлем жұртшылығы да мойындауда. Қазір тәуелсіз қазақ елінің тарихы жасалды.

Еліміздің Тәуелсіздігі мен Елбасы еңбегінің бір-бірімен тығыз ұштасып жатқандығын, олардың бір-бірімен ажырағысыз егіз ұғым екендігін ақиқат есебінде тарих алдымызға көрсетіп отыр.

Ойымды қорыта келе, Елбасының: «Еліңнің ұлы болсаң, Еліңе жаның ашыса, азаматтық намысың болса, қазақтың ұлттық жалғыз мемлекетінің нығайып, көркеюі жолында жан терінді сығып жүріп еңбек ет. Жердің де, елдің де иесі өзің екенінді ұмытпа!» атты алтын сөзі болашақ ұрпаққа ұран болсын деп тілеймін!

Қасиетті Тәуелсіздігіміз баянды болсын!

Микаелян Наринэ Гамлетовна,
Председатель Совета медиации АНК.

Уважаемые участники лектория!

Исторически сложившиеся дружеские взаимоотношения между этносами в республике сыграли ключевую роль в формировании правового государства, основной задачей которого является реализация конституционных принципов регулирования межэтнических отношений в стране, с учётом национальных особенностей каждого этноса.

В целях недопущения дискриминации по этническому, религиозному или языковому признаку, казахстанская правовая база с самого начала провозглашения независимости республики, пополнилась международными соглашениями в области прав человека.

Казахстан присоединился к большинству международных договоров и пактов, а также стал членом практически всех международных организаций, провозгласивших защиту прав человека в качестве главной цели.

Но самым главным гарантом и фундаментальной основой в области прав человека является Конституция государства.

Наряду с Конституцией в Казахстане принят ряд законов и указов Президента, которые регулируют сферу межнациональных отношений.

Одним из таких значимых государственно-правовых регуляторов межэтнических отношений стал Закон Республики Казахстан «Об Ассамблее народа Казахстана», который определил нормативные правовые основы

деятельности Ассамблеи и стал государственно-правовым механизмом межэтнических отношений, а также гарантом полноценного развития и правовой защищённости всех этнических групп Казахстана.

Закон определяет статус, порядок формирования и организацию работы Ассамблеи. В нем заложены задачи, принципы и основные направления ее деятельности. Одним из которых является содействие в развитии благотворительности, медиации в сфере общественного согласия и общенационального единства.

Так в 2016 году под эгидой Ассамблеи народа Казахстана образовался институт медиации.

Ассамблея проводит системную работу по развитию данного института. В Республике функционируют 30 Советов медиации, из них один республиканский и 29 региональных, в реестре АНК состоят 2097 медиаторов, региональными кабинетами медиации организована 341 диалоговая площадка.

За 5 лет к медиаторам Ассамблеи поступило более 130 000 (130 271) обращений, по ним было заключено более 67 000 (67 700) медиативных соглашений, остальные были разрешены консультацией (62 501).

Помимо этого, медиаторы АНК на постоянной основе проводят информационно-разъяснительную работу по профилактике и своевременному выявлению конфликтных ситуаций.

За истекший период проведено более 16 000 (16 785) мероприятий с охватом более 300 000 (318 567) человек, сделано более 38 000 (38 586) публикаций в СМИ и социальных сетях.

Тем самым медиаторы Ассамблеи системно и последовательно продвигают идею популяризации института медиации в широких массах населения с использованием всех структур и площадок АНК, в сотрудничестве с государственными органами и профессиональными организациями, с которыми изначально республиканский совет медиации подписал меморандумы.

В казахстанском обществе медиация широко применяется в разных сферах гражданско-правовых отношений, это семейно-бытовые, трудовые, финансовые и иные споры. Но если говорить о социальной роли медиации, то нельзя не отметить, что Ассамблея народа Казахстана с самого начала своего образования выполняла, и продолжает выполнять медиативные функции в сфере межэтнических отношений, примиряя «различные полюса национального сознания», выстраивая гармоничные отношения между этносами Казахстана, обеспечивая их интеграцию в единый народ.

И если рассматривать медиацию в данном контексте, будучи механизмом для обоюдного разрешения споров и противоречий, она также выступает механизмом укрепления национального единства.

21 октября этого года на расширенном заседании Совета Ассамблеи, Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Кемелевич Токаев, в своем выступлении подчеркнул, что Ассамблея должна стать ключевым органом в направлении этномедиации.

В связи с этим медиаторам АНК необходимо больше уделять внимание вопросам межэтнического характера – предупреждения межэтнического конфликта.

Но при этом нельзя забывать, что межэтнический конфликт имеет свои специфические особенности. Он способен проникать во все другие типы конфликтов, захватывая конфликтные ситуации, сформировавшиеся по другим линиям социального взаимодействия. Он может образоваться вследствие любого бытового конфликта, который может произойти где угодно, в школе, в университете, в организации здравоохранения, на работе, в общественном транспорте, либо это будет обычная ссора между соседями, переросшая с бытового вопроса в межэтническую плоскость, если субъектами противостояния, независимо от причины возникновения конфликта, будут являться представители различных этнических групп. В таком случае данный конфликт будет приобретать этническую окраску и на определенном этапе этнические различия могут стать поводом или причиной возникновения локального межэтнического конфликта.

Поэтому медиаторы АНК работая в разных направлениях должны акцентировать свое внимание на предупреждение возможного проявления конфликтной ситуации межэтнического характера. И если межэтнический конфликт не удалось выявить и предотвратить на стадии зарождения, то тогда необходимо перевести конфликтное взаимодействие сторон в форму диалога. И здесь уже этномедиатор, как посредник, будет принимать в нем участие в качестве профессионального переговорщика, заинтересованного в дружественном урегулировании конфликта. В этом есть большая социальная миссия этномедиации.

Конечно же, всю эту работу необходимо проводить, опираясь на Законодательство РК.

Вот уже 10 лет, как существует Закон «О медиации», принятие которого в 2011 году стало знаковым событием для всей правовой системы Казахстана. В Гражданском Процессуальном Кодексе целая глава посвящена примирительным процедурам. И это еще раз доказывает, что в Казахстане сформирована основа для внедрения данного института в казахстанское общество. Но в свете последних поручений Главы государства нам еще предстоит большая работа по модернизации института медиации и развитию этномедиации в обществе.

В заключении хочу отметить, что в целом казахстанская правовая база позволяет регулировать, как медиацию, так и все остальные отрасли. Но прочность общественного согласия, политической стабильности и общенационального единства в стране, зависит не только от принятых нормативно-правовых актов, но и во многом от правильной национальной политики, устоявшихся традиций, толерантности и миролюбия самого народа Казахстана.

Микаелян Наринэ Гамлетовна,
Председатель Совета медиации АНК.
*«Предупреждение конфликтов
на межэтнической почве в молодежной среде»*

В различные периоды свой этап развития цивилизации, самобытной культуры и построения уникального общества прошли все страны. В Казахстане важной исторической закономерностью зарождения государственности стало укрепление дружественных взаимосвязей между представителями всех этнических групп.

Сегодня Казахстан богат своей историей, духовными и социальными ценностями, традициями и обычаями, которые создавались в течение длительного времени и до сих пор живут в современном обществе. А исторически сложившиеся дружеские взаимоотношения между этносами в республике играют ключевую роль в формировании правового государства – самым главным гарантом, и фундаментальной основой которого является – Конституция, в которой четко сказано, что все равны перед законом и судом. Никто не может подвергаться какой-либо дискриминации по мотивам происхождения, социального, должностного и имущественного положения, пола, расы, национальности, языка, отношения к религии, убеждений, места жительства или по любым иным обстоятельствам.

Наряду с Конституцией в Казахстане принят ряд законов и указов Президента, которые регулируют сферу межнациональных отношений. Однако в казахстанском обществе, как и в любом другом обществе, иногда меж-

ду людьми возникают противоречия, разногласия, споры, которые могут привести к конфликтной ситуации. Иногда эти споры возникают между представителями разных культур, приверженцами разных религий, носителями разных языков, из-за простого недопонимания речи или особенности культуры. Либо конфликт может возникнуть вследствие любого бытового конфликта, который может произойти где угодно, в школе, в университете, в общественном транспорте, либо это будет ссора между соседями, переросшая с бытового вопроса в межэтническую плоскость, если участниками конфликта будут являться представители различных этнических групп. А если такая ситуация будет нести публичный характер, к примеру, транслироваться в СМИ или социальных сетях, то она может быть воспринята обществом эмоционально, и таким образом оценена неоднозначно, и вследствие чего может получить широкий резонанс или уже стать поводом или причиной возникновения локального межэтнического конфликта, который будет сложно урегулировать без каких-либо последствий.

Поэтому очень важно понимать, что в многонациональном обществе всегда можно встретить людей разных стереотипов со своими ценностями, с различным мышлением и поведением, можно услышать разные языки, увидеть обычаи, традиции, национальную символику, но это не будет означать, что эти люди не являются патриотами нашего государства, это лишь будет говорить о том, что развитие национальных традиций этнических групп, языковое многообразие, религиозная толерантность, все это является ценным элементом

культурного наследия Казахстана, который нужно сохранить для сплоченности и развития нашего общества, и не в коем случае не переступать эту тонкую грань между межэтническим согласием и межэтническим противоречием.

Благодарю за внимание!

Батыржан Тлеубайұлы Жарке,
ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі
этносаралық қатынастарды дамыту
комитетінің басқарма басшысы
*«Этносаралық қатынастарды дамыту
комитетінің қызметі және орта мерзімді кезеңге
арналған басымдықтарды іске асыру туралы»*

**Құрметті республикалық лекторияға
қатысушылар! Қадірлі депутаттар!**

Тәуелсіз еліміздің 30 жылдығына әр алуан этностардың жарасымды татулығымен аяқ басып келеміз. Тарихымыз тұғырлы, ауызбіршілігіміз өзгеге үлгі. Бүгінде **Қазақстан азаматы атанып**, бірге туып, біте қайнасқан 100-ден аса этностардың Отанымыздың өркендеуіне қосып отырған үлесі зор.

Елбасы – Нұрсұлтан Әбішұлы мен Президентіміз – Қасым-Жомарт Кемелұлының бастамасымен жүзеге асып жатқан мемлекеттік саясаттың басты басымдылығы – Қазақстан халқының ырыс-ынтымағын арттыру. Осы жолда Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі, соның ішінде Этносаралық қатынастарды дамыту комитеті тарапынан тиісті шаралар қолға алынуда.

Комитет этносаралық қатынастарды дамыту жөніндегі мемлекеттік саясатты қалыптастырып, оның іске асырылуын үйлестіруді барлық деңгейлерде жүзеге асырады.

Комитет қызметінің тағы бір маңызды бағыты

– этносаралық шиеленістерді алдын алу, жағымсыз оқиғаларға жол бермеу.

Енді өз сөзімде біздің жұмысымыздың кейбір бағыттарына тоқталуға рұқсат етіңіз.

Бірінші. Комитет талдамалық және болжамдық жұмысты күшейту бойынша кешенді шаралар ұйымдастыруда. Тек биылдың өзінде еліміздің барлық өңірлерінде этносаралық жағдай мәселелерін терең зерделеу үшін **10** мониторингтік сапар жүзеге асырылып, далалық зерттеулер жүргізілді, **3** ірі талдамалық зерттеу ұйымдастырылды.

Біз өңірлерде этносаралық қатынастарға теріс әсер ететін проблемаларға талдау жүргіздік. Осы талдау негізінде өңірлердің **Этноәлеуметтік шиеленісінің карталары** әзірленді. Осы құжатқа сәйкес әкімдіктер анықталған проблемаларды шешуге бағытталған жұмыстар жүргізуде.

Екінші. Этносаралық саладағы жұмыстың бірыңғай тәсілдерін қалыптастыру мақсатында әкімдіктердің этносаралық қатынастарды дамыту жөніндегі **2021 жылға арналған модельдік ведомствоаралық жоспары** әзірленіп, өңірлерге жүзеге асыруға жолданды. Бұл жоспарда барлық бағыттар және тәсілдер айқындалды.

Үшінші. Қазақстандық патриотизммен этносаралық достықты нығайтуға бағытталған ақпараттық-түсіндіру жұмысы үйлестірілді. Осы мақсатта **Этносаралық қатынастар саласындағы ақпараттық және ақпараттық-түсіндіру жұмысының модельдік жоспары** әкімдіктерге жолданып, оның негізінде өңірлік жоспарлар бекітіліп, іске асырылуда.

Мемлекет басшысы 1 қыркүйектегі Жолдауында «Қазақ тілін дамыту мемлекеттік саясаттың басымы бағыттарының бірі болып қала береді» деп атап өтті. Қазақ тілін дамытуға және оның қолдану аясын кеңейтуге, сондай-ақ этностардың мемлекеттік тілді үйренуіне баса назар аударылуда.

Төртінші. Этносаралық қатынастар саласындағы мамандардың кәсіби біліктілігін жоғарлатуды қолға алдық. Жыл басынан бері 14 семинар-тренинг өткізілді, оған 2000-нан мамандар, Қазақстан халқы Ассамблеясының қоғамдық құрылымдарының мүшелері және этномәдени бірлестіктердің өкілдері, журналистер қатысты.

Бесінші бағыт: Қазақстан этностары интеграциясының негізгі институты – Қазақстан халқы Ассамблеясының жұмысын жетілдіру.

Бұл бағытқа толығырақ тоқталуға рұқсат етіңіз.

Мемлекет басшысы өз Жолдауында қоғамдық келісімді нығайтудағы басты рөл Қазақстан халқы Ассамблеясында екендігін жеткізді.

Сондықтан қазіргі уақытта біздің Министрлік Қазақстан халқы Ассамблеясының 2025 жылға дейінгі даму тұжырымдамасына өзгерістер енгізу бойынша жұмыс жүргізуде.

Қазақстан халқы Ассамблеясы қызметі жаңғыртылып, ағартушылық және әлеуметтік жұмысқа бағытталуда. Жабық этномәдени қоғамдастықтардың құрылуына кедергі болатын **интеркультурализм қағидаттарын** қоғам санасына енгізуді жоспарлаудамыз. Қазақстан халқы Ассамблеясы жұмысының негізгі

нәтижесі этнос өкілдерінің бірыңғай қазақстандық қоғамға бірігуі, этнос өкілдерінің мемлекеттік тілді үйренуі, елдегі қоғамдық келісім мен жалпыұлттық бірлікті нығайту болады.

Уважаемые участники встречи!

В своем нынешнем Послании народу Казахстана Глава государства К.К. Токаев подчеркнул, что главное проявление Независимости – это **сохранение мира и согласия** в стране.

Послание является уникальным посланием мира и дружбы, важным сигналом обществу о необходимости беречь и укреплять единство, объединяющие нас ценности – благодаря которым мы 30 лет живем в мире и согласии, построили независимый Казахстан, вырастили поколение Независимости.

Единство народа и системные реформы – это, несомненно, прочная основа для процветания страны. На современном этапе единство народа является одним из главных направлений развития, всестороннего процветания любого государства.

Разрешите остановиться подробнее на идеологических задачах АНК на предстоящий период, которые обозначил перед нами Глава государства.

Во-первых, как известно на 29 сессии АНК были определены новые принципы и идеологические подходы к проведению государственной политики в сфере межэтнических отношений и интеграции.

Это:

Первое. Принцип казахстанского патриотизма, основанного на доверии и взаимодействии между государством и гражданами.

Второе. Принцип гражданского равноправия, основанного на реальном равенстве возможностей.

Третье. Объединяющая роль казахского языка.

Четвертое. Принцип «Единство в многообразии», который «у нас на сегодня фактически активно дополняется принципом интеркультурализма».

Пятый принцип – принцип постоянной модернизации нации.

В этой связи, мы полагаем, что в реализацию этих принципов и задач должны вовлекаться не только Ассамблея и этнокультурные объединения. Эта инклюзивная задача государственных органов всех уровней и всех институтов гражданского общества.

Во-вторых, это укрепление основы нашей уникальной страновой идентичности.

В первую очередь, это касается ценностных ориентиров и четкого образа будущего Казахстана, а также прогрессивных ценностей, лежащих в основе нашей внутренней солидарности и единства.

В-третьих, Ассамблее поручено развивать культуру цивилизованного диалога и взаимоуважения, развивать традиции гражданского участия.

Эту задачу должны выполнять все структуры Ассамблеи, поскольку АНК всегда была и остается общенациональной диалоговой площадкой институтов гражданского общества.

В-четвертых, нам следует эффективнее работать в отношении негативной информации, которая отравляет сознание молодежи, внушает ложные смыслы и недолговечные ценности.

Сегодня это стало угрозой нашей безопасности, нашей

идентичности и национальному коду.

Вместе с тем, мы полагаем, что далеко не все члены АНК осознают эту опасность, не выступают в СМИ, обходят острые темы. Мы считаем, что активная жизненная позиция – это одно из главных качеств каждого члена АНК.

Ассамблея народа Казахстана в современных условиях – это уникальный общественный орган, защищающий идеологию и ценности единства, мира и согласия. В современных условиях этот процесс не автоматический – он требует от каждого из нас большой внутренней духовной работы, мудрости в словах и делах, взвешенности в суждениях, решительности в отстаивании национальных интересов.

В-пятых, расстановка приоритетов языковой политики. В соответствии с нашей Конституцией государственным языком является казахский, и его развитие является одним из ключевых приоритетов государственной политики.

По закону в Казахстане есть только один государственный язык, но использованию русского языка, согласно нашему законодательству, препятствовать нельзя.

Такая позиция отвечает не только казахстанскому законодательству, но и проверенной за годы независимости позитивной практике языковой политики, обеспечивающей гармонию межэтнических отношений.

За 30 лет государственный язык стал основой нашей государственности, фундаментом уникальной казахстанской идентичности, общепризнанным гражданским маркером.

И системные меры в сфере образования призваны успешно решать эту задачу с каждым новым поколением молодых граждан страны.

Сегодня в Казахстане 5 644 организации обучают и воспитывают детей на казахском языке, работают 3 798 казах-

ских школ.

В представителях разных этносов, особенно молодежь, свободно владеющий казахским языком, открывает ему свое сердце. Все это происходит в позитивной атмосфере дружбы.

Мощным импульсом к развитию государственного языка стал переход на латинскую графику, реализация программы «Рухани жаңғыру», в рамках которой произведения казахстанской литературы переведены на 6 языков ООН, на государственный язык переводятся лучшие учебники мира по разным отраслям знания.

Сегодня наступил этап, когда казахский язык должен стать языком-интегратором, языком межэтнического общения.

Поэтому в домах дружбы, в этнокультурных объединениях республики работают 174 воскресных школ, в которых действуют 124 группы по обучению казахскому языку.

АНК реализует проекты, направленные на развитие государственного языка – это проект «Мың бала», языковая школа для молодежи этнокультурных объединений, форум «Ұлы Даланың ұлтаралық тілі», а также клубы разговорного казахского языка «Мәміле» при Домах дружбы.

Құрметті әріптестер!

Біздің Министрлік еліміздегі бейбітшілік пен татулықты, бірлік пен достықты, этносаралық келісімді одан әрі нығайтуды насихаттайтын кешенді іс-шаралар мен жаңа жобаларды жүйелі түрде жүзеге асыруда.

Сондықтан, баршаңызды жоғарыда айқындалып, халық арасында жалғасын тауып жатқан игі істерге белсенді атсалысуға шақырамын.

Назар қойып тындағандарыңызға рахмет!

Гүлмира Бекетайқызы Нұрбаева,
«Отандастар қоры» КЕАҚ қандастар қолдау
департаментінің басқарушы директоры
*«Елге оралған қандастардың жергілікті деңгейдегі
негізгі мәселелері»*

Құрметті әріптестер!

«Отандастар қоры» КЕАҚ (әрі қарай – Қоғам) Қазақстанның Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың тапсырмасымен 2018 жылы құрылды.

Біздің қызметіміз екі бағытта жүргізіледі.

Біріншісі – сырт мемлекеттердегі этникалық қазақтармен мәдени – гуманитарлық байланыстар орнату.

Екіншісі – Қазақстанға қоныс аударған қандастарымызға ақпараттық қолдау көрсету. Атажұртқа оралған ағайынмен жұмыс істеуде олардың қазақстандық қоғамға бейімделуіне жәрдемдесу, құжаттандыруда көмек көрсету, білім мәселесінде қолғабыс ету сияқты жұмысты атқарамыз.

Этникалық қазақтардың елімізге қоныс аударғаннан жаңа әлеуметтік-экономикалық ортаға ауыртпалықсыз бейімделуіне жәрдемдесу мақсатында 2019 жылы «Отандастар Қоры» КеАҚ жанынан «Қандастарды ақпараттық қолдау орталығы» (ҚАҚО) құрылып, бүгінгі күні еліміздің 14 өңірінде фронт-кеңселер (қоғамдық қабылдау) ашылған.

Анықтама: Қызылорда облысында қандастар саны өте аз болғандықтан фронт кеңсе ашылмады, ал Аты-

рау және Батыс Қазақстан облыстарында фронт кеңсеге тағайындалған сарапшылар жұмысты үйлестіре алмады.

Қандастарды ақпараттық қолдау орталығы арқылы 2019 жылдың сәуірінен – 2021 жылдың желтоқсан айына дейін 14053 қандасқа қызмет көрсетілді.

(2019ж. – 3448 өтініш, 2020ж. – 5065 өтініш және 2021ж. – 5540 өтініш)

Оның ішінде:

- Колл-орталыққа 3505 өтініш;
- Фронт-офистерге 8684 өтініш;
- Бэк-офисте жеке қабылдау және телефон арқылы 515 өтініш;
- 1349 электронды өтініш. Оның ішінде 986 WhatsApp мессенджері бойынша, 150 Telegram мессенджері бойынша, 107 komek@oq.gov.kz электрондық поштасына және 106 әлеуметтік желілер арқылы.

Талдау нәтижесі көрсеткендей, қандастар 10 негізгі сұрақ бойынша жиі жүгінді:

1. ҚР азаматтығын алу – 2712;
2. Білім және мәдениет – 1605;
3. Құжаттар бойынша сұрақтар / ЖСН – 1196;
4. ҚР-да тұрақты / уақытша тіркелу – 1195;
5. Әлеуметтік көмек / төлем алу – 1178;
6. Өңірлік квота бойынша – 874;
7. Тұруға ықтиярхат – 763;
8. Кандас мәртебесін алу / ұзарту – 598;
9. Визаны алу / ұзарту – 538;
10. Жұмысқа орналастыру және жұмыспен қамту – 472.

(2019ж. – 3448 өтініш, 2020ж. – 5065 өтініш және 2021ж. – 5156 өтініш)

Ақпарат ретінде

ҚАҚО қызметтерін 20-дан астам елде тұратын немесе Қазақстанға осы елдерден қоныс аударған қандастар мен отандастар алды. Олардың ішінде ең көп өтініш Моңғолиядан – 4222 адам, Өзбекстан Республикасынан – 3837 адам және Қытай Халық Республикасынан – 3427 адамнан келіп түсті.

Өңірлер бойынша: Павлодар облысынан – 2498 адам, Алматы облысынан – 1918 адам, Шығыс Қазақстан облысынан – 1568 адам, Алматы қаласынан – 1202 адам, Нұр-Сұлтан қаласынан – 1034 адам және басқа да өңірлерден. Ең аз өтініш Қызылорда облысынан – 38 адам, Атырау облысынан – 35 адам және Батыс Қазақстан облысынан – 19 адам келіп түсті.

Келіп түскен барлық сұрақтар мен өтініштерді талдау барысында орталықтың қызметтерін пайдаланушылардың 80% құжаттарды рәсімдеу, заңдастыру мақсатында ақпарат немесе кеңес алу үшін жүгінетіні анықталды. Қандастарды ақпараттық қолдау орталығына келген қандастар мен отандастардың өтініштері мен ұсыныстарының 98% қанағаттандырылды.

Жалпы, Қандастарға ақпараттық қызмет көрсету бірнеше бағытта жүргізіледі, солардың ішінде жоғары сұранысқа ие – тұрақты тіркеуге тұру, ықтияр хат, Қазақстан азаматтығын, «қандас» мәртебесін алу мен өңірлік квота мәселелері.

Шығыс Қазақстан облысы бойынша айтатын болсақ,

Қандастарды ақпараттық қолдау орталығының фронт-кеңсесіне 2020 жылдан 2021 жылдың желтоқсан айына дейін 1289 қандас түрлі өтініштер бойынша жүгінген.

Сонымен қатар, бүгінге дейін Отандастар қорының байланыс орталығына Шығыс Қазақстан облысынан 279 адам хабарласты

Келіп түсетін өтініштердің басым бөлігі 21,5% – ҚР азаматтығын рәсімдеу, 19,3% – еңбек және жұмыспен қамту, 14,8% – әлеуметтік көмек және өңірлік квота бойынша, 12,1% – қандастарды қоныстандыру және виза мәселелері, 9,3% – білім сұрақтары, 8,7% – тұрақты тіркеуге тұру және ыхтиярхат алу, 8,2% – қандас мәртебесін алу, 6,1% – басқада сұрақтар бойынша өтінім білдірген.

Осы жерде, ақпараттық жұмыстарға нақты тоқталып өтсем.

«Қандастар ақпараттық қолдау орталығы» туралы **флаерлер, билбордтар** дайындалып, ЖАО, СІМ және ҚР ІІМ КҚК веб-порталдарда және барлық орындар үшін қолжетімді жерлерде орналастыру үшін жіберілді. Бүгінгі күні, еліміздің 14 өңірінде қоғамдық орындарда және қандастар жиі баратын орындарда 100-ге жуық билбордтар орналастырылды (Шымкент қаласында және Ақмола, Алматы, Түркістан, Қарағанды, Қостанай, Павлодар, Қызылорда, Жамбыл, Атырау, Маңғыстау, Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан, Солтүстік Қазақстан облыстарында). Оның ішінде Шығыс Қазақстан облысының Курчатов ауданында көше бойына 1 билборд орналастырылды. Бұл басқа облыстармен салыстырғанда әлде қайда аз көрсеткіш, сондықтан

Шығыс Қазақстан облысының жергілікті атқарушы органдарынан қандастарды ақпараттандыру бойынша бірлескен шараларға қолдауды күшейтулерін сұраймыз;

Қоғам тарапынан шетелдегі этникалық қазақтармен және елге көшіп келген қандастармен жұмыс жа-сау жөнінде әдістемелік нұсқаулық 2 тілде әзірленіп, мемлекеттік органдарға жолданды. Сонымен қатар, e1.kz ақпараттық порталында көші-қон процесіндегі 5 Мемлекеттік қызмет бойынша түсіндірме инфографи-касы қазақ және орыс тілдерінде жарияланды;

ЖСН алғаннан бастап ҚР азаматтығын алғанға дейін мемлекеттік қызметтерді алу тәртібін түсіндіретін 4 бейнероликтер топтамасы түсірілді және әлеуметтік желілер мен YouTube-те «Otandastar channel» арнасында орналастырылды.

Қазіргі уақытта, басымдыққа ие 5 өңірдің әлеуметтік-экономикалық даму деңгейін шолуға және қоныс аударуға қолайлы елді мекендерді таңдауға мүмкіндік беретін «Egulik.kz» веб-платформасының жұмыс істеуі қалыпты жағдайда жүргізіліп келеді. Сонымен қатар, пайдаланушыларға веб-платформаның (egulik.kz) барлық бөлімдеріндегі ақпараттар мен қызметтері толығымен қолжетімді.

«Елді мекендерге шолу» бөлімінде ЖАО ұсынған 2815 елді мекеннің деректер базасы өңделіп, веб-порталында орналастырылды.

Сайттың мәтіндік және визуалды мазмұны уақытылы жаңартылып отырады.

Тарихи және этникалық отанына оралған қандастардың ортаға бейімделу барысында көптеп

кездесетін өтініштерін зерделей келе, жергілікті деңгейде туындайтын негізгі мәселелерін анықтадық.

Соларға нақты тоқталып кететін болсақ:

1. Қолданыстағы заңнамалар шеңберінде Қазақстан Республикасының азаматтығын рәсімдегенге дейінгі көші-қон үрдісінің нақты алгоритмін және талап етілетін құжаттар тізімін қандастарымыздың толық білмеуі;

Елге көшіп келген қандастарды жергілікті деңгейде ақпараттық қолдаудың аздығы, сонымен қатар көші-қон талаптарын білмеуі себептерінен қандастар арасында түрлі күрделі мәселелер туындайды, делдалдар құрығына алданады және этникалық көші-қон үрдісін едәуір тежейтіні анық.

ҚР Ішкі істер министрінің 2020 жылғы 27 тамыздағы № 599 бұйрығына сәйкес Қазақстанда тұрақты тіркеуі жоқ қандастар тұрақты тұруға рұқсатты алу және Қазақстан Республикасының азаматтығын жеңілдетілген тәртіппен алу үшін облыстық, қалалық немесе аудандық көші-қон қызметі бөлімшелеріне барып құжаттарын біруақытта тапсыра алады.

24 – тармақ мынадай редакцияда жазылсын:

«24. Заңға сәйкес Қазақстан Республикасының аумағында заңды негіздерде тұру мерзіміне қарамастан, Қазақстан Республикасының аумағында заңды негіздерде тұрақты тұратын қандастар, өздерінің ерік қалауынан тыс азаматтығынан айырылған немесе азаматтығын жоғалтқан жаппай саяси қуғын-сүргіннің ақталған құрбандары, сондай-ақ олардың ұрпақтары, сондай-ақ Қазақстан Республикасының азаматтығын алу үшін жоғары оқу орындарында оқитын этникалық

қазақтар жеңілдетілген тәртіппен (тіркеу тәртібімен) облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың және астананың ПД бастықтарының атына өтінішхатпен (өтінішпен) жүгінеді.

Қазақстан Республикасының азаматтығына қабылдау туралы өтінішхатқа (өтінішке) мынадай құжаттар тігіледі:

1) бұрынғы азаматтықтан бас тарту туралы нотариалды куәландырылған өтініш;

2) осы Қағидаларға 4-қосымшаға сәйкес нысан бойынша сауалнама-өтініш;

3) өлшемі 3,5х4,5 см төрт фотосурет;

4) осы Қағидаларға 6-қосымшаға сәйкес нысан бойынша Заңның 1-бабында көзделген шарттарды сақтау туралы міндеттемесі;

5) жеке басты куәландыратын және басқа мемлекеттің азаматтығына тиесілігін растайтын құжаттың көшірмесі;

6) Қазақстан Республикасының аумағында тұрақты тұратын қандастар – қандастың куәлігі;

7) жоғары оқу орындарында оқитын этникалық қазақтар – осы оқу орнында оқитын фактісін растайтын жоғары оқу орнынан анықтама;

8) жоғары оқу орнында оқитын этникалық қазақтар үшін ұлтын растау туралы анықтама;

9) мемлекеттік баж салығын төлегені немесе оны төлеуден босатылғаны туралы құжат.

10) саяси қуғын-сүргіннің құрбандары болып табылатын адамдар – ақталғаны туралы соттың шешімі немесе саяси қуғын-сүргін құрбандарының ұрпағы болып

табылатынын растайтын құжаттар.

Тұрақты тіркеуі жоқ қандастар тұрақты тұруға рұқсатты алу және Қазақстан Республикасының азаматтығын жеңілдетілген тәртіппен алу үшін ПД бастығының атына және біруақытта азаматтық мәселелері бойынша шешім қабылдайтын келген мемлекеттің лауазымды адамына шетел азаматтығынан бас тартқаны туралы нотариалды куәландырылған жазбаша өтінішхатпен (өтінішпен) жүгінеді. Өтінішхатқа (өтінішке) мынадай құжаттар тігіледі:

1) тұрақты тұруға рұқсатты алу және Қазақстан Республикасының азаматтығын қабылдауға тіркеу осы Қағидаларға 7-1-қосымшаға сәйкес нысан бойынша сауалнама-өтініш;

2) бұрынғы азаматтықтан бас тарту туралы нотариалды куәландырылған өтініш;

3) осы Заңның 1-бабында көзделген шарттарды сақтау туралы міндеттемесі;

4) ұлттық паспортының, азаматтығы жоқ адамның құжатының көшірмесі және түпнұсқасы (салыстыра тексеру үшін);

5) бірлесіп өтініш берген кезде он алты жасқа толмаған баланың жеке басын куәландыратын баланың туу туралы куәлігі немесе басқа құжаттың көшірмесі және түпнұсқасы (салыстыра тексеру үшін);

6) жеке өмірбаяны қазақ немесе орыс тілінде;

7) оның азаматтығы бар мемлекетінің жазбаша келісімі, ол кету парағы не шетелге тұрақты тұруға арналған рұқсатты растайтын басқа құжат ретінде жүруі мүмкін (босқындар деп танылған немесе Қазақстан

Республикасында пана ұсынылған шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдарды және егер халықаралық шарттарда өзгеше көзделмесе, Қытай Халық Республикасынан келетін этникалық қазақтарды қоспағанда);

8) азаматтығы тиесілілігі немесе тұрақты тұратын мемлекетте соттылығы (соттылығының болмауы) туралы тиісті мемлекеттің құзыретті органы берген құжат (Қытай Халық Республикасы азаматтарының этникалық қазақтарын қоспағанда, егер өзге халықаралық шарттарда көзделмесе);

9) өтініш берушіге тұруға тұрғын үй ұсыну және тұрақты тіркеу есебіне қою туралы жеке және заңды тұлғамен нотариалды куәландырылған шарт не нотариалды куәландырылған келісім;

10) «Шетелдіктерде және азаматтығы жоқ адамдарда болуы олардың Қазақстан Республикасына келуіне тыйым салатын аурулардың тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2011 жылғы 30 қыркүйектегі № 664 бұйрығына (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 7274 болып тіркелген) сәйкес шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдарға келуге тыйым салынатын сырқаттардың бар-жоғы туралы шетелдіктің медициналық куәландыру туралы анықтамасы;

11) 14-тен 18-ге дейінгі жастағы кәмелетке толмаған балалар ата-анасының өтінішіне өзінің нотариалды куәландырылған жазбаша келісімін қоса ұсынады;

12) өлшемі 3,5 x 4,5 см. төрт фотосурет;

Егерде, қандастарымыз өңірлерік квота аламын деген жағдайда, ҚР азаматтығына құжаттарын бірден тап-

сырмай, алдымен шетел азаматының тұру ықтиярхатын рәсімдеуіне болады. Ықтиярхатпен жүрген қандастарға ҚР азаматтары болып табылмағандықтан, қандастардың өңірлік квотаны иемдену құқығын шектемейді. Ал тұрақты тұруға рұқсат алуға және ҚР азаматтығына бірден құжаттарын тапсырғандарға, 3 ай мерзімінде азаматтық бойынша шешім шығатын болады.

2. Тарихи отанына қоныстанған қандастарды әлеуметтік қамсыздандыру мәселелерінде жергілікті атқарушы органдар тарапынан қолдаудың тапшылығы. Нақтырақ айтқанда, қандастарды жұмысқа орналасуға бағыттау, әлеуметтік-медициналық көмек түрлерін ұсыну, тұрғын үй алуға кезекке қою, балаларды мектепке, балабақшаға орналастыру т.б.

«Халықтың көші-қоны туралы» Қазақстан Республикасының заңына сәйкес қандастарды бейімдеу және көмек көрсету мәселелері жергілікті атқарушы органдардың құзыретіне жатады, оның ішінде қандастарды бейімдеу және ықпалдастыру орталықтарын құру және қызметтерін ұйымдастыру көзделген.

3. Қазақстан Республикасында қандастардың көшіп келуіне басымдық берілетін 5 облыста (Павлодар, Қостанай, Ақмола, СҚО және ШҚО) өңірлік квотаның жетіспей қалуы немесе кейбір облыстарда игерілмеуі;

Қазіргі кезеңде ҚР Үкіметінің 2016 жылғы 18 ақпандағы № 83 қаулысына сәйкес отандастарды қоныстандыру үшін:

1. Ақмола,
2. Атырау,

3. Шығыс Қазақстан,
4. Батыс Қазақстан
5. Қостанай
6. Павлодар
7. Солтүстік Қазақстан облыстары анықталған.

Осы шешім бойынша 2017 жылдан бастап қоныс аудару квотасы адам санымен белгілене бастады.

Этникалық репатриация саясатының әлсіздігін ұғыну үшін келесі дереккестерге назар аударсаңыздар:

Бес жылдық кезеңді қарастырайық, 2003-2007 жылдар аралығында, квота саны 60 мың отбасы болып белгіленген және елімізге келген қандастарымыз 250 мың адамды құраған.

Яғни, сол кезеңде жылына шамамен 50 мың адам қоныс аударған болса, биылғы жылы небәрі 1426 адам қабылдау белгіленген, дегенмен ол 2021 жылдың 28 қазанында 1246 адамға қысқарды, ал 2020 жылы қандастарды қабылдаудың өңірлік квотасы 1378 адам болған.

Бүгінгі таңдағы квота жүйесі қоныс аудару үрдісіне және мемлекеттің көші-қон және демографиялық саясатына ешқандай оң әсер етпей отырғаны белгілі болды.

Сондықтан, қандастарды мемлекет бюджетіне артық салмақ немесе қоғамдағы деструктивті күш деп қарастырмай, керісінше еңбек ресурстары ретінде қабылдауды ұсынамыз. Егер де мемлекет елге келген қандастырымызға тиісті көңіл бөлмесе, жағдайын жасамаса, әрине оларды әр-түрлі саяси күштер өз мүдделеріне пайдалануға әркет жасайды.

Осы ретте, өңірлік ішкі саясат басқармасы әрбір

елді мекен бойынша қандастар арасындағы қоғамдық пікір қалыптастырушылар базасын жасақтап, пікір жетекшілерінің әлеуметтік портретін құрастыру – олардың саяси көзқарастары мен өмірлік ұстанымдарын, пікірлерін талдау негізінде практикалық ұсынымдар мен ұсыныстар әзірлеуді ұсынамыз. Оладың қатарында мемлекеттік саясатты қолдайтын тұлғалармен қатар, оппозициялық көзқарастағы тұлғаларды анықтап, олармен жұмыс жасау тетіктерін бірлесіп ойластырсақ деген ұсынымымыз бар.

Қандастар қауымдастығы арасындағы қоғамдық-саяси жағдайларды тұрақты бақылауға алып, келесі аспектілерге назар аудару қажет:

- қандастардың шыққан елдеріне сәйкес ментальдық ерекшеліктерінің сипаттамасы;

- қандастардың белгілі бір елді мекендерге қоныстану ерекшеліктері – қандастардың қалай және қайда орналасуы (қала/ауыл), жергілікті тұрғындармен қарым-қатынасы;

- экономикалық қатынастарға интеграциялану сұрақтары, жұмыспен қамтудың негізгі салалары, қаладағы немесе ауылдағы шаруашылық қызметтерінің түрлері;

- қандастардың отбасыларындағы туу коэффициенттері – орташа сандық көрсеткіштер;

- қандастар қауымдастығының жергілікті атқарушы органдармен қарым-қатынастарының сипаты. Қоғамдағы саяси белсенділік, наразылық әлеуеті, мемлекеттік бастамаларды қолдау, қоғамдық-саяси жағдайға әсер ету және т.б.

Бұдан басқа, жергілікті атқарушы органдардың қолындағы тағы бір маңызды құрал – ол қандастарды бейімдеу және ықпалдастыру орталықтарын ашу мүмкіндігі болып табылады.

Қандастарды бейімдеу және ықпалдастыру орталықтары шеттен келген қандастарымыздың тұрақты тіркеуге тұруына мүмкіндік беріп, оларды жаңа ортаға бейімдеу бойынша кешенді шараларды өткізуі тиіс. Осы орталықтардың жұмысын жақсарту қажеттілігі «Халықтың көші-қон» туралы заңында айқын анықталған. Бұл бойынша Елбасының тапсырмасы да бар. Тіпті көші-қон саясатының 2017-2021 жылдарға арналған тұжырымдамасында да осы мәселе кеңінен қамтылған.

Дейтұрғанмен, осы орталықтардың жұмысы, өкінішке қарай, тоқтап тұр. Өңірлік бюджетінен тиісті қаражат бөлінбейді. Осының салдарынан әлеуметтік жағдайы нашар және көпбалалы отбасылар туғандықтарының болмағандығынан уақытша тұратын орын таба алмай сандалып жүр.

2021 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша жалпы 15903 адам қандас мәртебесін алған, соның ішінде Шығыс Қазақстан облысында 92 адамға берілген.

ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі 2021 жылы Шығыс Қазақстан облысы бойынша қандастарды қабылдаудың өңірлік квотасының санын 195 адамға белгіледі.

Шығыс Қазақстан облысы – ҚР Үкіметінің 2016 жылғы 18 ақпандағы №83 қаулысына сәйкес, шеттен келген қандастарды қоныстандыру үшін, этникалық

көші-қонға басымдық берілген өңірлердің бірі болып табылады.

Анықтама ретінде:

Жерінің аумағы 97,9 мың км², тұрғындары 1 358,9 мың адам (2021 жыл 1 қазан). Облыста 13 әкімшілік аудан; 5 қала; 4 қала типтес кенттер, 689 ауыл бар. Жұмыссыздық деңгейі 4,8% (2021 жылғы II тоқсан). Бір жұмыскердің орташа айлық жалақысы 214 216 теңгені құрайды (2021 жылғы III тоқсан).

Еліміз тәуелсіздік алған жылдан бастап Шығыс Қазақстан облысына 53 мыңнан астам этникалық қазақтар көшіп келіп, қандас мәртебесіне ие болған. Олардың ішінде басым бөлігі 77,5% – Қытай Халық Республикасынан; 17,6% – Моңғолиядан және 4,6% – басқа да алыс-жақын шетелдерден қоныс аударған.

Шығыс Қазақстан облысында қандастардың басым көпшілігі Ұлан, Глубокое, Зайсан, Күршім, Үржар, Тарбағатай және Жарма аудандарында қоныстанған. Негізгі кәсіп түрлері ауыл шаруашылығы және жеңіл өнеркәсіп салалары болып табылады.

Қазіргі уақытта, Шығыс Қазақстан облысында «Қандас» мәртебесі берілген және жарамдылық мерзімі аяқталмаған 92 адам (56 отбасы) тіркелген. Оның ішінде, 18 (19,5%) қандас Қазақстан Республикасының азаматтығын рәсімдеуге құжаттарын тапсырды. Қандастар арасында 25 адам (27%) – кәмелеттік жасқа толмаған, 55 адам (60%) – еңбекке қабілетті жаста және 12 адам (13%) – зейнеткерлік жасқа жеткендер. Еңбекке қабілетті жастағы қандастардың ішінде 3 адам (3,2%) жұмыссыз ретінде тіркелген.

Көші-қон қызметі комитетінің мәліметі бойынша, ҚР-ның азаматтығын алмаған, Шығыс Қазақстан облысы аумағында шетелдік азаматтың тұру ықтиярхаты негізінде тұрақты тіркеуде 258 этникалық қазақ бар.

Осы жерде, аталмыш қандастарымыздың қазақстандық қоғамға бейімделуіне, олардың әлеуметтік жағдайын шешуге жергілікті әкімдік тарапынан көрсетіліп жатқан қандай шаралар бар деген сұрақ туындайды.

Мінекей, сондықтан да, осы саладағы мәселелерді жүйелі шешіп отыру үшін өңірлерде **қандастарды бейімдеу және кіріктіру орталықтарын (қандастар) ашу бүгінгі күннің өзекті мәселесі.**

Анықтама ретінде:

Қазіргі уақытта «Оралмандарды бейімдеу және кіріктіру орталығы» мемлекеттік мекемелері Қарағанды, Шымкент қалаларында және Түркістан облысы Сайрам ауданының Ақсукеңт ауылында жұмыс істейді және жергілікті бюджет қаражаты есебінен қаржыландырылады.

Орталықта тегін тұратын оралмандарға (қандастарға) және олардың отбасы мүшелеріне мынадай қызметтер көрсетіледі:

1) ақпараттық және анықтамалық қызметтер көрсету;

2) аударма қызметтері;

3) жұмысқа орналасуға, кәсіптік даярлауға, қайта даярлауға және біліктілігін арттыруға көмек;

4) Қазақстан Республикасының тарихы, мәдениеті мен дәстүрлері, заңнама негіздері және шағын бизнесті

ашу бойынша оқыту курстарын өткізу;

5) түрлі мәдени іс-шаралар өткізу;

6) заңгерлік қызмет көрсету (оралмандарды қабылдаудың өңірлік квотасына енгізуге өтініш беруге, азаматтық, әлеуметтік жәрдемақы алуға және тіркеуге кеңес беру және көмек көрсету););

7) құжаттарды ресімдеу және Қазақстан азаматтығын алу мәселелерінде жәрдемдесу болып табылады;

8) тегін медициналық көмектің кепілдік берілген көлемін көрсету;

9) қазақ және орыс тілдерін оқыту;

10) мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек алуға жәрдемдесу.

Сонымен қатар, Қоғам мәдени мұраны насихаттау, алыс-жақын шет елдердегі қазақ диаспорасымен іскерлік және гуманитарлық байланыстарды нығайта отырып одан әрі дамыту үшін «Абай» қазақ мәдени-іскерлік үйі» (әрі қарай – ҚМІҮ) жобасын іске асыруда. Қазіргі уақытта Омбы (Ресей Федерациясы), Ыстамбұл (Түркия), Берлин (Германия), Киев (Украина), Ташкент (Өзбекстан) қалаларында 5 ҚМІҮ жұмыс істейді.

Олардың қызметі отандастарға жүйелі қолдау көрсету, дарынды қандастарды анықтау және оларды тарихи отанына тартуға, шеттегі ұлттық ұйымдар мен қоғамдық қауымдастықтарды біртұтас желіге біріктіруге бағытталған. Қазақ мәдени-іскерлік үйлерін жүйелі түрде пайдалану мемлекетаралық қатынастарды нығайтудың және екі жақты экономикалық және мәдени-гуманитарлық ынтымақтастықты тереңдетудің

тиімді тетігі бола алады.

Шетелдегі қазақ диаспорасын жүйелі қолдау, әдістемелік және материалдық көмек көрсету мақсатында жергілікті атқарушы органдардың «Абай» ҚМІҮ-ге қамқорлық (шефство) жасау тетігін енгізуді ұсынамыз.

Осы ретте, Отандастардың қажеттілігін, облыстардың шекаралас өңірлермен және шет елдермен экономикалық және мәдени байланысын ескере отырып, әкімдіктерге жекелеген елдерді бекітіп, Қамқорлық аясында келесі ұсынылады:

– Қазақ ұлттық өнімімен (ішкі жабдықтары толық қамтылған киіз үйлер, ұлттық музыкалық аспаптар, ұлттық костюмдер жиынтығы), көркем және оқу-әдістемелік әдебиеттермен, қазақ тілін оқып-үйренуге арналған интерактивті құралдармен, компьютерлік және ұйымдастыру техникасымен ҚМІҮ-ге материалдық-техникалық жарактандыруда қолдан келгенше көмек көрсету;

– іс-шараларды (Наурыз, мемлекеттік мерекелер, атаулы күндер және т. б.) ұйымдастыруда ҚМІҮ-ге оң ықпал ету және мәдени-бұқаралық және білім беру іс-шараларын өткізу барысында отандастарымызды барынша белсенді тарту;

– облыстағы мәдениет мекемелерінің шекара маңындағы қандастар қалың шоғырланған өңірлерге көшпелі гастрольдерін ұйымдастыру (облыстық филармония ұйымдарының гастрольдері, облыстық қазақ драма театрларының көшпелі қойылымдары, бейнелеу өнерінің көрмелері, тарихи және этнографиялық экспо-

зициялар);

– өңірлерде «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасының филиалдарына ҚМІҮ бизнес-жобаларын қолдау және бекітілген елдерде отандастарды белсенді қамти отырып, бизнес-іс-шаралар өткізу;

– отандас – қазақ тілі пәнінің мұғалімдеріне кәсіби біліктілігін арттыру курстарын ұйымдастыру және қазақ диаспорасы өкілдері қатарындағы қазақ балаларын облыс аумағындағы жазғы демалыс лагерьлеріне шақыру.

Сондай ақ, қандастарды қолдау жұмысын дамыту мақсатында барлық өңірлік әкімдіктерімен өзара ынтымақтастық меморандумдары бар. Осы меморандум аясында бірлесіп жұмыс жасауға шақырамын!

Өз кезегінде, Отандастар қоры қандастарды қолдау бағытында жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп жұмыс атқаруға, әдістемелік, ақпараттық қолдау көрсетуге дайын екендігін жеткізгім келеді.

Әлпейісова Камал Әбілқасымқызы,
Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі,
филология ғылымдарының кандидаты
«Мәдениетті ана – мәдениетті ұлт»

Құрметті жиынға қатысушылар!

Мұхтар Шаханов ағамыздың:

«... салт пен сана, тіл мен дәстүр қасында

Арал зары шапқан кезде насырға

Тағы да біз жанашыр боп жүргенбіз

мейірім қосып мейірімсіздеу ғасырға» – деген сөздері бар.

Өмірде МЕЙІРІМ және АНА деген сөздердің егіз қозыдай бірге жүретіні белгілі. ҚХА жанындағы 2014 жылдан бері бар Аналар кеңесінің жұмысы биыл жандана бастауының себебі де – қоғамда көбейіп кеткен кейбір қатыгез құбылыстардан ұрпақты сақтау, ұл-қызымызды мейірім шуағына бөлеп тәрбиелеудің ысырып тастауға болмайтын мәселе екендігін түсінуден туындап отыр.

Биыл 21 қазанда Мемлекет басшысы **Қ.К. Тоқаевтың төрағалық етуімен** Қазақстан халқы Ассамблеясының кеңесі өтіп, онда Аналар кеңесінің қызметі тыңдалды.

Ақпарат бере кетсек:

13 мыңнан астам белсенді ананың басын біріктіріп отырған Аналар кеңесінің қазіргі таңда 14 облыстық, 45 қалалық, 182 аудандық, 1430 ауылдық құрылымы бар. Олардың 127 этномәдени бірлестіктер жанынан, 29-ы кәсіпорындарда құрылды. Жалпы саны 1 827 жетті.

Аналар кеңесі мемлекеттік ұлттық саясатқа сәйкес қазақстандық патриотизмді, толеранттылықты тәрбиелеу, ұрпақтар сабақтастығын жалғастыру, ұлттық дәстүрлер мен отбасылық құндылықтарды насихаттау бағытындағы жұмысын қоғамның тынысымен сәйкестендіріп, өзекті мәселелерді зерделей отырып жүргізеді.

Президент төрағалық еткен отырыста біз ең алдымен «МӘДЕНИЕТТІ АНА – МӘДЕНИЕТТІ ҰЛТ» деген ұстанымды насихаттайтынымызды жария еттік.

Негізі, МӘДЕНИЕТ дегеніміз – ҰЛТТЫҢ ГЕНЕТИКАЛЫҚ КОДЫ.

Сондықтан, біріншіден, тамырынан нәр алған, немесе өз ұлтының тарихын, салт-дәстүрін, діни негізін білетін, болашақта «АҚСАҚАЛ» деген ұлы атаққа ие болатын ҰЛ, «ЕЛ АНАСЫ» болатын ҚЫЗ тәрбиелеу үшін әр АНА өз ұлтының өмір философиясын терең білуі қажет.

Негізі, ұлттық бірегейлік мәселесі бүгінгі таңда әлемдік проблема деңгейіне жетті.

Еуропа мемлекеттерінде еңбек мигранттары мен босқындардың көбеюі салдарынан негізгі ұлттың азшылыққа айналу қаупінен қорқады.

Америка қара нәсілділердің демографиялық өсуінен қауіптенеді.

Осы қауіптердің негізінде ұлттық дін мен тілден айрылу, ділдік жойылу мүмкіндігі қоғамды белсенділікке итермелеп отыр.

Сондықтан шығар, философия ғылымында «21 ғасыр – әр ұлттың түп-тамырына үнілу ғасыры» деген түсінік пайда болды.

Сондықтан, ҚАЗАҚ ТІЛІН, ұлттық салт-дәстүрді БІЛЕТІН АЗАМАТТАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУ үшін ӘР ОТБАСЫНЫҢ АНАСЫ, ӘЖЕСІ СОЛ ҮЙДІҢ ҚАЗАҚ ТІЛІН, салты мен дәстүрін ҮЙРЕТЕТІН ҰСТАЗ БОЛУЫ КЕРЕК!

Екіншіден, жауапкершілігі мықты, отаншыл, спортпен шұғылданатын, денсаулығы мықты ұрпақ өсіру үшін АНАНЫҢ өзі үлгі болуы керек.

Осы жерде Мұқтар Әуезовтың «Адамдық негізі – әйел» деген мақаласынан үзінді келтіргім келіп тұр. Ұлы жазушы «... әйелдің басындағы сасық тұман айықпай, халыққа адамшылықтың бақытты күні күліп қарамайды. Ал, қазақ, мешел болып қалам демесең, тағліміңді, бесігіңді түзе! Оны түзейім десең, әйелдің халін түзе!» деген сөздермен мақаласын аяқтайды.

Бір қызығы, бала тәрбиесі туралы сөз сөйлейтіндер, мақала жазатындар осы контекстен «бесігіңді түзе» деген тіркесті жұлып алады да, «балаға дұрыс тәрбие беру – әйелдің міндеті» деп, өз ойларын сол арнаға салып әкете береді. Ал жазушының бұл жердегі айтпақ ойы – «әйелдің халін түзе!»

Үшіншіден, алауыздыққа бармайтын, ұлылығымен үлгі болатын, достықты ұлықтайтын, үлкенге іні, кішіге пана болатын азаматтарды қалыптастыру үшін АНА түзу сөйлеуі керек.

Ананың мәдениеттілігі – тілінде. Дастархан басында айтатын әңгіме арқылы Ана патриотизмді де, алауыздықты да санаға сала алады.

Әлемге әйгілі философ Эзоп туралы мынандай аңыз бар.

Эзоп бір ел билеушісінің қолында құлдықта болады.

Бір күні қожайыны Эзопты шақырып – «Сені ақылды дейді ғой. Маған базардағы ең жақсы нәрсені әкеліп берші дейді. Келесі жолы ең жаман нәрсеге жұмсайды. Ол екі жолында да ТІЛДІ әкеледі. Себебі тіл арқылы достастыруға да, қастастыруға да болады.

Бұл ретте қазақтың «БАСҚА ПӘЛЕ – ТІЛДЕН» деген даналығы таң қалдырады. (Кейде: ТІЛдің осы ерекшелігін әуелі Эзоп айтты ма екен, әлде қазақ айтты ма екен деп ойлаймын).

Бүгінге күнге келсек: қоғамдағы бөлінудің негізі – дастарханның басындағы сөзден басталады.

«Бөлінгенді бөрі жейді» дейтін де нақыл бар бізде.

Соны біле тұра қоғамымызда бөлінудің азаятын түрі жоқ:

Тілді білетіндер мен білмейтіндер;

Билік пен халық болып;

Мамандық пен қызмет бойынша;

Енді – вакцина салдырғандар мен салдырмағандар.

(тарих 100 жылда қайталанады немесе история циклична деген ойды баршамыз есітіп жүрміз: 20 ғасырдың 21-31 жылдарын еске түсірейік – қуаңшылық, жұт, оба, чума, холера, скарлатина, т.б. Сол кезе вакцинациядан ата-әжелеріміз өтті.)

Төртіншіден, балаларымыз мамандығын адаспай таңдап, өмірден өз орнын тауып, бақытты болуы үшін бүгінгі АНА заманауи білімді және білікті болуы керек.

Бесіншіден, балаларымыз өмірлік жолдасын адаспай тауып, жақсы отбасы болып қалыптасу үшін Ана мен Әкенің өнегесі мықты болуы керек.

Аналар кеңесі осы жылғы 27 қыркүйек күні республикалық «Әкелер одағымен» меморандумға қол қойып, ортақ іс-шаралар жоспарын бекіттік.

Әкелер одағының – біз біріншіден БАЛАМЫЗДЫ ТАНЫП АЛАЙЫҚ деген бастамасы ұнады. Тура мағынасы да, жанама мағынасы да бар. Әкесі мен баласының қарым-қатынасын нығайту уақыт күттірмейтін мәселе екені рас.

Әке мен ананың сыйластығы, отбасылық субординацияның сақталуы – дәстүрлі отбасының үлгісі. Дәл осы модельдегі ананың ұйымдастырушылық – модераторлық және медиаторлық рөлі орасан.

Соның ішінде отбасын біріктіруші СЕНИМ деген қасиетті нығайту аса маңызды болып отыр.

Мамандардың айтуынша, жасөспірімдер арасындағы келіспеушілік пен өзіне қол жұмсау себептері; тұрмыстық зорлық-зомбылықтың себептері; жыл сайын ажырасу санының артуы; тағы басқа келеңсіздіктердің негізінде өзіне немесе жақынына деген СЕНИМДІ жоғалту жатыр екен.

М. Әуезовтың «Ал, қазақ, мешел болып қалам демесең, тағлімінді, бесігіңді түзе! Оны түзейім десең, әйелдің халін түзе!» деген сөздеріне бет түзей отыра, осы іске үлес қосу үшін Аналар кеңесі мынадай шараларды атқаруды ұсынады.

1. «Бақытты ана» тақырыбында, әйелдер қауымы үшін тұлғалық даму, рухани өсу семинарлары; Оның ішінде «Сөз дауа» тақырыбында психологиялық кездесулер (топтық және жеке) де бар;

2. «Дәстүрлі отбасы тәрбиесі» тақырыбындағы семинарлар;

«Кешкі шәй» акциясы (отбасында оң психологиялық климат орнату, балаларымен қарым-қатынасты, сенімді нығайту);

«Мамандығым – бақытымның тұғыры» атты кездесулер;

Көпбалалы отбасынан шыққан балалардың еңбекқорлығы, жетістігі туралы ақпарат жинап, оларды «Еңбекті сүйю – отбасынан» немесе «Еліне азамат тәрбиелеген отбасы» деген тақырыппен БАҚ, интернет желілері арқылы тарату;

3. Әкелер одағымен бірлесіп, республикалық «Әкеме хат» жобасы;

4. Қазақклуб «Қазақ дастарханы» (Қазақша сөйлеу дағдыларын қалыптастыру клубы);

5. Республикалық «Ана әлдиі» байқауы;

6. Республикалық «Төркіндеу» семинары.

7. Республикалық «Бүгінгі заман ертегісі» байқауы;

8. «Отбасымның өмірі» атты ТІК-ТОК жоба;

9. «Қарқара» тақырыбымен қазақ әйелінің бас киімдері туралы танымдық кездесулер.

10. «Кұрақ көрпе» – қолөнер шеберлерінің көрмелері.

Сондай-ақ, билік тарапынан қолдау болады деген оймен:

– «Мен сені тыңдаймын» – «Позвони мне, позвони»;

– «Сыр айтар серік іздесең – маған жаз, күтемін» – «Напиши мне письмо (смс) деп жазылған билбордтар мен хабарландыруларды нөмірі жазылған Сенім телефондарын ұйымдастыруды ұсынамын.

Және келесі тақырыптарда отбасылық

құндылықтардың сақталуы бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізуді (әлеуметтік сауалнама, терең ғылыми зерттеу) мақсат тұтып отырмыз:

1. Мәдениетаралық коммуникация мен толеранттылықты қалыптастырудағы Қазақстан әйелдерінің рөлі. (Роль женщин Казахстана в формировании межкультурной коммуникации и толерантности).

2. Қазақстан әйелдерінің отбасындағы орны мен рөлі. (Роль и положение женщин Казахстана в семье).

3. Ананың ұлттық бірегейлік пен отбасылық құндылықтарды сақтаудағы рөлі. (Роль матери в сохранение национальной идентичности и семейных ценностей).

4. Баланың психологиялық дамуы мен тәрбиесіндегі әкенің рөлі. (Роль отца в психологическом развитии и воспитании детей).

5. Әке мен ана: болашақ отағасы мен анасын тәрбиелеуге әсері. (Отец и мать: влияние на воспитание будущего семьянина).

Ашимова Аяужан Турсынбековна,
руководитель общественного объединения «Ұлағат»
«Привлечение потенциала институтов гражданского общества для укрепления межэтнического согласия»

Я представляю общественное объединение «Ұлағат» и в сфере неправительственных организации работаю с 2007 года. За это время нашей организацией реализовано немало проектов, в рамках государственного социального заказа, разных грантов, принимаем активное участие в работе Общественного совета области, работаем в партнерстве со многими общественными организациями области.

Хотя, в 2006 году, когда я устроилась на работу в Институт анализа и прогнозирования, я не знала, что такое неправительственных организации. Мне повезло, первой задачей, поставленной передо мной был обзвон 700 неправительственных организации, в то время официально зарегистрированных в Восточно-Казахстанской области, для составления справочника неправительственных организации области. К завершению работы я уже была почти экспертом по неправительственным организациям.

В то время Институт анализа и прогнозирования был Ресурсным центром для Гражданского сектора области, диалоговой площадкой для представителей власти, бизнеса и гражданского сектора.

За одним круглым столом здесь собирались представители исполнительной власти во главе с акимом области, неправительственные организации, этнокультурные объ-

единения, политические партии, представители бизнес-структур и открыто обсуждали проблемы, приходили к общему мнению, вырабатывали рекомендации. Тот трехсторонний диалог, который и сейчас актуален уже был тогда. Именно на этих диалоговых площадках мне посчастливилось познакомиться с лидерами гражданского сектора Восточно-Казахстанской области, увидеть, как лидеры этнокультурных объединений решают вопросы межэтнического согласия, как власть принимала рекомендации к действию.

Однако, говоря об участии гражданского сектора в укреплении межнационального согласия, стоит отметить и другие институты гражданского общества, которые активно работают в данном направлении.

К примеру, Общественный совет Восточно-Казахстанской области при котором есть рабочая экспертная группа по духовному согласию. Возглавляет его Председатель Совета Общественного согласия при Ассамблеи народа Казахстана Восточно-Казахстанской области Пуссеп Геннадий Николаевич. Данная группа вносит неоценимый вклад в сохранение межнационального согласия в регионе. Через организацию выставок, проведение концертов и творческих вечеров, издание книг авторов нашей области – одним словом, развивая духовность и культуру, группа укрепляет мир и согласие народа ВКО.

В рамках государственного социального заказа Управления внутренней политики Восточно-Казахстанской области проводится огромная работа в данном направлении. Ежегодно выделяются средства для реализации проектов неправительственных организаций,

направленных на укрепление межэтнического согласия.

Кроме этого, в рамках работы гражданского ресурсного центра выпускались различные пособия, методические материалы, которые помогают институтам гражданского общества работать в данном направлении. Приведу небольшой пример – ребята из СКФ «Зубр» выпустили методическое пособие «Межнациональное согласие – фундамент успеха». Пособие подготовлено для членов информационно-пропагандистских групп (ИПГ), включая государственных служащих, НПО, бюджетных организаций, преподавателей ВУЗов, вовлеченных в проведение информационно-разъяснительной работы с населением. Пособие содержит четко структурированные и систематизированные положения стратегических и программных документов, цитаты и тематические выдержки из выступлений Главы государства, интересные факты, касающиеся вопросов укрепления межнационального (межэтнического) согласия в Казахстане, реализации конституционных прав и обязанностей граждан в данной сфере. Издание также будет полезно работникам образовательных учреждений для организации учебно-воспитательных мероприятий по данной теме.

Или же методичку как вести себя в социальных сетях? Здесь тоже очень много полезной информации особенно для молодежи, которая активно пользуется соцсетями, по безопасному поведению в сети.

Как вы видите, НПО области делается немало для укрепления межнационального согласия. Для реализации проектов привлекаются этнокультурные объединения. Члены Ассамблеи активно участвуют в общественной жизни области – они члены общественных советов, способствуют

молодежи в изучении языков, культуры и традиций народов ВКО. Отметим бы особенно проект Кунст Юлии руководителя Ассоциации корейцев по изучению казахского языка, проект председателя русского культурного центра Веры Правдиной по изготовлению аудиокниг – сказок.

Вместе с тем, хотелось бы увидеть побольше проектов этнокультурных объединений, по реализации программы «Рухани Жаңғыру». Ведь программа «Рухани жаңғыру» – это прямой путь к развитию через познание себя. Психолог Валерий Синельников говорит «Внешнее – отражение внутреннего». А мудрец нашего столетия Садгуру говорит о том, что «Когда речь идет о здоровье, благополучии, радости и самореализации, единственный выход – это обратиться вовнутрь». Это именно то, что позволит познав себя, затем используя свои сильные стороны сделать скачок в дальнейшем развитии.

Наш народ – особенный. Наша страна – как мать, раскрывшая свои объятия всем, кто нуждался в ней. Ведь чужих детей не бывает. При этом она не подавляет особенности каждого. Наоборот, старается развивать сильные стороны каждого и учит на примере других детей – равных.

Поэтому именно этнокультурные объединения должны быть акселераторами – өзгерістер саруарлары дәл осы этномәдени орталықтардың өкілдерінің арасынан шығуы керек. Дәл Достық үйлерінде жаңа жобалар туып, халық арасында кеңінен таралуы керек. Біз осыны күтеміз.

А со своей стороны готовы поддержать, помочь, подсказать.

Назарларыңызға рахмет!

Баймухаметова Резеда Салимжановна,
директор Центра психологии и развития личности
«РУХ», клинический психолог.

*«Психологические аспекты безопасности в кибер-
пространстве – методы противодействия языку, про-
пагандирующему нетерпимость и подстрекающего их
к насилию»*

Манипуляция общественным сознанием является актуальной темой исследований на протяжении всей истории человечества и в наше время активно обсуждается представителями широкой общественности. Общественное сознание было рассмотрено не только в трудах философов, социологов, но и в психологии.

Особенно полно этот феномен изучили Эмиль Дюркгейм, Карл Маркс, а философские корни уходят далеко – к Гегелю. Общественное сознание это, прежде всего представления людей об общественном бытии. Сознание общества меняется с течением исторического развития и может меняться и под воздействием человеческой природы с помощью манипуляции им.

Изначально проблема манипуляции рассматривалась только в рамках психологической и политической парадигм. Широкое распространение получили практические знания относительно методов, способов и конкретных приемов манипуляции как массовым, так и индивидуальным сознанием.

В современном мире массовое сознание становится мишенью огромного количества манипуляторов, именно поэтому манипуляция приобретает широкое рас-

пространение, особенно в 20-21 веках эта технология управления людьми становится очень явной, так как государства становятся институтами, направленным не только на защиту интересов своих граждан, но и на изменение мнений и мировоззрений граждан для более эффективного управления ими.

Исследование этого феномена находится на стыке психологии, философии и социологии и является предметом исследования социальной психологии, поэтому, для того, чтобы полностью раскрыть данный феномен надо будет изучить литературу по всем этим дисциплинам и в контексте этих наук.

Проблема манипуляции общественным сознанием как научная категория была введена в оборот западными политологами в 40-50 годах 20 века. Появление такого понятия, как манипуляция общественным сознанием произошло из-за возникновения СМИ и идеологической борьбой между социализмом в СССР и капитализмом развитых стран. Современная литература заполнена работами, освещающими прикладной аспект феномена манипуляции в области бизнеса, коммерческой рекламы, маркетинга и этики деловых отношений, а так же раскрывает смежные явления социальной действительности: пропаганду, идеологию, информационную войну. Отдельно обязательно нужно выделить работу С. Г. Кара – Мурзы, так как его книги, носящие публицистический характер, исследуют этот феномен настолько полно, что использование его книг может носить характер источника социальных фактов, основанных на данной технике применения влияния на общественное сознание.

Научно-теоретическая база: среди наиболее известных авторов исследовавших проблему общественного сознания и социальное осмысление манипуляции общественного сознания будут научные работы по феномену психики человека – общественному сознанию для реализации манипуляций массами: Э. Дюркгейм «О разделении общественного труда. Метод социологии», Вундт В. «Проблемы психологии народов», Л.С Выготский «Этюды по истории поведения», труды ученых непосредственно затрагивающих отдел знаний посвященных исследованию управления массами. Основными источниками по исследованию манипуляций будут служить книги: Доценко Е. Л. «Психология манипуляций: феномены, механизмы и защита»; Кара-Мурза С.Г. «Манипуляция сознанием»; С.А. Зелинский «Манипуляции массами и психоанализ» и другие второстепенные источники.

Под общественным сознанием, прежде всего, понимается совокупность психологических свойств, присущих обществу как целостной системе. Общественное сознание разделяется на подсистемы, в которых господствующей становится либо религия, либо экономика, культура – все эти сферы общественной жизни и есть предмет общественного сознания. Общественное сознание формируется социально-исторической сущностью нации или народа, обладающего индивидуальным неповторимым типажом общественного сознания. Историческая реальность, отражаясь в умах людей, порождает общественные настроения, идеологии, социальные психологии, национальные характеры. Те, в свою оче-

редь, оказывают действенное влияние на реальность. Общественное сознание служит основой культурной деятельности и оказывает влияние на индивидуальную психологию каждого человека, входящего в социум. Внимание ученых уже давно приковано к изучению общественного сознания.

Общество по Дюркгейму целостно и не сводимо к составным частям. И законы, действующие на уровне общества, отличаются от законов, которые были бы обнаружены, если бы разделили общество на составляющие. Он писал: «Состояния коллективного сознания по сути своей отличаются от состояний сознания индивидуального, это представления другого рода. Мышление групп иное, нежели отдельных людей, у него свои собственные законы». Он утвердил за социально-психологическими явлениями право считаться независимыми и не сводимыми к индивидуальной психологии. Помимо социологов изучением общественного сознания занимались психологи: этнопсихология, психоанализ, культурно-историческая психология.

То, что общественным сознанием заинтересовались этнологи, очевидно, потому что разница между сознанием европейца, азиата, или примитивного аборигена очень сильно отличается. Огромный багаж полевых исследований, проведенный этносоциологами и этнопсихологами позволили делать широкие обобщения и выявлять закономерности в общественном сознании разных народностей, этносов, государств. Самым известным этнопсихологом стал В. Вундт. Идея «народного духа» и сейчас пользуется популярностью среди ученых. Ис-

пользуя сюжеты мифов, фольклор он утверждал, что существует особый народный дух, который будучи субстанцией нематериальной и мистической влияет на историческую судьбу и общественное развитие народа. Еще один ученый показал историческую изменчивость общественного сознания. Люсьен Леви-Брюль стал автором двух положений:

-законами индивидуальной психологии невозможно объяснить верования, коллективные представления, возникшие в каком-либо народе.

-«разным типам общества соответствуют различные типы психологии человека, отличающиеся друг от друга подобно тому, как отличается психология позвоночных и беспозвоночных животных»

Идеи Леви-Брюля развил Л.С Выготский. В своей книге «Этюды по истории поведения» он выдел историческую линию процесса становления современного человека. Анализируя этнографические данные, Выготский приходит к заключению, что сущность исторического развития человеческой психики заключается в совершенствовании культурных приемов пользования собственными психологическими способностями. Немало интересного мы можем найти по данной проблематике и у Зигмунда Фрейда, который указывал, что развитие общества и его сознания подобно развитию невроза у личности. А. Теннис, социолог, предлагает искать причины внешних реальных социальных явлений именно в сознании людей. Он пишет: «Наиболее энергично я настаиваю на теории, согласно которой социальные сущности или объединения и ассоциации людей

имеют по существу идеальный характер, они – продукт мышления в том смысле, что сам факт существования их зависит в сильной степени от сознания их членов». И далее: «Эта социальная реальность основана на идеях о ней – следовательно, на сознании людей». Отсюда: «...мышление и воление существуют как объективные реальности», а те социальные явления, которые являются результатами этих процессов, есть не что иное, как «идеально сконструированная субъективная сущность». Сюда относятся не только привычки, убеждения (непосредственно определяющие поведение человека), но также и обычаи, нравы, установления, а, в конечном счете, и формы социальных учреждений и институтов, организаций и прочее.

Формы общественного сознания представляют из себя различные способы духовного освоения общественного бытия: политическое и правовое сознание, религия, искусство, философия. Все форм общественно-го сознания имеют относительную самостоятельность и проявляют особые закономерности развития. Если рассматривать формы общественного сознания с точки зрения марксизма, то их будет всего 4:

- 1) религия
- 2) наука
- 3) искусство
- 4) мифология

Личное сознание всегда определяется сознанием общественным, которое в свою очередь зависит от производных.

Обыденное сознание имеет преимущества перед те-

оретическим, то что оно более полно, многосторонне и целостней представляет картину общества

Структура общественного сознания включает в себя 2 уровня: социальная психология, то есть обыденное массовое сознание, формирующиеся на основе повседневной жизненной практики и научно-теоретический уровень, включающий идеологию как духовное выражение коренных интересов общественных классов. На данном уровне сознание отражается в виде концепций и теорий, оно основано на обнаружении закономерностей развития явлений общественной жизни.

Общественное сознание включает в себя:

1) накопленный веками опыт трудовой деятельности, эмпирические знания, навыки, представления об окружающем мире, стихийное мировоззрение, сложившееся из фактов;

2) житейские нормы нравственности, обычаи, стихийно сложившиеся представления о своем положении, своих потребностях;

3) народное художественное творчество. Обыденное сознание не обладает глубиной рационального осмысления, четкой осознанностью, научной обоснованностью и в этом аспекте уступает сознанию теоретического уровня.

Все эти виды общественного сознания поддаются коррекции, со стороны заинтересованных лиц. В первую очередь со стороны политических и экономических элит. Данная форма влияния называется словом «манипуляция», о специфике которой будет идти речь в следующей главе.

Слово «манипуляция» состоит из корней, латинского происхождения: *manipulus* – пригоршня, горсть, *manus* – рука,. Это слово в моей работе будет носить переносное значение, так как в прямом значении оно употребляется как сложное действие руками над чем-то, предполагающее определенное мастерство и сноровку.

Так как основной книгой, которую я буду использовать для понимания проблемы – «Манипуляция сознанием» С.Г. Кара-Мурза, то было бы рационально представить его понимание этого явления, а именно он считает, что это огромная технология, «которую используют согласно своим служебным обязанностями за небольшую зарплату сотни тысяч профессиональных работников – независимо от их личной нравственности, идеологии и художественных вкусов».

«Это – та технология, – пишет С. Г. Кара – Мурза, – которая проникает в каждый дом и от которой человек в принципе может укрыться». Манипуляцию он обозначает как «программирование мнений и устремлений масс, их настроений и даже психического состояния с целью обеспечить такое их поведение, которое нужно тем, кто владеет средствами манипуляции». Он так же отмечает, что слово носит метафорический характер, то есть прямое и изначальное его понятие носит другое значение, сходное с научным только по смыслу. Первоначальное значение слова «манипуляция» имело нейтральное отношение к вещам или предметам. Однако существовало и переносное значение, которое носило значение хитрой уловки, махинации.

В Оксфордском словаре английского языка прослеживается метафоричность определения «манипуляция»

это «акт влияния на людей или управление ими или вещами с ловкостью, особенно с пренебрежительным подтекстом, как скрытое управление или обработка».

Это определение носит политический характер. «Современный словарь социологии» выпущенный в США в середине двадцатого века дает такое определение слова: «манипуляция – вид применения власти, при котором обладающий ею влияет на поведение других, не раскрывая характер поведения, которое он от них ожидает».

Одной из первых книг написанных о манипуляции стала книга социолога из Германии Герберта Франке «Манипулируемый человек», где он дает определение манипуляции с психологической точки зрения, с указанием признаков и направленности: «под манипулированием в большинстве случаев стоит понимать психическое воздействие, которое производится тайно, а, следовательно, и в ущерб тем лицам, на которых оно направлено».

Манипуляция массовым сознанием – явление повсеместное и постоянное. Его используют для скрытого управления людьми, чтобы не прибегать к насильственным методам. Невозможно управлять большим количеством людей, не манипулируя ими, ибо в противном случае придется использовать насилие, чтобы заставить людей делать то, что хочет власть. Поэтому людьми манипулируют везде и, как правило, весьма успешно.

Очень часто то, что людям выдают за правду, правдой не является, а то, что преподносится, как справедливость, частенько оказывается несправедливым. Также, многое из того, что кажется людям выгодным, на самом деле невыгодно.

Но при этом, как мы с вами видим, большинство людей ведут себя послушно, предсказуемо и стабильно, благодаря тому, что ими грамотно манипулируют. В этой статье мы с вами рассмотрим три способа манипуляции массовым сознанием, с помощью которых осуществляется контроль над большинством людей. Это достаточно распространенные, часто используемые и весьма эффективные способы.

Речь идет о табуировании, сакрализации и мифологизации чего-либо.

У определений можно выделить общее: иллюзия самостоятельно принятых решений, иллюзия независимости адресата, ловкость, искусность исполнения. Итак, определение переносного значения слова «манипуляция» содержит несколько необходимых признака: искусность манипулятора, скрытость воздействия, иллюзия самостоятельного принятия решения, после воздействия. Для более полного понимания того, что термин «манипуляция» может, применяется в разных ситуациях, и проявлять разные признаки своих технологий мы приведем мнения различных авторов о понятии «манипуляция»

Автор	Понятие
Б. Н. Бессонов	Форма духовного воздействия, скрытого господства, осуществляемая насильственным путём
Г. Шиллер	Скрытое принуждение, программирование мыслей, намерений, чувств, отношений, установок, поведения.

В. Н. Сагатовский	Отношение к другому как к средству, объекту, орудию достижения цели.
У.Рикер	Структурирование мира, которое позволяет выиграть ее проводнику.
Л. Прото	Скрытое влияние на совершение выбора.
Р.Гудин	Раскрывает данное явление как применение власти(сила) вразрез с предполагаемой волей другого.
Э. Шостром	Управление и контроль, эксплуатация другого, использование в качестве объектов, вещей.

Манипуляция в этом мире не появляется сама по себе, ее возникновение обязано условиям, призывающим ее к жизни. Необходимо понять, почему появляются манипуляторы, какие факторы являются основной причиной появления манипулятора. Итак, основными факторами провоцирующими манипуляцию являются внутриличностные психологические проблемы:

- 1) недоверие к другим людям,
- 2) боязнь тесных межличностных конфликтов,
- 3) стремление получить одобрение со стороны личности и общества,
- 4) поиск легких путей решения проблем
- 5) завышенная или заниженная самооценка
- 6) стремление к унижению и садизму.
- 7) внутриличностные конфликты.

Манипуляция приводит к социальному успеху, поэтому она получает положительное подкрепление и ма-

нипулятор все больше втягивается в этот губительный для других процесс.

Итак, рассмотрим способы манипуляции сознания.

Табуирование – это ограничение или полный запрет чего-либо. В манипуляциях с помощью табуирования накладывається запрет на те или иные вещи, без объяснения причин запрета. Либо в качестве объяснения придумывается какая-нибудь легенда, проверить которую не представляется возможным.

В некоторых случаях табуирование полезно, так как позволяет уберечь людей от той или иной опасности.

Пример: некоторые люди из-за своих убеждений не едят мясо, лишая себя, таким образом ценного животного белка и важных для здоровья витаминов. Они верят в некоторые объяснения этого запрета, которые не всегда разумны. Таким образом, людей можно ограничить во многом, наложив табу на те или иные вещи. А ограниченные в своих размышлениях, рассуждениях, желаниях и поступках люди ведут себя более предсказуемо, часто делая то, что им якобы нужно и что они якобы должны делать и не делая того, чего якобы делать нельзя.

Табу можно использовать для идеализации какого-то человека. Человек становится совершенным в глазах людей, если ему приписываются только положительные качества, а на все плохое, что с ним связано, накладывається табу. И даже если такой человек совершит какой-нибудь плохой поступок, то никто в это не поверит, по той простой причине, что люди будут считать, что этот че-

ловек просто не способен на такие поступки. Даже в том случае, если они своими глазами увидят, что он делает что-то плохое – они найдут этому какое-нибудь псевдо-разумное объяснение. Главное изначально убедить людей в том, что этот человек хороший, прямо-таки святой и поэтому ни на что плохое в принципе не способен. Поэтому все плохое изначально отвергается, по принципу: этого не может быть, потому что этого не может быть никогда. Ну как может хороший человек быть плохим? Такое невозможно. Таким образом, критический дискурс уходит, как только мы начинаем строить свои рассуждения на базе неприемлемых для нас утверждений, как только начинаем фильтровать неудобную для нас информацию. А без этого просто невозможно рассуждать здраво.

Люди часто попадают в ловушку табу, так как не любят менять свое мнение о ком-либо или о чем-либо. Потому что это, во-первых, непросто, нужно многое переосмыслить, во многом разобраться, а во-вторых, это людей часто мешает им признавать тот факт, что их мнение может быть ошибочным. В результате этого мало кто готов усомниться в правильности и необходимости того или иного табу. Людям проще жить с теми установками и убеждениями, к которым они привыкли. Вот, допустим, есть у них определенные убеждения относительно некоторых людей, которых они считают идеальными, и они придерживаются этих убеждений до тех пор, пока что-нибудь не вынудит их эти убеждения поменять. То есть, пока в этом не появится острая необ-

ходимость. А до этого момента, все плохое, что связано с этими людьми просто отмечается. Так что получается, что, табуировав плохие стороны, мы выстраиваем свою логику только на хорошем, и делает нас в определенной степени неадекватными людьми, которыми легко манипулировать. Как бы наивно это ни выглядело, но большинство людей верят в черное и белое, то есть, в хорошее и плохое, не желая допускать мысли о том, что все в этой жизни разноцветное, что в хорошем всегда есть плохое, а в плохом хорошее. Поэтому для манипулирования общественным сознанием с помощью табуирования, порой бывает достаточно навешать соответствующие ярлыки «хороший-плохой», «правильно-неправильно», «добро-зло», «можно – нельзя» и так далее, на тех или иных людей или на те или иные вещи. И дальше уже люди будут думать, и действовать, отталкиваясь от этих базовых определений.

Задача табуирования, как и многих других манипулятивных методик заключается в том, чтобы подменить первоначальный тезис. Накладывая ограничения на первоначальный тезис, все эти методики позволяют человеку вполне здраво и логично рассуждать, но из-за неправильного первоначального тезиса все рассуждения человека соответственно будут двигаться в неправильном направлении и приводить к неправильным выводам. Хороший человек не может совершать плохих поступков, а плохой человек не может быть хорошим – вот вам и вся логика. А то, что человек противоречив, непостоянен, несовершенен – это многими людьми в расчет не берется.

Получается, что главное наложить табу на нужные вещи, тогда рассуждения людей ужмутся в определенные рамки и будут двигаться в предсказуемом направлении.

Следующий способ манипуляции массовым сознанием – это сакрализация. Сакрализация – это приписывание чему-либо или кому-либо, например, какому-то человеку не свойственных ему качеств. Или можно сакрализировать любые вещи и превратить их в предмет поклонения. Это позволит подчинить поведение людей определенным закономерностям, превратив их жизнь в некую игру, в которую нужно играть по определенным правилам. Те же ритуалы, которые люди сами придумали, наделили их сакральным смыслом и покорно их исполняют – это игра, играя в которую люди становятся предсказуемыми, легко управляемыми, послушными, покорными.

Вообще многие люди сами постоянно наделяют различные вещи и других людей сакральным смыслом. У них есть потребность в этом. Природой так устроено, что большинство людей по своему характеру являются ведомыми. Поэтому им нужен человек, который станет для них героем, спасителем, покровителем, отцом, защитником, чтобы они смогли переложить на него ответственность за свою жизнь. Так что даже если никто не предложит людям такого человека, которому они смогут подчиняться и/или таких вещей, которым они смогут поклоняться, то они все равно кого-нибудь и что-нибудь найдут для этой цели. Поэтому данный способ манипуляции массовым сознанием опирается на естественную

потребность людей в подчинении.

Сакрализация – это массовый и очень мощный инструмент манипуляции сознанием. Она вовлекает в себя большие общности и заставляет даже достаточно умных людей следовать мнению большинства, а также потворствует слабости людей и запрещает им мыслить критически. Она, как вирус – поражает умы людей и превращает их в покорную бездумную массу. И находясь в этой массе очень сложно, потому что опасно, быть с ней несогласным, даже если вы прекрасно видите и понимаете, что вами и остальными людьми манипулируют. Попробуйте пойти против общественного мнения в некоторых очень важных для большинства людей вопросах, попробуйте сказать большинству людей, что они неправы, что они ошибаются и, тем более, что они глупы. Нельзя просто так взять разрушить те образы, которые возникли, развились и укрепились в головах людей благодаря сакрализации чего-то или кого-то.

Люди вообще любят верить во что-то хорошее и совершенное, потому что верить легко, вера не требует усилий, в отличие от мышления. Поэтому, когда нас подталкивают к вере во что-то, то трудно не поддаваться соблазну и не начать, как все верить в сакральные символы. Люди всегда предпочитают идти в жизни по самому легкому пути, что на руку манипуляторам. Достаточно обратить внимание на религиозные неокульты, которые всегда основываются вокруг лидера, являющегося сакральной фигурой для них, чтобы понять, как одним людям удается убедить в своей божественности,

своей исключительности, своей непогрешимости, своим совершенстве других людей.

Следующий способ, позволяющий манипулировать массовым сознанием – это мифологизация. Мифологизация – это создание по большей части вымышленных историй, в которых может быть доля правды, а может и не быть ее. Но в целом эти истории выглядят красивыми, интересными, иногда даже полезными для общества и поэтому люди в них верят. Самое интересное в этом способе манипуляции то, что речь здесь идет о прошлом, поэтому историю, можно выдумать какую угодно, проверить ее истинность все равно не удастся. Можно придумать и такой миф, который будет опираться на якобы научные факты.

Для манипуляции массовым сознанием с помощью мифологизации важно, чтобы все люди или, во всяком случае, большинство из них верили в одну и ту же историю. Это, во-первых, делает ее более правдоподобной, а во-вторых, способствует ее распространению. Люди сами рассказывают друг другу истории, в которые когда-то поверили и которые произвели на них сильное впечатление. А очень многие истории, в которые мы верим, являются мифами. Что-то в них может быть правдой, а что-то вымыслом. Вымысла, как правило, больше. Ведь чем значимее для общества тот или иной миф, тем больше в нем неправды. Потому что любой миф должен быть красивым, чтобы в него верили, а для этого он должен быть идеальным. А все идеальное должно быть лишено недостатков, поэтому все недостатки из мифа убирают.

Но самое важное то, что все мифы, в которые мы верим – сказываются на нашем мировоззрении и нашем поведении. К примеру, если убедить какой-то народ в том, что употребление большого количества алкоголя является его национальной традицией и даже его достоинством, то многие представители этого народа станут оправдывать этим свое пьянство и будут это вредное дело культивировать. Таким образом, с помощью мифа можно навязать обществу определенные стандарты жизни, определенное мировоззрение, поведение, традиции, ценности, ритуалы, поведение и так далее. Прошлое влияет на настоящее, а настоящее влияет на будущее. Поэтому если придумать людям прошлое или изменить его, то можно изменить и их жизнь в настоящем. Ведь наше прошлое – это наш опыт. И если кто-то изменит наше прошлое, то изменится и наш опыт, а вместе с ним и те выводы, которые мы из него делаем. При этом сострять миф не так уж и сложно, равно как и заставить людей поверить в него. Достаточно, к примеру, придумать красивую историю и сослаться на те или иные факты, которые ее будут доказывать. А в качестве фактов можно привести различные открытия, которые были сделаны учеными, которым большинство людей склонны доверять. А если говорить об обучении детей, то их и вовсе можно заставить поверить во что угодно, представив любой миф, как реальность. Мы то, разве можем проверить все те истории, которые нам рассказывали в детстве? Конечно, нет. Но при этом, эти истории лежат в основании нашего мировоззрения и влияют на наше поведение.

Как видите, друзья, и в случае с табуированием, и в случае с сакрализацией, и в случае с мифологизацией, все сводится к одной единственной задаче – заставить людей поверить в определенную реальность.

В ту реальность, которую придумали манипуляторы, чтобы управлять людьми. Если человек верит в те вещи, которые манипуляторы ему внушают, навязывают, предлагают, то и действовать он будет так, как нужно манипуляторам.

Ну и зная о том, что манипуляция массовым сознанием является повсеместным явлением, ибо так устроена жизнь, в ней постоянно идет борьба между людьми, в которой для победы хороши любые средства, я могу посоветовать вам только одно – учитесь сами манипулировать людьми.

С самого начала способность ловко обхитрить противника было сопряжено с умом. Это отразилось в древнегреческих мифах, сказках всех народов мира, где очень часто проявляются архетипы данного явления.

Культурный фон, который поощряет и благосклонно относится к хитростям и уловкам, помогающими достичь своего. У этого существует основная причина: физическая расправа все же осуждается и при сравнении оказывается, что манипуляции не так плоха. Вторичная причина состоит в том, что нам с детства прививают стремление к победе, успеху, которого можно более легко добиться путем манипуляции.

Все архетипы, воссозданные в мифах, сказках и приключенческой литературе обязаны своим существова-

нием тому, что человек изначально существо желающее манипулировать. Это связано с тем, что у людей происходит разделение на «мы», «я» и «другие», причем, «другие» расцениваются как нечто, что имеет другие интересы, и могут быть опасны для интересов его группы или его личности.

Чем больше у человека причин и поводов подумать «мы», чем больше идентичности с разными группами он проводит, тем более он становится неуправляемым, эти группы как бы наделяют его своими полномочиями и частично забирают его вину за содеянное на себя.

Для того чтобы сократить эту губительную тенденцию в современном мире придумали знаки отличия или субординацию: отношения подчинения и господства, которые дают почву для полноценной манипуляции, а разглашение тайн разрушает устой этого общества, так как человек становится равным с тем, кто поведал ему запрещенную информацию. Этот архетип можно найти в мифах и религиозных книгах: Прометей был прикован к скале за то, что разгласил тайну огня простым людям и нарушил равновесие, Адам и Ева были изгнаны из Рая за попытки познать Добро и Зло. Как мы видим, с начала времен возникло табу на разглашение тайны индивидуальности группы или личности.

Разделение людей на несовпадающие общности породило трудности во взаимопонимании. Яркими примерами таких трудностей являются культурные барьеры между цивилизациями, стереотипное оценивание групп, отличных от субъекта оценивания.

П. Лимнатис писал, что появление манипуляции обязано развитию капиталистического общества, а все, что происходило до этого, было лишь зачатками манипуляции. В доклассовом обществе интересы личности и общества (общности) обычно совпадали, и поэтому манипуляция не имела почвы для возникновения. Но с появлением эффекта отчуждения, появлением классов, когда интересы общества и личности стали не совпадать – почва для появления манипуляции была очень плодородной.

Общество имело свои представления о плохом и хорошем на основе архаического архетипного мифического мировоззрения и наказывало любого, кто нарушал эти правила.

Тотальная, полная манипулируемость сознанием характерна именно для индустриального общества. При таком тотальном манипулировании люди чувствуют влияние и пытаются сопротивляться, тогда повышается уровень жизни и образования и манипуляторы становятся более осторожными и используют частичную манипуляцию, так как отдельно взятый человек становится умнее.

Переход к манипуляции не массами, а индивидами является характерной особенностью постиндустриального периода. Когда объектом становится не масса, а отдельный человек, как уникальный и неповторимый в своей роли.

Манипуляция в постиндустриальный период отличается тем, что преследует практически только ма-

териальные цели: маркетинг, политика. Все эти сферы направлены на получение выгоды компаний и государства, которое по своей структуре тоже является финансовой организацией.

С повышением уровня жизни человек становится все более довольным своей жизнью и плохо воспринимает манипуляцию из-за отсутствия желания мыслить критически. Повышается уровень образования и повышается изощренность манипуляции.

Общественное мнение формируется СМИ – если они свободные, то каждый человек сам решает, какому источнику информации верить и какие идеи поддерживать. В таком случае существует огромное количество альтернативных, отличных от официальной точки зрения источников информации. В случае если СМИ поддаются влиянию, с помощью финансирования со стороны заинтересованных лиц, то возникает однобокий взгляд на ситуацию или явление социальной жизни, которую нужно замазать или раскрутить.

В своей монографии «Манипуляция: феномен, механизм, защита» Е. Л. Доценко выделил необходимые признаки манипуляции, используя критерий наибольшей встречаемости в работах авторов занимавшихся проблемой манипуляции:

1) Процесс происходит скрыто, неявно для того, на кого направлена эта манипуляция.

2) Манипулятор господствует над жертвой.

3) Манипулятор по своему усмотрению управляет человеком, контролирует его с помощью технологий ма-

нипуляции или даже неосознанно.

4) Жертва манипуляции принимает решение в пользу манипулятора, часто ущемляя свои интересы.

5) Отношение манипулятора к человеку как к объекту, вещи для достижения своей цели.

6) Манипулятор играет на слабостях и чувствах.

7) Манипулятор идет ненасильственным путем.

Из этих признаков можно выделить, что манипулятор использует психологическое воздействие, играя на слабостях человека, пытается скрыть цели в получении одностороннего выигрыша.

Доценко пишет что «манипуляция возникает тогда, когда манипулятор придумывает за адресата цель, которой он должен следовать и внедряет их в его психику». Именно здесь мы видим, что цель в формировании манипуляции является ключевым моментом. Для того чтобы манипулятора не разоблачили он должен обладать искусством убеждения, ловкостью и мастерством. На основе всех выделенных признаков и критериев Доценко дает свое определение данного явления: «Манипуляция – это вид психологического воздействия, искусное исполнение которого ведет к скрытому возбуждению у другого человека намерений, не совпадающих с его актуально существующими желаниями».

Манипуляцию нельзя считать односторонним воздействием, так как если жертва манипулятора не взаимодействует с ним, то манипуляцию можно признать несостоявшейся. В определении Доценко есть словосочетание «психологическое воздействие», которое носит

характер влияния одного человека на психическую сферу личности другого.

Манипулятор в данном случае направленно воздействует на бессознательное человека: установки, стереотипы и ход мыслей, которые являются мишенью атаки. Попав в мишень можно вызвать реакцию необходимую манипулятору. Манипулятор не взаимодействует с «думающим» человеком – он взаимодействует с его бессознательным, психикой.

Сам человек не осознает, что на его психику воздействуют, так как он сам не должен мыслить в момент манипуляции над ним.

На эту тему высказался Г. Шиллер, один из лучших специалистов в области СМИ, профессор Калифорнийского университета: «Для достижения успеха манипуляция должна оставаться незаметной.

Успех манипуляции гарантирован, когда манипулируемый верит, что все происходящее естественно и неизбежно, и сам факт манипуляции не отражён в памяти субъекта.

Короче говоря, для манипуляции требуется фальшивая действительность, в которой её присутствие не будет ощущаться». Раскрытие манипуляции над общественным мнением может породить обратный эффект – противодействие цели манипулятора.

Целью манипулятора могут быть, формирование общественного мнения, отвлечение внимания от важного события или наоборот привлечение, экономические интересы. Но в основе всех манипуляций лежит фунда-

мент – дать объектам знаки, образы, чтобы они, встроившись в контекст мировоззрения, изменили образ этого контекста в своем восприятии и вызвали определенные эмоции и образы в воображении.

Манипулятор ставит целью исказить реальность, навязывая свое толкование событий в ту сторону, где локализуются его интересы.

Манипулятор должен сделать так, чтобы объект манипуляции не заподозрил, что решение на основе искаженной реальности, представленной манипулятором, было принято самостоятельно и независимо.

В процессе сбора информации по манипуляции было выделено несколько составляющих воздействия:

- 1) использование информации,
- 2) сокрытие манипуляции,
- 3) степень агрессивности манипуляторного воздействия,
- 4) что является мишенью манипулятора,
- 5) жертва манипулятора подобна механизму.

Все разнообразие операций, которые можно провести над информацией, можно разделить по группам: искажение информации может носить частичный характер, например подтасовка фактов, представление информации в свете, выгодном манипулятору, также искажение информации может принимать форму откровенной лжи. Причем откровенная ложь действует на массовое сознание более агрессивно, так например, в книге Адольфа Гитлера есть выражение: «Широкие массы [...] скорее становятся жертвами большой лжи, чем малень-

кой» Отсюда пошло понятие «Большая ложь» (Big Lie), как прием пропаганды.

Утаивание информации – метод, наиболее часто используемый в СМИ, где происходит избирательная подача информации с сокрытием определенных тем, на которые ставят табу люди на эти СМИ влияющие.

Немаловажным фактором является подача информации. Шиллер писал, что подача информации в несистематизированном виде «позволяет заполнить эфир потоками никчемной информации, еще больше осложняющей для индивида и без того безнадежные поиски смысла» или наоборот подача информации маленькими сообщениями затрудняет пользование ей. Особая компоновка тем, приводит получателя к однозначным выводам. Важно заметить, что манипуляция обязана быть действием тайным, скрытым от других людей, тем более даже при разоблачении манипуляции цель (намерения) должны быть более тщательно скрыты.

Существует представление о том, что манипуляция сознанием это преимущественно объект изучения психологии, потому что базой манипуляторных воздействий является воздействие на психику человека.

Основными звеньями в механизме манипуляции выступают идеология и общественная психология. Соотношение манипуляции и идеологии многие исследователи рассматривают в узких рамках, то есть стратегией манипуляции является идеология, а идеология в свою очередь формирует пропаганду для внедрения в умы общества основополагающих форм развития и поведе-

ния. Как мы видим, что идеология, пропаганда и манипуляция как форма управления, регуляции и контроля, становятся в один ряд и осуществляют одни и те же функции и реализуют одни и те же принципы.

Средства массовой информации окружают нас повсеместно и влияют на каждого (они политически зависимы от государственных структур и контролируются ими). СМИ транслируют нам о событиях, происходящих в мире, стране и т.д. Но, транслируют информацию они не бесстрастно, а с уже сформированной точкой зрения. Некоторые события могут искажаться или скрываться, теряться в потоке ненужных и бесполезных сообщений, так называемое «засорение эфира», которое не дает индивиду подумать и вводит его в состояние информационного пресыщения.

Еще один способ манипуляции сознанием через СМИ состоит в том, чтобы заставить человека думать, что во всех бедах и несчастьях он виноват сам. В результате вместо критики человек начинает заниматься самоуничтожением, обвиняя себя во всем, это в свою очередь приводит к подавленному состоянию, в числе прочего к бездействию. Только что были рассмотрены способы манипуляции через СМИ. Маркетинг является манипуляторной силой, направленной на потребителя. Обычно им называют совокупность процессов создания, продвижения и предоставления продукта или услуги человеку.

Для этого используют рекламу, как основной способ продвижения товара на потребительский рынок. Рекла-

ма является частью нашей жизни и не может не действовать на нас. В ней используются те же механизмы, что и в других манипуляциях: игра на слабостях человека.

Например: реклама призывающая купить питьевой йогурт «Активиа» обещает легкость и здоровое пищеварения. Современный человек, питаясь, некачественно имеет проблемы в этой сфере и идет на поводу у маркетинга. Генри Форд, известный промышленник, говорил по этому поводу: «Если у меня было бы 5 долларов – 3 из них я бы потратил на рекламу». Таким образом, он указывает на высокую эффективность такого способа продвижения товара на рынок. В рекламе машин указывается на ее удобство, быстроту и прочее, что может опять же привлечь покупателей, так как идет давление на человеческую слабость – лень.

Термин «психологическая защита» произошел из психоанализа З. Фрейда, но со временем при пересечении наук социологии и психологии перекочевал и в другие психологические и социологические направления в науке. Когда это понятие оказалось в другом контексте оно приобрело более широкое значение, нежели в психоанализе.

Оно уже рассматривалось как межличностное или межгрупповое явление, в то время как в учении психотерапевта оно остается событием внутреннего мира человека. В книге З. Фрейда «Толкование сновидений» психологическая защита была главной составляющей терапевтического лечения.

Рассмотрим признаки необходимые для проявления

психологической защиты:

- Наличие тревоги, беспокойства, несущего необходимость защиты от агрессивного воздействия.

- Структуры личности, находящиеся под влиянием: Эго и его составляющие – самооценка, Я-образ, Я-концепция и др.

- Протекание внутренней борьбы между сознанием и бессознательным.

Предметом психологической защиты являются психические структуры человека: самоуважение, Я-концепция, образ Я, мотивации, мировоззрение, потребности, мнения, знания и др. Фактором, провоцирующим психологическую защиту является тревога. Тревога может возникнуть при внутренних конфликтах, чувства неопределенности, фрустрации и угрозу со стороны носителя психической структуры, будь то личность или даже группа личностей. Характер ущерба можно увидеть, если определить, на что направлено психологическое воздействие – на какую конкретную структуру психики человека.

Чтобы не нанести ущерба своей психике и не поддаться на манипуляцию существуют средства психологической защиты. Это методы, с помощью которых можно свети до минимума ущерб или вообще не поддаться воздействию.

Из всего вышеперечисленного можно вывести определение психологической защиты, которое дает в своей работе Е. Л. Доценко: «Психологическая защита – это употребление субъектом психологических средств

устранения или ослабления ущерба, грозящего ему со стороны другого субъекта». Данное определение может использоваться практически во всех сферах общественной жизни.

Теперь поняв, что же представляет из себя психологическая защита стоит выделить ее виды и стратегии.

Стратегии защиты могут как активными, так и пассивными. Свои основы они берут из способов защиты, которые используют животные – это пять основных стратегий: бегство, нападение, маскировка, контроль над агрессором, замирение. Причем эти стратегии могут совмещаться для более эффективной защиты. Основными принципами являются: дистанцирование с агрессором, управление потоком воздействия, управление информационным каналом.

Пассивные формы защиты.

Первым и самым эффективным способом считается «бегство от манипуляции», то есть увеличение дистанции. Жертва манипуляции просто физически уходит от манипулятора или старается уклониться от встреч с ним и бесед, если же беседа случилась, то он прерывает ее под любым предлогом – здесь происходит разрушение самого механизма манипуляции, в котором необходимо взаимодействие обеих сторон – отказ от контакта с манипулятором, пожалуй, самый эффективный способ не поддаться губительному воздействию. Вторым способом защиты является искажение характера воздействия – выставление барьера, щита. Так называемое искажение информации поступающей от манипулятора может

значительно снизить ущерб, нанесенный психике. Непонимание того, о чем говорит манипулятор; надевание маски, которую нельзя поменять; персонализация себя и нежелание менять свой характер. Игнорирование – это не воспринимание всерьез угроз исходящих от манипулятора. Замирание – контроль за информацией, поступающей от агрессора: отказ от действий, маскировка, обман – не проявление себя, из-за чего манипулятор теряет к жертве интерес.

Активные формы защиты.

Изгнание – увеличение расстояния между жертвой и агрессором с помощью активных действий предполагаемой жертвы. Это может быть увольнение, замечания, осуждение, насмешки, унижение и остальное, что предполагает со стороны предполагаемой жертвы действия, направленные на устранение манипулятора, иногда даже физическое.

Управление – получение контроля над воздействиями, исходящими от агрессора, то есть встречная манипуляция: плач, жалобы, вздохи, попытки подружиться, ослабить воздействие, стремление разжалобить. То есть попытки сбить манипулятора с толку, дезориентировать его.

Все приведенные выше способы защиты предполагают высокий уровень интеллектуального развития личности, для того чтобы вовремя определить манипулятора и применить к нему соответствующие методы противодействия. Повышение уровня индивидуального сознания является необходимым условием для эффек-

тивной защиты от влияния. Критический анализ поступающей информации, сдерживание своих эмоций, избавление от стереотипов, другие источники информации являются хорошей профилактикой от манипуляторного воздействия.

Почему у одного возникает потребность в манипулировании другим? Потому что понимает, что его интересы находятся в противоречии с интересами объекта манипуляции и в сложившихся обстоятельствах двухстороннего осознания данной непримиримости неизбежен открытый конфликт, сопровождающийся нежелательными для манипулятора последствиями.

То есть одна из сторон конфликта интересов может не осознавать, что такой конфликт имеется. Даже при взаимном полном и глубоком осознании противоречащих интересов не все для манипулятора потеряно.

Он способен «усыпить» бдительность объекта воздействия, нейтрализовав его конфликтную активность. Путем применения различных способов воздействия он может изменить, подменить смысл и суть содержания интересов объекта, в состоянии притупить или «отключить» на короткое или длительное время критическое осмысление объектом воздействия сложившейся обстановки.

Особенно информационная война актуальна в условиях гибридной войны, включающей информационные атаки, «импортируемые», так называемые «цветные» революции, провокации, террористические акты, подрывную деятельность, направленную на разрушение

культурного «ядра» нации противника, деморализации, дегенерации объекта агрессии. К таковым инструментам манипуляции относятся IT-технологии, средства глобального воздействия на массовое сознание. И наиболее плодотворно способствует достижению этих целей манипуляция сознанием. Манипуляция сознанием – это мнимое взаимодействие между субъектами, в результате которого один из субъектов верит в то, что он остается активным, влиятельным и влияющим субъектом, но на самом деле выступает всего лишь объектом психологического воздействия другого.

То есть в реальности во мнимом взаимодействии происходит духовное, психологическое воздействие субъекта на объект, скрытое от объекта и достаточно искусное, ради цели субъекта, не отвечающей интересам объекта. Если воздействие не наносит конкретный ущерб объекту, поскольку урон от такого воздействия должен быть причинен третьей стороне, тем не менее объект все равно претерпевает негативные последствия манипуляции.

Потому что данный вид манипулирования, во-первых, ухудшает отношение объекта к третьей стороне и вовлекает его в конфронтационные отношения, а во-вторых, объект намеренно вводится в заблуждение относительно третьей стороны, а всякий человек желает знать правду и не терпит лжи.

Значит, распространение ложной информации о ком-либо приносит вред не только тому, относительно которого распространяется ложь, но и тем, кто должен в эту ложь поверить.

Манипуляция есть средство, применяемое при конфликте интересов. По достижении результата манипуляции конфликт интересов не исчезает, но исчерпывается как внутренний, так и внешний конфликт между субъектами с противоположными интересами.

Манипулятор достигает того, чтобы оппонент стал его соратником, вынуждает того действовать сообразно интересам манипулятора и вразрез с интересами собственными, но всерьез верящего в то, что действует по собственным побуждениям.

Проще манипулировать людьми, которые не хотят проводить духовную работу, тратить силы и время на критическую обработку поступающей информации.

Сложнее воздействовать на сомневающихся людей, допускающих истинность поступившей информации, но не принимающих ее до конца.

Предполагая, что обрабатываемый человек может усомниться в истинности полученных сообщений, во избежание умственного сопротивления обрабатываемого стараются максимально запутать информацию, чтобы обрабатываемый тратил максимальное количество сил на понимание смысла полученных сигналов.

Больше шансов преодолеть критическую сопротивляемость, поскольку у каждого есть свой силовой порог критического осмысления. У каждого есть свой предел умственных усилий, после которого наступает усталость, в силу чего ясность мышления и сосредоточенность на конкретном сигнале ослабевает. Кроме того, у разных людей индивидуальная скорость соображения,

прояснения смысла усваиваемого сигнала. Манипулятор – хороший психолог. Сначала он узнает в процессе диалога, насколько быстро соображает собеседник, насколько эффективно он может концентрироваться на чем-то, не слишком ли рассеянно его внимание, насколько долго он может критически мыслить.

В зависимости от узнавания внутреннего мира собеседника, его психологических особенностей, и выстраивается стратегия обработки его сознания, комбинируются различные приемы манипуляции: создаются отвлекающие факторы; посыл к конкретному действию наиболее четко очерчивается при разговоре, а смысл, зачем это делать и насколько это выгодно побуждаемому, максимально запутывается и размывается; ускоряется процесс понуждения на решительные действия и не допускается большое количество времени на обдумывание всех последствий данного действия; сокращается перечень обговариваемых последствий понуждаемого поступка, негативные последствия данного поступка не выделяются или скрываются; спекулируют на эмоциях, настроениях объекта, поскольку эмоции часто затемняют интеллектуальную работу осмысливания, особенно у импульсивных людей, не уравновешенных, экстравертного психотипа.

Кроме того, чем уже кругозор и осведомленность собеседника в самых разных вопросах, тем легче ему что-либо внушить. У него будет меньше возможностей заметить не соответствие между полученной информацией и уже имеющимися в сознательной области психи-

ки, или, выражаясь техническим языком, в оперативной памяти знаниями. Кстати, слабо тренируется память у современной молодежи. Мы не будем здесь брать примеры наличия у отдельных субъектов феноменальной памяти.

Они крайне скудны. Когда в шаговой доступности постоянно надежный и универсальный источник информации, у пользователей такими источниками отпадает необходимость запоминать большие массивы информации.

Человек редко озабочивается применением приема проговаривания текста, образа, символа, знака при запоминании, поскольку нет нужды в самом запоминании. А во времена не только отсутствия технических устройств фиксации и приобретения информации, но даже отсутствия письменности или умения писать и читать в письменный период приходилось большую часть информации усваивать на слух или через зрительные каналы восприятия, если речь идет о зрительных образах, не связанных с письменами, и не было никакой возможности воспроизвести усвоенное без запоминания.

Тогда была необходимость запоминать много за один раз и надолго. Следовательно, влиять, заставлять действовать, как заблагорассудится манипуляторам, молодежь, не приученную к запоминанию и с потребностями, направленными на поиск в базах устройств универсально обмениваемой информации в большей степени на развлекательный, нежели познавательный или аналитический контент, крайне проще. Конечно

же, излишне подозрительный, но имеющий мало знаний или обладающий плохой, нетренированной памятью, может никому и ни во что не верить, но это крайне непродуктивно. Потому что в этом случае он может не отозваться на вызовы, которые сулят ему благоприятные перспективы. Сложится ситуация, когда он не поверит в то, что для него является объективно достоверным. Конечно, можно доверять своей интуиции, но это явление мало изученное и не поддающееся рациональному мониторингу.

Можно только улавливать случаи совпадения интуитивных ожиданий и реалий их воплощения, но не так уж много людей, которых их интуиция редко подводит. Половина успеха манипулятора зависит от подбора подходящего объекта влияния. Идеальным объектом для манипулятора является излишне эмоциональный, малограмотный, мало или не осведомленный в широком кругу вопросов, с плохой нетренированной памятью, медленно соображающий и не способный к долгой интеллектуальной работе, безвольный, не целеустремленный человек. Конечно, обладание всем букетом выше перечисленных психологических характеристик – большая редкость. Таких еще поискать.

А вот тех, кому присущи одна и несколько признаков психологической неустойчивости, превеликое множество. И поэтому манипулятор будет стараться минимизировать риски и будет искать людей с подобными психологическими недостатками, и способы ограждения внушаемых от влияния критически мыслящих,

психологически совершенных личностей, берущих на себя ответственность за помощь в сопротивлении и научении сопротивляться различным видам манипуляции сознанием. Это проще, чем пытаться переубедить последних склониться на свою сторону. Здесь мы коснулись возможностей и механизмов манипуляции индивидуального сознания.

Но намного шире диапазон механизмов обработки коллективного и массового сознания, бесконтактной манипуляции через средства массовой информации, глобальные сетевые устройства. В монографии «Манипуляция сознанием» С.Г. Кара Мурза приводит множество различных технологий бесконтактного манипулирования массами. Среди них можно отметить: Изъятие из контекста. Изымая проблему из реального контекста, не говоря уже о важных внешних факторах, манипулятор загоняет нашу работу по истолкованию его сообщений в нужный ему узкий коридор. Истолкование, интерпретация – это связь текста (например, извлекаемой из книг, газет, глобальной сети, радио и телевидения, услышанной от приятеля или случайно на улице информации, сообщения) и контекста, который нам дается через социализацию, воспитание, через опыт, через традиции, что для нас становится привычным. Но затем постепенно в целях манипуляции привычный контекст размывается, искажается, подменяется каким-то новым смыслом, с которым мы постепенно свыкаемся, хотя первоначально вызывало в нас состояние шока и душевного дискомфорта.

Оторви предикат от субъекта, освободи понятие от дефиниции, символ от значения, «взорви мозг», доведи ситуацию до абсурда, а затем через какое-то время можешь смело обезображенный, бессмысленный и бессодержательный знак как форму наполнять нужным и выгодным тебе смыслом. Это тоже, что и в действительности – сначала устраиваешь беспорядки, доводишь население до отчаяния, а затем сигнализируешь, что ты единственный, кто способен навести порядок.

Дробление информации. Если СМИ желают объяснить гражданам какую-то проблему, они стараются изложить проблему целиком. На самом деле на обозрение представляется только фрагмент проблемы, а остальные части проблемы замалчиваются. Прикрытие авторитетом. В качестве довода в поддержку какого-то чисто идеологического или политического утверждения привлекается авторитет и уважение, завоеванные в совершенно иной, не связанной с этим утверждением сфере. Не допускается иная точка зрения, не соответствующая мнению эксперта, знающего, авторитетного человека, группы людей.

Смещение информации и мнения. Внушаются вместе с фактами мнения об этих фактах, а затем мнения преподносятся уже как факт. Сенсационность и срочность сообщения. Это – технология общего действия, обеспечивающая шум и необходимый уровень нервозности, подрывающей психологическую защиту. Иногда создание искусственного фона сенсационности служит какой-то конкретной цели, чаще всего для отвлечения

внимания.

Спекуляция чувствами, эмоциями. Возбуждение наиболее ярких эмоций у аудитории «отключает» ее способность рационально оценивать и переосмысливать информацию.

Повторение – главное средство недобросовестной пропаганды. Мысль, темы, штампы, словесные комбинации, которые надо внушить, ежедневно повторяют в различных программах, сюжетах. И они уже не запоминаются, а откладываются на подсознательном уровне и влияют на наше поведение как иррациональные коды [3]. Это, конечно, далеко не весь перечень технологий манипулирования массами, который привел в своей работе С.Г. Кара-Мурза.

Бесконтактная или опосредованная связь обеспечивает более результативную манипуляцию, поскольку низводит до крайнего минимума возможности возразить и быть услышанным в этом протесте.

Сидя у экрана телевизора, ты, конечно, можешь не согласиться с мнением диктора, способом подачи сообщения, усомниться в правдивости излагаемой информации, но об этом твоём несогласии могут узнать находящиеся рядом с тобой в комнате. Ты, конечно, можешь, поделиться своим комментарием в социальных сетях относительно ложности сообщения, подмене факта и так далее. Тогда круг воспринимающих твою реакцию на сообщения, осуществляемые через СМИ, может значительно расшириться. Но он все равно будет не так велик, как число охватываемых средствами массового

вещания. Поэтому распространение сигналов, предупреждающих население о манипулировании его сознанием, весьма ограничено. Развернуть контрпропаганду среди населения, обучающую методам сопротивления манипуляции, никто заинтересованный в манипуляции не даст.

Итак, средства массового вещания часто бесконтактны и односторонни по своей направленности, обратная связь здесь крайне затруднена. Потому и спектр возможностей для манипулирования массовым сознанием колоссален и даже по ощущениям кажется безграничным.

Для традиционного общества характерна тотальная манипуляция во всех сферах жизни. В современном обществе манипуляция носит глобальный характер и обнаруживает все новые формы манипуляции.

Список использованной литературы

1. Березкина О.П. Социально-психологическое воздействие СМИ: учеб. пособие для студентов вузов / О.П. Березкина М.: Академия, 2009.

2. Ворошилова А.А. Антология научных исследований в области манипуляции сознанием: монография / А. А. Ворошилова; Сиб. гос.аэрокосм. ун-т им. акад. М. Ф. Решетнева Красноярск: Ред.-изд. отд. Сиб. гос. аэрокосм. ун-та, 2007.

3. Воробьевский Ю.Ю. Черный снег на белом поле: массовый идиотизм как наукоемкий продукт / Юрий Воробьевский М. 2011.

4. Владимирова М.Б. Трансформация массового со-

знания под воздействием СМИ (на примере российского телевидения): монография / М. Б. Владимирова М.: Флинта, 2011.

5. Гавра Д.П. Политический имидж: «секреты» манипуляции массовым сознанием: Сб.науч.ст. СПб.: АНО»ГЦРОС», 2000.

6. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита: Москва,1997.

7. Зелинский Сергей Алексеевич. Манипуляции массами и психоанализ: манипулирование массовыми псих. процессами посредством психоаналит. методик / С.А. Зелинский; науч. рецензент: С.К. Эйюби СПб. Скифия, 2008.

8. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием: Эксмо, 2007.

9. Колесникова Г.И. Социальный механизм манипуляции сознанием личности / Г.И. Колесникова; Федер. гос. авт. образов. учреждение высш. проф. образования «Юж. федер. ун-т» Ростов н/Д: Изд-во Юж. федер. ун-та, 2010.

10. Кириллова Р. М. Информационно-психологическая война в XXI веке / Р. М. Кириллова; ФГБОУ ВПО «Краснояр. гос. аграр. ун-т» Красноярск: Изд-во Краснояр. гос. аграр. ун-та, 2013.

11. Князева И.В. Манипуляция общественным сознанием: сущность, исторические формы, трансформация: социально-философский анализ: диссертация, 2011.

12. Прокопенко И.С. Штурм сознания: правда о манипулировании сознанием человека / Игорь Прокопен-

ко М.: Эксмо, 2012.

13. Романова Н. П. Молодежь и кинематограф: манипуляция сознанием: монография / Н. П. Романова, М. В. Скрипкарь; Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования «Чит. гос. ун-т» (ЧитГУ) Чита: РИК ЧитГУ, 2010.

14. Шиллер Герберт. Манипуляторы сознанием: Мысль, 1980.

15. Эрлс Марк. Стадо. Как изменить массовое поведение, используя энергию подлинной человеческой природы: [пер.с англ.] / Марк Эрлс М.: Эксмо, 2008.

16. Ларина Е. С., Овчинский В. С. Мировойна. Все против всех. Новейшие концепции боевых действий англосаксов. М.: «Книжный мир», 2015. 416 с.

17. Артюх В. Туман «гибридной войны»: почему вредно мыслить гибридно // Сентябрь. 3 июля 2016 г. [Электронный ресурс]. URL: <http://globalaffairs.ru/global-processes/Tuman-gibridnoivoiny-pochemu-vredno-myslit-gibridno-18405> (Дата обращения: 20.03.2018).

18. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. М.: «Алгоритм», 2000. 585 с.

Қалымбек Аян Советұлы,

председатель

ОО «Городское общество казахского языка»

*«Мемлекеттік тіл – патриоттық
тәрбие берудің басты факторы»*

Халықаралық қазақ тілі қоғамы – 1989 жылы Алматы қаласында өткен 1-ші құрылтайда құрылды. Ол жиында «Қазақ тілі» қоғамының Жарғысы мен Бағдарламасы қабылданып, алдағы міндеттері айқындалды. 26 қараша күні Түркістан қаласында VI құрылтай өтіп, Халықаралық «Қазақ тілі» қоғамының президенті болып Берік Әбдіғалиұлы, вице-президент болып Максим Рожин мен Анар Фазылжан сайланды.

«Ел болам десең, бесігіңді түзе» деген сөз бар. Мемлекеттік тілді дамыту, жас ұрпаққа қазақ тілі арқылы патриоттық тәрбие беру – балабақша мен мектеп қабырғасынан басталуы керек. Осының айқын көрінісі ретінде қаладағы №1 Шәкәрім Құдайбердіұлы атындағы мектепті айтуға болады. Білім ошағының жас директоры Әділ Сайлаубек өз мектебінің оқушыларын қазақ тілін қадірлеп-қастерлеуге үйретіп жүрген, түрлі шаралар ұйымдастырып, балалар мен жасөспірімдер арасында ана тілдің мәртебесін көтеруге атсалысып жүрген басшы ретінде танылып келеді.

Кез-келген қоғамдағы барлық тұрғынға оның тұратын жеріндегі ахуал әсер етеді. Мысалы, қала, аудан, ауыл атауынан бастап барлық көше, даңғылдар орысша атпен аталса, ол ортада өсіп-өнген адамға мемлекеттік тілді құрметтеу, патриоттық сезім,

ұлтжандылық туралы айтудың өзі артық. Шығыстағы ономастикаға қысқаша тоқталсақ, 2017 жылдан бастап 84 көшеге Қазыбек би, Шәкәрім Құдайбердіұлы, Әміре Қашаубаев, Адольф Янушкевич, Евгений Брусиловский, Мұхамеджан Тынышбаев, Қалихан Ысқақ, Қанипа Бітібаева, Сағадат Нұрмағамбетов секілді танымал тұлғалардың есімдері берілді. Зырян қаласы – Алтай қаласы болып атауы өзгертілді. Облыстық тілдерді дамыту жөніндегі басқарманың мәліметі бойынша, өңірдегі идеологиялық тұрғыдан ескірген көшелердің 90%-ы ауыстырылған.

Мемлекеттік тіл – патриоттық тәрбие берудің басты факторы болса, әр адам өз елінің патриоты болу үшін ең әуелі тұрып жатқан жерінің тарихын, тұрмыс-салтын, мәдениетін және ең бастысы тілін білуі, сыйлауы, құрметтеуі керек. Сондықтан, ономастика бағытында облыстық тілдерді дамыту басқармасымен жүйелі түрде бірлескен жұмыс атқарамыз деп ойлаймын. Өйткені, шығыстағы ұлттық идеологияның өркендеуіне ономастика саласының әсері зор. Сондықтан жастарымыз патриот, елін, жерін сүйетін болып өссін десек, мемлекеттік тілдің қолдану аясын кеңейту жұмыстарын барлық салада дамыту керек деп ойлаймын.

Мен, Қалымбектегі Аян – Өскемен қаласының «Қазақ тілі» ҚБ-не 2021 жылы қараша айының 25-і күні Төраға болып сайландым. Қазақ қоғамындағы елеулі жағдайларға бей-жай қарамайтын, ұлтшыл азамат, мінезді тұлға, мәжіліс депутаты Берік Әбдіғалиұлымен бір уақытта бір жұмысқа кіріскеніміз үлкен мотивация, тың серпіліс болды. Жұмысын жаңа төрағаның

басшылығымен жалғастыратын қалалық «Қазақ тілі» қоғамдық бірлестігі ана тілімізге, ұлттық мәдениетімізге қатысты қандай да болсын игі бастаманың басы-қасынан табылып, қолдау білдіретін болады. Сол үшін 2022 жылы мынадай іс-шараларды жүзеге асыру жоспарланған:

– жастар мен жасөспірімдер арасында кітап оқу байқауы;

– аймақтық ақындар айтысы;

– ай сайын облыс орталығының халық көп шоғырланған ошақтарында (ойын-сауық орталықтары, алаң, театр, кітапхана, базар,) студенттердің ұйымдастыруымен сұрақ-жауап айдары, көңілді іс-шаралар;

– қазақ тілінің қолдану аясын арттыру мақсатында бейнероликтер: қысқа бейнежазбалар (вайн), шағын клиптер, т.б. стилдегі бейнероликтер байқауы;

– қаладағы қызмет көрсету орындарына (банк, шаштараз, қоғамдық тамақтану орындары, ойын-сауық орталықтары, дүкен, салон, мемлекеттік мекеме, қоғамдық көлік, т.б.) рейд жүргізіп, мемлекеттік тілдің қолдану аясын, көрнекі ақпарат құралдарының сауатты жазылуын қадағалау;

– 18-30 жас аралығындағы жастарға арналған интеллектуалды «Білгірлер сайысы» (интеллектуалды сайысқа кез-келген қала тұрғыны және кез-келген ұлт өкілі қатыса алады. Онда қазақтың мақал-мәтел, жаңылтпаш, жұмбақ секілді ауыз әдебиет үлгілері, сондай-ақ тарих, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, музыка өнері камтылатын болады);

– әртүрлі жас шамасындағы жастардың және

ұлттық өнерге қызығушылығы бар өзге ұлт өкілдерінің қатысуымен dombyra-party кеші (еркін түрде өтетін көңілді кеште ән шырқалып, күй тартылып, өлең оқылады);

– Достық үйінің ғимаратында бірлестік жанынан студенттерге, өзге ұлт өкілдеріне, жасы үлкен қала тұрғындарына арналған тегін домбыра үйірмесі;

– Шығыс өңірінде әр салада, әсіресе руханият пұшпағында жүрген танымал тұлғаларымен еркін отырыстағы сұхбат (подкаст);

– Қаладағы кинотеатрлардың бірімен келісім орнатып, қазақ киносының жауһарларын аптасына 1 рет үлкен экраннан тегін көрсету.

Барлық өткізілетін шаралар instagram, facebook, youtube желісінде ашылған «Қазақ тілі» ҚБ-нің ресми парақшасына жүктелетін болады.

Әлемде қай ел дамыған, өркениетті, озық саналса – сол елдің жастары рухты, намысты, білімді, отансүйгіш, ұлтжанды болғаны. Қазақстанның да келешегі кемел, жұрты саналы, мәдениеті жоғары болуы – жастардың қолында. Әлемнің екінші ұстазы Әбу Насыр әл Фараби «Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы» деген. Біз балаларымызға тек білімді құя беріп оны робот емес, ұлтын сүйетін, тұрмыс-салтынан аттамайтын, төл мәдениетімен мақтанатын тұлға етіп тәрбиелеуіміз керек. Ал, ол тәрбие ана сүті мен ана тілі арқылы даритынын ескерсек, әңгіменің аяғы мемлекеттік тілдің мәртебесіне барып тіреледі. Ендеше ұлдарымыз саналы, қыздарымыз бағалы, Тәуелсіздігіміз тұғырлы, қазақ тілі ғұмырлы болсын!

Кунст Юлия Вячеславовна,
председатель Ассоциации корейцев ВКО
*«Деятельность этнокультурных объединений
в укреплении мира и согласия в регионе»*

В 1992 году Первый Президент Республики Казахстан, Почетный Председатель Ассамблеи народа Казахстана Нурсултан Абишевич Назарбаев в г.Усть-Каменогорск открыл Дом дружбы народа. Он же стал самым первым в республике. Дом дружбы создан с целью укрепления межнационального согласия, возрождения языков, традиций, культуры народов, воспитания казахстанского патриотизма. На сегодняшний день в Доме дружбы – центре общественного согласия функционирует 21 этнокультурных объединения, а также 26 творческих коллективов.

В своем послании, Президент К. К. Токаев подчеркнул, что наш главный принцип «единство в многообразии» незыблем. Поэтому гармоничное развитие межэтнических отношений всегда было и будет одним из магистральных направлений государственной политики Казахстана. Для наших граждан согласие, толерантность – это сама жизнь, живая реальность, обусловленная взаимопроникновением культур и языков. Ассоциация корейцев Казахстана осуществляет свою деятельность с момента обретения Независимости нашего государства, т.е. с 1991 года.

Основные направления практической работы нашего центра это формирование благоприятных условий для морального, эстетического, нравственного и духов-

ного развития личности, воспитание общечеловеческих ценностей, развитие творческого потенциала, казахстанского патриотизма;

Изучение корейского языка, истории и национальной культуры, возрождение традиций, праздников и обрядов; Взаимодействие и координация работы с другими этнокультурными центрами и общественными объединениями, действующими на территории Казахстана, Кореи и других стран. Активное участие в деятельности Ассамблеи народа Казахстана.

Этнокультурное объединение имеет свое помещение в Доме дружбы для проведения заседаний и занятий, при центре действует вокальный ансамбль «Инсаноре», инструментальный ансамбль «Самульнори». Принимают участие в мероприятиях проводимых Домом дружбы – центром общественного согласия, конкурсах, фестивалях и мероприятиях республиканского, областного и городского уровня.

Активисты этнокультурного объединения вносят неоценимый вклад в развитие межэтнических отношений народа Казахстана. Источник финансирования – средства, заложенные в бюджет Дома дружбы – центра общественного согласия для мероприятий по укреплению межэтнического согласия и общенационального единства.

Основные мероприятия нашего Этнокультурного объединения:

- мероприятия по традициям празднования «Сольналь»;
- Казахстанско-Корейский форум;

- мероприятия по традициям празднования «Чхусок»;
- мероприятия по традициям празднования «Хангыль Наль»;

За нашу 30-летнюю деятельность было сделано очень многое для сохранения нашей идентичности, нашей культуры, традиций и языка, благодаря толерантной политике нашего государства. Как я уже, говорила, мы стараемся принимать участие во всех значимых мероприятиях области и города. В следующем году исполняется 30-летие дипломатических отношений между Республикой Казахстан и Республикой Корея, и Ассоциация корейцев действительно стала связующим мостом между дружественными государствами. Наша Сила в единстве и взаимодействии.

Уважаемые друзья, Свое выступление хочу завершить словами Н. А. Назарбаева о том, что межэтническое и межконфессиональное согласие – это наше бесценное достояние. Во имя будущего государства мы обязаны сохранить и укрепить внутреннюю стабильность и общенациональное единство.

Каленова Аксана Анатольевна,
руководитель ОО «Восточно-Казахстанский
центр медиации и права «Альтернатива»
*«Перспективы применения этномедиации
в межэтнических конфликтах»*

Президент Республики Казахстан К. Токаев заявил о том, что «для этномедиации в наших условиях наиболее эффективным является формат профессиональных переговорщиков. Считаю, ассамблея должна стать ключевым органом в этом направлении».

Согласие в Казахстане – это, пожалуй, наиболее ценный ресурс нашего общества. И до недавнего времени нам казалось, что согласие в обществе будет всегда, мы относились к нему как к чему-то само собой разумеющемуся. Но в последнее время мы четко видим, что в обществе пытаются внедрить рознь на основе этнической принадлежности. Остро стоит проблема возникновения конфликтов между этносами в области реализации языковой политики Казахстана.

Этномедиация – это процедура урегулирования межэтнического конфликта с участием посредника – профессионального переговорщика.

Для того чтобы разработать эффективные инструменты этномедиации, необходимо определить понятие межэтнического конфликта.

Понятно, что нельзя называть межэтническим всякий конфликт, где участниками являются представители различных этносов.

На наш взгляд неотъемлемым признаком межэтни-

ческого конфликта является межэтническая враждебность или предубеждение, против какого либо этноса в целом. При этом причины конфликта могут быть разные от ресурсных споров (земля, вода, территория, и т.д.) до сугубо криминальных конфликтов (грабеж, разбой, изнасилование, убийство). Уголовные правонарушения могут быть совершены вовсе не национальной почве, но в дальнейшем конфликт может развиваться между представителями этносов, вовлеченных в криминальный конфликт.

Определение понятие межэтнического конфликта крайне важно. В условиях применения этномедиации по урегулированию межэтнических конфликтов с участием профессиональных переговорщиков, мы должны четко определять конфликт как межэтнический на стадии его развития и эскалации. В настоящее время оценку тому или иному массовому конфликту между представителями различных этносов как межэтническому или не межэтническому дают уже на постконфликтной стадии.

Таким образом, первейшая задача Ассамблеи народа Казахстана сформировать рабочее определение понятия межэтнического конфликта.

Когда мы говорим об этномедиации, мы, прежде всего, говорим о применении медиативных технологий при разрешении межэтнических споров, потому как в применении медиации, как способа урегулирования спора, альтернативного суду, есть определенные правоограничения.

Во-первых, медиация может применяться по спорам

сторон, которые обладают правосубъектностью. Так, субъектами спора могут быть физические и/или юридические лица. Этности не обладают правосубъектностью, что делает невозможным применение медиации по межэтническим конфликтам, в которые вовлечены представители различных этносов. Например, конфликт, возникший в Кордайском районе Жамбылской области в 2020 году, возник между этносами казахов и дунган. Применить медиацию в чистом виде при разрешении в целом данного конфликта невозможно, потому как ни казахи, ни дунгане не обладают самостоятельной правосубъектностью, а, следовательно, никто не может представлять интересы этноса на легитимной основе в переговорах в рамках процедуры медиации. Вместе с тем, локальные конфликты в пределах одного целостного межэтнического конфликта, между конкретными физическими лицами (например, спор о возмещении ущерба, причиненного уголовным правонарушением (вследствие поджога, уничтожения имущества, совершения иных уголовных правонарушений)) могут быть решены в порядке медиации.

Кроме того, результатом проведения процедуры медиации является заключение соглашения об урегулировании спора в порядке медиации, которое, разумеется, заключается надлежащими лицами и содержит в себе конкретные условия разрешения спора. В случае неисполнения соглашения заинтересованная сторона имеет право обратиться в суд за вынесением судебного приказа о принудительном исполнении условий медиативного соглашения.

В условиях межэтнического конфликта такие конкретные условия представляются весьма туманными. А их юридическая значимость попросту несостоятельна именно в силу того, что в межэтническом конфликте, куда вовлечена масса людей, в условиях нынешнего законодательства априори не может быть надлежащих лиц по урегулированию спора.

Наряду с вышесказанным, практика показывает, что в урегулировании межэтнических конфликтов активно участвует государство в лице уполномоченных органов, что процедура медиации исключает. Вместе с тем, на наш взгляд, участие государства в урегулировании межэтнических конфликтов просто необходимо по целому ряду причин.

Казахстан имеет опыт ведения переговоров по разрешению межэтнических конфликтов между старейшинами населенных пунктов, которые представляли интересы различных этносов, но для того, чтобы перевести сами переговоры и результат таких переговоров в легитимную юридическую плоскость, необходимо отдельное нормативное регулирование таких переговоров и участие в них профессиональных переговорщиков. В связи с вышеизложенным мы предлагаем разработать законодательный акт о примирительных процедурах по социальным конфликтам, в том числе по межэтническим.

На наш взгляд, межэтнический конфликт не может быть закончен лишь по итогам проведения переговоров и заключения соглашения об его урегулировании, необходимо и постконфликтное сопровождение. А соответ-

ственно, необходимо продумать, в чем именно оно будет заключаться, какие сферы охватывать. Разумеется, здесь будет жизненно необходимо межведомственное сопровождение.

Институт профессиональных переговорщиков в разрешении межэтнических конфликтов необходимо внимательно изучить, прежде составив профессиональный портрет переговорщика с тем, чтобы определиться каким требованиям должен соответствовать профессиональный переговорщик, какими компетенциями, какими личностными качествами он должен обладать.

Особенна, значима работа не только в сфере разрешения межэтнических конфликтов, но, прежде всего, в сфере их предупреждения. Профилактическая работа должна быть максимально системной. Для чего уже сейчас необходима карта рисков возникновения межэтнических конфликтов по территориальности. Соответственно и профилактическая работа не может быть шаблонной. Она должна быть выстроена в каждой отдельной местности с учетом местных особенностей.

Также важно, чтобы профилактическая работа в сфере предупреждения межэтнических конфликтов велась в межведомственном взаимодействии (АНК, структуры образования, социальные службы, органы внутренней политики, правоохранительные органы).

Аскерхан Ақтай

«Отандастар қоры»

КеАҚ ШҚО филиалының сарапшысы

«Тәуелсіздік және қандастар»

Қандастар деген ұғымды Тәуелсіздіктен бөліп-жара алмаймыз. Кез келген істің бір нәтижесі бар десек, Тәуелсіздіктің бір нәтижесі қандастардың тарихи Отанына оралуы болды. Елбасымыздың бастамасымен Отанға оралған қандастар бүгінде Тәуелсіз еліміздің дамуына айырықша үлес қосып жатыр.

ШетелдергетарыдайшашылғанқандастардыЕлбасымыз арайлы азаттықтың ақ таңында Отанға жинады. Бұл кезде, атап айтсақ сонау 1991 жылдары жас мемлекет еліміздің экономикасы да нашар еді. Алайда Елбасы Н.Назарбанв барлық кедергілерді кері ысырып қойып, шеттегі қазақтарды, алдымен Моңғолиядан 100 мыңнан астам қазақты Қазақстанға ұшақпен алдырды. Бұл ұлы көштің басы еді. Содан бері осы үрдіс үзілген жоқ. Тәуелсіздік жылдары бірқатар шет мемлекеттерден атап айтсақ ҚХР, Моңғолия, Өзбекстан, Иран, Ресейден қандастарымыз Отанға оралды.

ТәуелсіздікжылдарыОтанғаоралғанқандастарымыздың саны 1 миллионан асып жығылды. Қазіргі уақытта олар Қазақстан қоғамының әр саласында табысты еңбек етіп, Отанымыздың сан-салалы дамуына өз үлестерін қосып жатыр.

Кез келген саланы алып қарасаңызда қандастарымыздың қосып жатқан үлестерін көруге болады. Қазіргі уақытта Алматы, Нұр-Сұлтан қалаларында кейбір қандас кәсіпкерлеріміз мыңдаған адамды жұмыспен қамтып отыр. Өзіміздің Шығыс Қазақстан облысында да қандас кәсіпкерлеріміз жүздеген адамдарды жұмыспен қамтып отырғаны белгілі. Бұл ел дамуына, экономикасына қосып отырған зор үлес деп білеміз.

Осы жылдары Отанға небір ғалымдар, өнер мен мәдениет қайраткерлері, спортшылар, экономистер т б сала мамандары оралды. Олар өз еңбектерін Отанымыздың дамуына арнап отыр.

Қандастарымыз Қазақстан қоғамына тез сіңіп кетті деп айта аламыз. Қандастарымыз еш уақытта біз қандаспыз деп бөлектенбей өздерін осынау Ұлы қазақ елінің бір бөлшегі ретінде сезініп, Тәуелсіздікті ардақтап, оның шынайы құндылықтарын сезініп, Отанға деген адал сезіммен, зор құлшыныспен өмір сүріп жатыр.

Алдағы уақытта шеттегі қазақтың Тәуелсіз Қазақстанды, өздерінің тарихи атамекенін бетке алған ұлы көші жалғаса беретіндігі туралы Ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев мәлімедеді. Бұл жағдай шеттегі қазақтар үшін зор қуаныш. Қазіргі таңда шеттегі қазақтар Тәуелсіз Қазақстанның әр қадамын үмітпен күтіп отыр.

Сол себепті де көші-қон саласындағы заңнамаларды одан ары жетілдіру маңызды. Облыста қандастар арасында құқықтық және заңнамаларды түсіндіру жұмыстары алдағы уақытта жүрілгелі отыр. Бұл салада «Отандастар қоры» КеАҚ 2019 жылдан бері бірқатар шаруалар атқарып жатыр. Облыстағы құзырлы мекемелердің қолдауымен алдағ уақытта қандастармен бірлесе жұмыстар атқару, заңнамаларды түсіндіру шарасы қолға алынады.

Біздің Шығыс Қазақстан олысы қандастарды қолдау бойынша әсіресе баспанамен қамту, олардың бизнестік бадамаларын қолдау бағытында басқалардан көші ілгері түр деп айтуымызға болады.

**Ел іргесі тыныш болсын!
Қазақтың көші тоқтамасын!**